

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 27

ANDRA KAMMAREN

1969

23—27 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 23 maj

	Sid.
Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området.....	5
Beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m.	24
Fortsatt valutareglering.....	28
Särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.	32
Åtgärder mot otillbörligt utnyttjande av behovsprövade sociala för- måner.....	37
Rätten till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg.....	37
Åtgärder mot barnolycksfall.....	38
Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m. ...	39
En allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.	53
Obligatorisk kontroll av hastighetsmätare å motorfordon.....	58
Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	59
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Mundebo (fp) ang. bestämmelserna om barntillägg till ålders- och förtidspension.....	78
herr Romanus (fp) ang. statliga myndigheters utannonsering av tjänster.....	78
herr Strömberg (fp) ang. nybebyggelsen vid Frescati för Stockholms universitet.....	78
herr Larsson i Borrbj (cp) ang. importen av hästar.....	79
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. principerna för beräkning av tillägg till livränta.....	79
herr andre vice talmannen Cassel (m) ang. handläggningen av frå- gan om Vindelälvens utbyggnad.....	79

Tisdagen den 27 maj

	Sid.
Svar på fråga av herr Skoglund (s) ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland.....	79
Svar på interpellationer av:	
fru Kristensson (m) ang. utredning rörande en allmän försvarsplikt omfattande både män och kvinnor.....	96
herr Ekvall (s) ang. den anställdes inestående lön och semesterersättning vid företags konkurs	100
herr Henningsson (s) ang. barns vårdnadsplacering.....	102
herr Lindberg (s) ang. bestämmelser om högsta tillåtna vibrationsnivå för motorsågar.....	105
fru Marklund (vpk) ang. förbättring av pensionerna för förtidspensionerade m. fl.	108
herr Andersson i Storfors (s) ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktverksamhet.....	110
herr Åkerlind (m) ang. flyttningsbidrag vid viss s. k. arbetsmarknadsutbildning.....	114
herr Sundelin (s) ang. sysselsättningsläget i Norrland.....	116
Interpellationer av:	
herr Ahlmark (fp) ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd	122
herr Lindkvist (s) ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd.....	122

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 23 maj**

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, ang. försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området	5
— nr 43, om ändring i taxeringsförordningen.....	24
— nr 44, ang. förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m.	24
— nr 47, ang. förordning om ändring i tulltaxan, m. m.....	28
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 24, ang. fortsatt valutareglering.....	28
— nr 25, ang. lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.	32
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 52, om upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, m. m.	36
— nr 53, om åtgärder mot otillbörligt utnyttjande av behovsprövade sociala förmåner.....	37
— nr 56, ang. rätten till förtidspension m. m.	37
— nr 57, ang. rätten till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg	37

	Sid.
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 23, ang. godkännande av 1968 års inter- nationella sockeravtal, m. m.	38
— nr 28, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation...	38
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 44, om åtgärder mot barn- olycksfall.....	38
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 46, om ändring i kommunalskatte- lagen, m. m.	39
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 58, om en allmän översyn av arbe- tarskyddslagen, m. m.....	53
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 40, om fortsatt giltighet av vissa skogsservitut.....	58
— nr 41, om obligatorisk kontroll av hastighetsmätare å motorfordon	58
— nr 42, om lagstiftning mot trafikfarlig bilförsäljning.....	59

Fredagen den 23 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 14 innevarande maj.

§ 2

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 41, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området jämte motioner.

I propositionen nr 86 förelogs att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, utan hinder av ölförsäljningsförordningen, medge den försöksverksamhet med ölutskänkning på militära marketerier som föredragande departementschefen förordat och att meddela närmare föreskrifter för genomförande av denna försöksverksamhet.

Förslaget avsåge utskänkning av öl av typ A och typ B, d. v. s. vanligt öl och mellanöl.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner:

1) Motionerna I: 1006 av herr *Karl Pettersson* och II: 1157 av herr *Nilsson* i Agnäs m. fl., vari hemställdes

att riksdagen måtte avslå propositionen;

2) motionerna I: 1021 av herr *Axelsson* m. fl. och II: 1176 av herr *Wiklund* i Stockholm m. fl., vari hemställdes

att riksdagen måtte avslå propositionen;

3) motionerna I: 1022 av herr *Nyquist* m. fl. samt II: 1174 av herr *Rask* och fru *Bergman*, vari hemställdes

att riksdagen måtte avslå propositionen;

4) motionen II: 1175 av herr *Wennerfors*.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 86 bemyndiga Kungl. Maj:t att, utan hinder av ölförsäljningsförordningen, medge den försöksverksamhet med ölutskänkning på militära marketerier som föredragande departementschefen förordat och att meddela närmare föreskrifter för genomförande av denna försöksverksamhet;

B) avslå motionerna

1) I: 1006 och II: 1157,

2) I: 1021 och II: 1176,

3) I: 1022 och II: 1174 samt

4) II: 1175.

Reservation hade avgivits av herrar *Wärnberg* (s), *Tage Johansson* (s), *Stadling* (s), *Karl Pettersson* (m), *Engkvist* (s) och *Vigelsbo* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1006 och II: 1157, I: 1021 och II: 1176 samt I: 1022 och II: 1174 avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 86 och motionen II: 1175.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **VIGELSBÖ** (cp):

Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 86, som behandlas i bevillningsutskottets förevarande betänkande nr 41, föreslås att riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att utan hinder av ölförsäljningsförordningen medge den

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

försöksverksamhet med ölutskänkning på militära marketenterier som föredragande departementschefen förordat samt att meddela närmare föreskrifter för genomförande av denna försöksverksamhet. Förslaget avser utskänkning av öl av typ A, d. v. s. vanlig pilsner, och typ B, mellanöl.

Det gäller här en icke tidsbegränsad försöksverksamhet, och försöket kan följaktligen utsträckas att pågå hur länge som helst. Men om man nu startar en sådan försöksverksamhet och marketenterierna får sälja mellanöl och det på goda grunder kan antas att resultatet blir sådant att utskänkningen sedan måste indragas, frågar jag mig, huruvida det inte vore bättre att aldrig meddela rätt att sälja öl. Att en rätt drages in väcker ju nog större missnöje än om någon försäljningsrätt aldrig meddelats.

Det förefaller också egendomligt att här bryta ut ett visst avsnitt ur en uppgift som en pågående utredning arbetar med. Det är ett förfarande som i andra fall har väckt uppmärksamhet och som ur principiell synpunkt har betraktats som föga acceptabelt. Alkoholpolitiska utredningen som nu arbetar borde få slutföra sitt arbete innan man bryter ut denna detalj. Då skulle vi kunna få en mera överskådlig bild av det nykterhetspolitiska läget i stort, och med ledning därav kanske vi skulle kunna bedöma denna detalj bättre.

Nu vill man göra gällande att detta är endast en detalj — en i mångas mening mycket blygsam sådan — men så betraktades också riksdagens beslut om införande av mellanöl. Den detaljen har emellertid sedan visat sig vara mycket mindre blygsam än man ursprungligen tänkte sig. De växande siffrorna i fyllestatistiken bär nogsamtt vittne därom. Under 1968 låg sålunda mellanölsförsäljningen 23 procent högre än året före och inte mindre än 49 procent högre än 1966. Ungdomsfylleriet har under den tiden utvecklats till att bli ett av

vårt samhälles största sociala problem.

Om man studerar den värdemässiga förskjutning som under nämnda tid har ägt rum, finner man att mellanölsförsäljningen år 1965, det första året som allmänheten kunde köpa mellanöl, var 123 miljoner kronor. År 1966 ökade siffran till 484,3 miljoner och år 1967 till 600,6 miljoner kronor. Mellanölsförsäljningen under år 1968, för vilket år ingen statistik har redovisats, torde emellertid komma att ligga väsentligt högre än de här angivna siffrorna.

För öl av klass II A, den vanliga pilsnern, har däremot den värdemässiga konsumtionen gått tillbaka. Den var år 1964 403 miljoner kronor men har i 1967 års statistik redovisats till 213,2 miljoner kronor. Det har följaktligen under fyra år skett en minskning av försäljningen med nära 50 procent.

Det kan visserligen sägas att denna statistik inte har någon avgörande betydelse för ställningstagandet till dagens fråga, som gäller införande av mellanölsutskänkning till värnpliktiga vid arméns marketenterier. Man skall inte, såsom utskottet anför, hos de värnpliktiga skapa känslan av att de står under ett omotiverat förmynderskap. Detta resonemang har självfallet visst fog för sig. Mot bakgrunden av det stegrade ungdomsfylleriet kan en del värnpliktiga misstänkas vilja bibehålla sina alkoholvanor även vid inryckningen i det militära. De frågar sig varför de i rimlighetens namn vid mogen ålder skall påtvingas andra vanor än dem som de varit tillförsäkrade i det civila livet.

Vore förmynderskapet emellertid inte större inom det militära livet och inte mera påkostande än att de värnpliktiga inte får sin mellanöl på marketenteriet, skulle förläggningsplatserna bli något av ett himmelrike. Även om någon värnpliktig vill ha sin mellanöl, behöver den inte nödvändigtvis finnas tillgänglig inom förläggningen. För den som i detta avseende inte vill lägga om sin

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

civila livsföring finns det säkerligen ändå möjligheter att skaffa mellanöl.

Med det kamratskap som utvecklas inom en sluten militärförläggning, mot vilket intet är att erinra, föreligger emellertid alltid risk för att vissa värnpliktiga för sällskaps skull tillägnar sig dryckesvanor, som de tidigare i det civila inte skulle ha accepterat. Det vore beklagligt om vissa delar av vår värnplikts ungdom skulle få en sådan belastning som ett arv från militärtjänstgöringen.

De flesta värnpliktiga är numera bilburna mellan hemort och förläggningsplats. Det vore i hög grad beklagligt om de värnpliktiga under sina bilresor skulle råka ut för olyckor till följd av rattfylleri som kan påvisas bero på ölkonsumtion inom förläggningen.

Alla skäl talar sålunda för att riksdagen avslår förevarande kungl. proposition. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen av herr Wärnberg m. fl. Denna reservation har fått stöd från tre av de i bevillningsutskottet representerade partierna. Jag vill endast beklaga att man från folkpartiet inte velat ställa sig bakom reservationsyrkandet.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson* i Bäckmora, *Börjesson* i Falköping (båda cp), *Jönsson* i Ingemarsgården (fp), *Johansson* i Skärstad och *Polstam* (båda cp).

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Det är inte min mening att nu försöka få till stånd en alkoholpolitisk debatt. Den fråga som behandlas är inte av den storleksordningen att detta är befogat. Jag skall därför fatta mig kort och endast med några ord motivera min anslutning till den reservation som fogats till bevillningsutskottets betänkande.

Det framkommer tid efter annan oroväckande uppgifter om att ölkonsumtionen företer drag som är anmärk-

ningsvärda. Framför allt gäller detta för vissa ungdomsgrupper — nu senast, för några dagar sedan, kunde vi ta del av uppgifter om att det till och med gäller elever i grundskolan. Den reklamkampanj för öl som sedan länge bedrivs av bryggerierna har nu faktiskt fått sådan form och omfattning att den överskridit gränsen för det som kan anses förenligt med anständighet, ansvar och god samhällsanda.

Det är också i detta sammanhang man måste bedöma den fråga vi nu behandlar, även om denna i och för sig kan sägas vara av ringa storleksordning. Enligt min mening har det inte heller förebragts några övertygande bevis på värdet av den försöksverksamhet som det är fråga om. Jag anser därför att vi inte bör gå längre i liberalisering av bestämmelserna om ölet.

Jag vill erinra om att socialstyrelsens chef Bror Rexed nyligen vid en hälsovårdskonferens konstaterade att narkotikabruket är allvarligt och måste bekämpas. Han gav samtidigt uttryck åt sin tro att detta skulle gå genom samfälliga ansträngningar. Men han ansåg att vi därefter måste gripa oss an med alkoholproblemet, som egentligen är ett större bekymmer än narkotikan.

Jag tror inte det är möjligt att härvidlag koppla bort ölet som faromoment särskilt för ungdomen. Vi kan därför gärna vänta med ytterligare lättnader tills vi genom den alkoholpolitiska utredning som nu arbetar får en samlad överblick av alkoholproblemet.

Herr talman! Det är dessa motiveringar som ligger bakom min anslutning till reservationen, och jag ber att få yrka bifall till denna.

I detta anförande instämde fröken *Sandell* och fröken *Åsbrink* (båda s).

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Det är ju här inte fråga om någonting annat än en försöksverksamhet, som skall verkställas efter en framställning från överbefälhavaren.

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

Det är lämpligt att ett försök görs med rätt att vid marketenterierna utskänka även öl av klass I och klass II. Något starköl är det inte fråga om. Förslaget har remitterats till bl. a. försvarets personalvårdsnämnd, som instämt i det.

Vi är säkerligen alla överens om att det är av utomordentligt stor vikt att allt görs för att skapa en bättre nykterhet. Därvidlag råder alltså ingen strid, och det är därför felaktigt att göra en uppdelning av reservanterna och utskottsmajoriteten i två grupper som skulle ha olika intressen. Det är bara fråga om vilka medel som skall väljas.

Vad som närmast ligger bakom önskan att få till stånd denna försöksverksamhet är att man vet att det redan förekommer en viss konsumtion av spritvaror vid militära förband, och såvitt jag kan förstå vill man ha en bättre kontroll — något som måhända skulle kunna uppnås genom ett sådant här försök. Kan vi den vägen komma fram till en bättre ordning, är det enligt min mening inte något fel att försöket görs. Det är detta som ligger till grund för att utskottsmajoriteten tillstyrker att öl försöksvis serveras även på marketenterierna.

Man kan naturligtvis tvista om huruvida det är riktigt att bekämpa alkoholmissbruket genom förbud. Jag tror att det i stället har visat sig vara bättre att utan förbud försöka hålla konsumtionen nere. Vi kan bara göra jämförelser med en del andra länder. Här i Sverige har tillämpats ett ganska restriktivt system, men vi har kommit underfund med att detta varit felaktigt. Sett ur den synpunkten måste det vara rätt väg när man nu försöker att i någon större utsträckning ge medborgarna frihet, så att de icke skall finna tjugning i att smita bakom ryggen på överordnade för att komma åt den begärliga drycken. Detta motiverar kanske också att vi ger dessa ungdomar möjlighet att visa att även de kan ta sitt ansvar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag

att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 41.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Utskottets talesman har hänvisat till att försvarets personalvårdsnämnd har tillstyrkt den försöksverksamhet som riksdagen nu har att besluta om. Jag är ordförande i försvarets personalvårdsnämnd, och det är skälet till att jag har begärt ordet i den här diskussionen.

Personalvårdsnämnden är sammansatt av folk från många olika intresse-riktningar. Flera av denna kammars ledamöter sitter med i nämnden, och i varje fall någon av dem är starkt engagerad inom nykterhetsrörelsen. I personalvårdsnämnden finns vidare representanter för de militära yrkesgrupperna och för folkrörelserna. Med i nämnden är också chefen för ett av de stora stockholmsförband, som verkligen har att kämpa med allvarliga alkoholmissbruksproblem.

Efter en mycket seriös och ingående diskussion vid ett par sammanträden kom personalvårdsnämnden fram till att enhälligt tillstyrka ifrågavarande försöksverksamhet. Det är framför allt, herr talman, två motiv för detta. För att få pojkarna i militärtjänsten aktivt engagerade för och positivt inställda till sina uppgifter ansågs det angeläget att så långt det är möjligt skapa ungefär likartade villkor för pojkarna utanför och innanför kaserngrindarna. Ungdomarna i militärförbanden bedömer det såsom orättvist att de inte där skall ha möjlighet att dricka den flaska mellanöl som deras kamrater utanför militärtjänsten kan göra.

Detta leder, herr talman, fram till en nykterhetspolitisk slutsats. Många av pojkarna går ut utanför militärförläggningen och skaffar sig där inte bara mellanöl utan också starköl och andra starkare drycker, och det är ingen tvekan om att det, såsom sagts i talarsto-

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

len här i dag, finns allvarliga problem bland pojkarna i militärtjänst.

Vi tror i personalvårdsnämnden att den här försöksverksamheten som är mycket begränsad skall kunna leda fram till en minskning av de svårigheter man i vissa förband har att brottas med.

Det är sålunda, herr talman, dels mot bakgrund av den bedömning med hänsyn till försvarsviljan som personalvårdsnämnden har gjort, dels mot bakgrund av att vi tror att förslaget kan ha en gynnsam nykterhetspolitisk effekt som nämnden enhälligt tillstyrkt en försöksverksamhet.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det bifallsyrkande beträffande bevillningsutskottets hemställan som utskottets talesman förut har ställt.

I detta anförande instämde herrarna *Krönmark* och *Björck* i Nässjö, båda (m).

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Min vän herr Vigelsbo beklagade att folkpartiet inte hade stött reservationen. Jag vet inte närmare hur saken har behandlats inom bevillningsutskottet — jag tillhör ju inte utskottet — men detta är ingen partiskiljande fråga. En mycket betydande del av folkpartiet, både inom bevillningsutskottet och utanför detta, stöder reservationen; jag skulle tro att det nästan är fråga om majoriteten av folkpartiets riksdagsmän.

Det finns olika meningar inom alla partier om detta spörsmål lika väl som om mycket annat i fråga om nykterhetspolitiken. Det kan man se av bevillningsutskottets betänkande; en sådan centerpartist som t. ex. herr Sundkvist står på majoritetens ståndpunkt.

Jag vet inte om man skall tillmäta personalvårdsnämndens vitsord så stor betydelse. I varje fall känner jag inte till att den besitter sakkunskap i fråga om nykterhetspolitik och nykterhetsvård.

Vad gäller att ge de inkallade en så likartad ställning som möjligt förhåller det sig ju så, att de i en rad andra avseenden ingalunda har samma ställning som den civila befolkningen. Det råder en mängd inskränkningar, som egentligen är mycket väsentligare än den nu gällande beträffande öl. Inte heller det argumentet tycks mig alltså väga alltför tungt.

Inte heller jag har något behov av att förstora upp eller dramatisera denna fråga, men jag tycker att den väcks i ett ur psykologisk synpunkt ganska oroligt och därför rätt ogynnsamt nykterhetsläge. Det gäller just mellanölets roll i utvecklingen. Jag behöver inte själv söka skildra situationen. Genom pressen och på andra vägar förmedlas ju upplysningar till oss. Det måste ha gått långt, förefaller det mig, då man dagen efter folknykterhetens dag i år kunde läsa följande i en stor ledare i *Nya Wermlands-Tidningen*, som ju inte är känd för något slags nykteristiska ensidigheter men som dock även tidigare använt tongångar liknande dessa: »Det är gott och väl att en medelålders generation ändrat sina vanor en smula från de starkaste dryckerna till öl och vin. Men det är rent ut sagt skrämmande siffror som redovisats om ungdomens alkoholvanor. Det kan förstås sägas att det är bättre att de dricker öl än sprit. Men öldrickande i stor omfattning är illa nog. Man kan inte bortse ifrån att reklamen för 'svagare' dryckesvanor stimulerat ungdomar som inte druckit alls att börja dricka öl och vin.

Risken är stor att detta är ett första steg för de flesta ungdomar. Öl och vin är i stor utsträckning inkörsporten till starkare spritvaror.

Alla tillgängliga undersökningsresultat visar att alkoholvanorna över huvud taget spritt sig med oroväckande snabbhet nedåt i åldrarna. Det gäller öl, vin och starksprit.»

Längre ned i samma ledare skriver

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

tidningen: »Här har dock inte bara myndigheterna ett stort ansvar utan också de som för ut öl, vin och sprit på marknaden. NWT har för någon tid sedan uppmärksammat den omfattande ölreklam som direkt riktar sig till ungdomen. Den stora ölkoncernen i landet lockar med stora braskande annonser där man applicerat behagfullt öldrickande ungdomar i förföriska miljöer.

Man får hoppas att företaget ifråga besinnar sitt ansvar — inte minst mot bakgrund av den oroväckande statistik som åter redovisas.»

Detta är alltså Nya Wermlands-Tidningens uppfattning. Man skulle nästan ha kunnat hämta denna skildring ur en nykterhetstidning.

Jag ber också att få hänvisa till att skolöverstyrelsens förre generaldirektör Hans Löwbeer och dess nuvarande chef Jonas Orring givit uttryck åt sin djupa oro över den effekt på ungdomens alkoholvanor som mellanölet har haft. Jag konstaterar vidare att länsstyrelsen i Gävleborgs län, alltså Jarl Hjalmarsons län, för bara ett par månader sedan såg sig nödsakad att vidta ett flertal åtgärder mot det växande ölmissbruket och bl. a. gjorde en framställning till kontrollstyrelsen — en tämligen drastisk åtgärd i en fråga av detta slag för att komma från en länsstyrelse.

Jag kan ärligt tillstå att jag inte omedelbart var benägen att motionera mot denna proposition, eftersom det gällde ett försök och eftersom detta, såsom redan sagts, är förbundet med en rad förbehåll — man bör ju vara öppen och positiv till experiment, särskilt till sådana som vetenskapligt kan kontrolleras. Vi vände oss faktiskt inte här i riksdagen, i varje fall gjorde ingen det från den grupp jag företräder, med ett avslagsyrkande mot försöken med fri utminuterung av starköl i Värmlands och Göteborgs och Bohus län — ett försök som gällde en bred publik och där man således hade utsikt att bedöma ut-

fallet i en normalbefolkning i normala miljöer. Det gick sedan illa, som vi vet.

Ser man närmare på den sak det *nu* gäller, är förslaget till försöksverksamhet enligt min mening otillfredsställande berett — jag snuddade vid det när jag talade om personalvårdsnämnden, som är *en* av de två instanser som har yttrat sig. Ingen militär instans i egentlig mening — jag tänker på förbandschefer — har hörts, inga nykterhetsvårdande myndigheter heller. Försöket skulle kunna genomföras, om det var upplagt som en grundligt genomtänkt försöksverksamhet, avseende dem det gäller i stort. Vi får med detta försök i stället ett tillfälle att se effekten på det *speciella* urval militärpersonal, som är kvar på förbanden efter tjänstgöringstidens slut. Därtill kommer att det tvivel på att det verkligen är möjligt att på ett meningsfullt sätt mäta effekten av försöksverksamheten, som en ledamot av alkoholpolitiska utredningen uttalat i en reservation, knappast kan avvisas.

Jag fäster på nytt uppmärksamheten på att det inte blir ett genomsnitt av militärpersonal, som försöket kommer att gälla, och att det inte blir möjligt att pröva hur de civila vanorna bland den manliga genomsnittsbefolkningen att förtära öl av olika typ verkar under de förhållanden, bland annat i samband med måltider, som råder inom militärförbanden i deras normala funktioner. Försöket görs under specifika förhållanden med ett högst speciellt urval av försökspersoner. Hur samma frihet att dricka öl inom som utanför militärförbanden verkar kommer man alltså inte att kunna pröva.

Som herr Vigelsbo berörde råder det oklarhet om hur länge försöket skall pågå. Lämnas nu ett medgivande om försöksverksamhet tills vidare, är det sedan inte möjligt att stoppa försöket, hur mycket än t. ex. alkoholpolitiska utredningen skulle önska detta — allt kommer därvid att bero på Kungl.

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

Maj:ts bedömning av utfallet av försöket.

Med detta, herr talman, och med hänvisning till ytterligare motiveringar i motionerna I: 1021 och II: 1176 ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Westberg* i Ljusdal, *Sellgren*, *Jonsson* i Mora, *Nilsson* i Lönsboda, *Rimås*, *Nelander* och *Berndtsson* (samtliga fp).

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva säga till kammaren att herr Wiklund i Stockholm visar en upprörande okunnighet då han karakteriserar försvarets personalvårdsnämnd. Herr Wiklund har över huvud taget inte satt sig in i hur nämnden arbetar och hur den är sammansatt. Han säger bl. a. att nämnden saknar nykterhetspolitisk sakkunskap. En av medlemmarna i nämnden är den tjänsteman i skolöverstyrelsen som har ansvaret för styrelsens äskanden när det gäller nykterhetsorganisationernas verksamhet o. s. v. Jag har erinrat om att det bland nämndens ledamöter finns aktivt verksamma medlemmar av nykterhetsrörelsen.

Samtliga nämndens ledamöter har enats om att tillstyrka denna försöksverksamhet.

Vidare säger herr Wiklund att ingen militär instans har tillfrågats. Bör vi inte, herr Wiklund, i detta sammanhang räkna med att Officersförbundet är representerat i nämnden? Dessutom är en av ledamöterna chef för ett av de största stockholmsförbanden, vilket verkligen har att brottas med det problem vi nu talar om.

Om herr Wiklund anser att personalvårdsnämnden inte har sakkunskap på detta område och att den som remissinstans inte bör tillmätas någon större vikt, måste det således betyda att herr Wiklund helt saknar kännedom om nämnden och dess arbete.

Jag vill också vända mig mot en an-

nan sak som herr Wiklund sade. Det gäller frågan om likställdheten mellan de värnpliktiga och andra ungdomar. På en mängd områden kan man inte uppnå likställdhet för de värnpliktiga; det ligger i militärsystemets natur. Men jag sade i mitt anförande att man med hänsyn till försvarsviljan så långt det är möjligt bör skapa lika villkor. Det görs för närvarande bl. a. experiment med civil klädsel även innanför kaserngrindarna. Det föreliggande förslaget är ett försök att på ett begränsat område åstadkomma ökad likställdhet mellan pojarna i militärtjänst och andra ungdomsgrupper.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var en gruvlig salva som herr Alemyr avfyrade, och det kan måhända vara riktigt att göra det i ett försvarssammanhang.

Jag tycker också att det är naturligt att herr Alemyr försvarar personalvårdsnämnden, eftersom han är dess ordförande. Att det i personalvårdsnämnden finns personer som kan denna sak har jag inte ifrågasatt. Jag talade om nämnden som organ, och herr Alemyr vill väl ändå inte göra gällande, att personalvårdsnämnden är en nykterhetsvårdsnämnd eller en specialmyndighet för att bedöma sådana här frågor? Varför kunde man inte låta de vanliga nykterhetsvårdande organen yttra sig seriöst i denna fråga? Skolöverstyrelsen nämndes av herr Alemyr. Varför kunde inte den få yttra sig? Skolöverstyrelsen har stor erfarenhet av hur det förhåller sig bland ungdomen. Dess chef har uttalat stor oro beträffande mellanölets roll när det gäller utvecklingen av ungdomens alkoholvanor. Socialstyrelsen borde naturligtvis också ha fått yttra sig liksom de nykterhetsvårdande organen i de orter som har militärförläggningar.

Det var detta jag avsåg. Man fick av herr Alemyrs anförande nästan det in-

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

trycket att personalvårdsnämnden hade sakkunskap utöver vad som hör till denna världen. Jag vill inte säga att det är oviktigt att personalvårdsnämnden yttrar sig, men jag anser att man borde ha försökt få en mer differentierad opinionsbild genom att tillfråga de särskilt sakkunniga organen när det gäller nykterhetsvården.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara tillägga att personalvårdsnämndens uppgift enligt dess instruktion är att vara det remissorgan som Kungl. Maj:t och ÖB skall vända sig till i frågor av denna typ.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Det skulle alltså betyda att man i sådana frågor vore förbjuden eller hindrad att inhämta yttrande från nykterhetsvårdande organ. Det är en mycket märklig tolkning, och jag tror inte att den på något sätt är korrekt.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! I propositionen säger departementschefen att försöket med öltskänkning vid förbanden skall pågå tills vidare utan någon fastställd tidsbegränsning. Jag har i en motion framhållit att försöket från både principiella och andra synpunkter hade bort tidsbegränsas. Med litet god vilja kan jag emellertid nöja mig med den skrivning utskottet gjort i sitt betänkande; denna fråga är ju inte särskilt stor i sammanhanget.

Jag skulle i stället vilja ägna några minuter åt själva förslaget som sådant. Jag gör detta därför att jag inte riktigt kan förstå hur det har kunnat uppstå oenighet i denna lilla fråga. Nykterhetsgruppens ställningstagande förbryllar mig verkligen. Även om jag i de alkoholpolitiska frågorna har en annan mening om alkoholpolitikens utformning känner jag mycket stor respekt

för nykterhetsrörelsens insatser för ett nyktrare samhälle. Trots att jag inte tror att restriktionssystem är lösningen på alkoholproblemet har jag försökt sätta mig in i och förstå hur exempelvis herr Wiklund i Stockholm, herr Engkvist, herr Vigelsbo och andra resonerar sig fram till sin uppfattning. Inte minst när jag på olika sätt får upplysningar om alkoholens skadeverkningar och de djupt tragiska konsekvenser som alkoholmissbruket kan medföra såväl för den som hamnat i ett missbruk som för de människor i omgivningen som oförskyllt får lida för detta, blir jag mycket tveksam och försöker att på nytt grundligt tänka igenom problemet. Varje gång jag omprövat min uppfattning har jag trots allt stärkts i den liberala synen på alkoholpolitiken. Jag vill emellertid, herr Wiklund, starkt understryka min respekt och förståelse för den motsatta ståndpunkten och helhetsuppfattningen i alkoholfrågan.

Vad som däremot är svårare att förstå är reservanternas yrkande om avslag på förslaget om den här försöksverksamheten. Har vi inte i flera år varit överens om att på olika sätt styra över konsumtionen från starkare drycker till svagare? Har vi inte varit överens om att det gäller att begränsa det avsevärt skadligare starkspritsdrickandet? Visst är det allra bäst att över huvud taget inte nyttja dessa drycker, men vi måste vara realistiska. Ett alkoholfritt samhälle är dess värre en utopi, och vi måste därför utforma vår alkoholpolitik så att vi kan räkna med en så bred förankring som möjligt i de djupa leden.

Här gäller det frågan huruvida öl på försök skulle kunna utskänkas på de militära förbanden och marketenterierna. Det gäller alltså inte utskänkning av starksprit, starkvin eller lättvin, utan det gäller om värnpliktige eller reggubben Svensson skall få dricka en öl till kvällssmörgåsen ifall han tycker om att göra det.

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

Vad är då motionärernas och reservernernas alternativ? Deras alternativ är att denne Svensson, som är inkallad för att öva sig för uppgiften att försvara vår hembygd och vårt land, om han önskar en öl skall bli tvungen att smygdricka denna inom kasernområdet eller klä om sig för att efter dagens övningar bege sig till regementsortens krog. Den som har varit inkallad är klart medveten om hur olustigt smygdrickandet på kasernområdet är, men han vet också att det vid ett krogbesök efter tjänstens slut ofta tyvärr blir mer än en flaska öl.

Jag vill även understryka att det här gäller en försöksverksamhet. Resultatet av denna borde vara värdefullt för alla som är intresserade av alkoholfrågorna och den framtida alkoholpolitikens utformning.

Jag måste vidare påpeka det orättvisa i att en officer kan få en öl på mässen. Är man underofficer, kan man också få en öl på mässen, och är man underbefäl, kan man få en öl på marketeriet eller mässen, men för en vanlig menig, en vanlig basse, blir det kalla handen. Är det jämlikhet? Så behandlas alltså den unga generationen, som vi i övrigt ställer så stora krav på och hoppas så mycket av. När den unge mannen är civil och står i matkön i arbetsplatsens lunchrum, kan han få en öl till maten, men är han klädd i uniform och är i det svenska försvarets tjänst, vägras honom detta, t. o. m. på hans fritid.

Jag försökte lyssna noga på herr Wiklund och flera av de övriga som har försvarat reservationen. Jag återupprepar, herr talman, att jag har stor respekt för nykterhetsgruppens helhetsuppfattning i alkoholfrågan, men den ståndpunkt som man har intagit i dag förbryllar mig och säkerligen också många utanför detta hus, icke minst bland de unga.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte på något sätt förvånad över att herr Wennerfors är så förbryllad av vårt ställningstagande i denna fråga. Han har nämligen vid upprepade tillfällen här och även utanför detta hus framträtt som en av de främsta försvararna av ölintressena i detta land.

Om jag inte enligt herr Alemyr förstår särskilt mycket av vad personalvårdsnämnden gör, förstår herr Wennerfors inte särskilt mycket av hur det går till på en militärförläggning efter tjänstgöringstidens slut. De flesta söker ta sig därifrån så snart som möjligt, och det är i varje fall inte min uppfattning att en möjlighet att dricka mellanöl skulle hålla dem kvar i militärförläggningen.

Herr RASK (s):

Herr talman! I motion I:1022 och II:1174 har vi motionärer yrkat avslag på proposition nr 86, och jag vill med några ord motivera mitt ställningstagande.

Jag tror inte att man tjänar saken genom att ta upp något resonemang om nykterhetspolitiken i dess helhet. Jag tror i stället att debatten i detta ärende tjänar sitt syfte bäst om den begränsas till vad förslaget innebär. Jag vill därför inte säga att saken är oväsentlig, tvärtom. Frågan gäller ungdom under värnpliktsutbildning.

Det är visserligen fråga om en försöksverksamhet, och en begränsad sådan, men vad skall denna försöksverksamhet egentligen tjäna till? Alla känner till de negativa verkningar som mellanölet har fått på ungdomens tillvänjning och attityder. På ytterligare ett område vill man nu introducera mellanöl, och följden kan inte bli någon annan än en ökad och icke önskvärd tillvänjning bland ungdomar.

Överbefälhavarens agerande i denna fråga är både besynnerligt och anmärk-

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

ningsvärt. Vår högste militäre chef har här tagit ett initiativ som vi bör avvisa. Man ökar inte trivseln vid de militära förläggningarna genom att göra marketenterierna till ölpubar.

Annars är de värnpliktigas trivsel en fråga som borde uppmärksammas mera på högsta ort. I en interpellationsdebatt för ett par, tre år sedan efterlyste jag initiativ till fritidsaktiviteter framför allt för de värnpliktiga från södra och mellersta Sverige som får sin värnpliktsutbildning vid norrlandsregementena. Så långt jag har kunnat följa utvecklingen på detta område har inga initiativ i detta fall tagits av överbefälhavaren eller honom närstående mer än denna framställning nu om utskänkning av öl på marketenterierna.

I propositionen citeras några meningar i ÖB:s motivering för framställningen. Han uttalar där bl. a. att känslan av förmyndarskap skulle försvinna, om de värnpliktiga finge dricka mellanöl på »marken». Bevillningsutskottets majoritet har gått på detta. Utskottet har t. o. m. lagt till ordet »omotiverat». Om man nu sätter ordet »förmyndarskap» i motsats till ordet »frihet» — och det måste man göra i detta sammanhang — vill åtminstone jag lägga in litet mer innehåll än detta om mellanöl i ett så stort och värdeladdat ord.

Jag finner således inga som helst skäl som talar för en försöksverksamhet av det slag som föreslås i propositionen, och jag yrkar därför, herr talman, bifall till den reservation av herr Wärnberg m. fl. som är fogad till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herr *Almgren* (s).

Fru BERGMAN (s):

Herr talman! Jag vill säga ett par ord i anledning av proposition nr 86, där det föreslås försöksverksamhet med ölutskänkning på militära marketentier.

Också jag har reagerat för att endast två remissyttranden har avgivits. Inom alkoholpolitiska utredningen, som står för det ena yttrandet, råder det delade meningar. T. o. m. förslagsställaren, ÖB, tycks vara tveksam till att utvidga mellanölsreformen till militära marketentier och föreslår därför försiktigtvis en försöksverksamhet.

Det sägs i propositionen att försöksverksamheten skall bedrivas under noggrann kontroll, men svårigheterna därvidlag torde vara betydande. Alkoholpolitiska utredningen uttalar, att den föreslagna försöksverksamheten möjligen kan ha ett visst värde för att klarlägga vilken roll ölet kan spela för nykterhetstillståndet bland ungdomen i den speciella situation som just militär-tjänstgöringen utgör. Alkoholpolitiska utredningen ställer vidare som ett absolut villkor för ett genomförande av ÖB:s förslag att garantier skapas för en ordentlig uppföljning av försöket. En av ledamöterna i alkoholpolitiska utredningen har reserverat sig mot beslutet under åberopande av att möjligheten att på ett meningsfullt sätt mäta effekten av den försöksverksamhet det här gäller måste bedömas som ringa, varför den ter sig meningslös och därtill innebär risker för ökade alkoholskador.

Dalarnas distriktsloge av IOGT har hemställt att ÖB:s förslag avvisas. De skäl som anförts för försöksverksamheten anses inte bärande. Risk föreligger för att den kan medföra allvarliga konsekvenser för det allmänna nykterhetstillståndet. Den har vid sin senaste avslutade kongress också betonat ölets negativa verkningar för vår ungdom och t. o. m. använt så starka uttryck som att ölet är »social dynamit» för vår ungdom. Jag tror att det ligger något i dessa uttalanden, och jag tror att vi bör hysa all respekt och aktning för nykterhetsorganisationernas synpunkter i dessa frågor.

Det sägs att utskänkningen endast skall bedrivas efter tjänstgöringens slut

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

för dagen och därigenom också kan bidra till att minska förtäringen utanför kasernområdet. En sådan bevisföring är knappast riktig. Det finns väl också möjlighet för att denna försöksverksamhet kan påverka dem som tidigare har varit ointresserade till icke önskvärd tillvänjning.

I utskottets uttalande framhålls att försöksverksamheten skall »mera ses som ett led i strävandena att begränsa sådana regler inom militärlivet som kan bidra till att hos de värnpliktiga skapa känslan av att stå under ett omotiverat förmynderskap än som ett led i en nykterhetspolitisk reformverksamhet». Utskottet anser också att från nykterhetspolitisk synpunkt kan frågan anses vara bagatellartad.

Man skulle kunna instämma i utskottets skrivning, om värdet av ett omotiverat förmynderskap genom denna försöksverksamhet kunde elimineras. Men kan det vara riktigt att, som utskottet säger, det skulle ligga ett så stort värde i detta genomförande av ölotskänkning att förmynderskapskänslan skulle försvinna i och med detta? Det tror jag verkligen inte. Hur skulle det i så fall uppfattas, ifall risk förelåg för att sådana olägenheter uppstod att försöket kanske t. o. m. skulle behöva avbrytas, vilket enligt ÖB inte utesluts?

Utskottets uppfattning är att försöksverksamheten ur nykterhetspolitisk synpunkt inte spelar någon roll. Jag skulle vilja tillägga att det dock kan spela en negativ roll. Jag kan inte dela de två ledamöters mening i alkoholpolitiska utredningen, vilka ansett, att utredningen klarare bort uttala sig för värdet av den föreslagna försöksverksamheten, som enligt deras mening bör ses som ett led i en alkoholpolitisk strävan att styra över konsumtionen från starkare till svagare drycker. Det torde vara väl klarlagt att ölet i många fall är inkörsporten för många unga människor till ännu starkare drycker, varför ölets roll inte kan anses vara bagatellartad. Ris-

ken för att nuvarande ölstrektioner skall skapa känsla av omotiverat förmynderskap hos värnpliktiga måste, såsom jag upplever det, betecknas som mycket liten, i varje fall i förhållande till alla andra inskränkningar som drabbar den enskilde vid fullgörandet av militärtjänstgöringen.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som fogats till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herr Svensson i Kungälv (s).

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Efter alla de »trosbekännelser» som framförts från nykterhetshåll vill jag understryka att nykterhetsrörelsen inte är principiellt enig i de alkoholpolitiska frågorna. Vi kan som exempel ta organisationen Verdandi vars synsätt återspeglats i nr 3 i år av tidningen Verdandisten. Jag citerar: »SSU och Verdandi vill bryta 'väckelseepoken' och göra realpolitik av kampen mot alkoholskadorna. Restriktionerna och lagstiftningen kring försäljningen av öl, vin och sprit får inte bli en huvudfråga.»

Just beträffande denna konkreta fråga tog jag mig friheten att kontrollera Verdandis uppfattning. Organisationen som sådan har inte tagit ställning, men den funktionär inom organisationen som jag träffade talade starkt för propositionen. Därmed tror jag att vi kan vederlägga resonemanget att det står en nykterhetsfront mot en annan front i denna fråga.

Vi måste bedöma dessa problem med en annan utgångspunkt. Under senare tid har det skett en större anpassning av de militära bestämmelserna till gällande civila normer, vilket naturligtvis innebär en positiv utveckling, och detta av flera skäl. Det främsta är att de värnpliktiga upplevt åtskilliga bestämmelser som omotiverade, vilket naturligt nog kunnat utgöra en bidragande

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

faktor till en negativ inställning till militärtjänstgöringen som sådan, något som givetvis är olyckligt.

De nya bestämmelser som nu trätt i kraft bygger i mycket stor utsträckning på principen att bestämmelser i Tjänstereglemente för Krigsmakten skall överensstämma med gällande civila normer och därmed får också de värnpliktiga en mindre stark känsla av detta omtalade och omotiverade förmynderskap. Vi har alltså sett att mycket redan avskaffats. Den gamla klassiska reveljen finns inte längre, hälsningsplikten i sin gamla form är också avskaffad o. s. v. Förslaget i propositionen bygger i hög grad på samma motiv. Det finns för närvarande ett förbud som, såvitt jag förstår, inte kan motiveras med tjänsteskäl och detta leder till att man kan få en känsla av att stå under förmynderskap.

Vi skall också ha klart för oss vilka förutsättningar för försöksverksamhetens genomförande som uppställs i propositionen. Det framhålles bl. a. att försöksverksamheten skall ske i intimt samråd med den alkoholpolitiska utredningen, att det endast är fråga om utskänkning — således inte om utminuter — av vanligt öl och mellanöl, att alkoholpolitiska utredningen förutsettes göra en uppföljning av försöket och slutligen att försäljningen skall ske endast efter tjänstens slut.

I detta sammanhang vill jag polemisera något mot motionärerna och de tidigare talarnas yttranden. Man säger att berörda organ inte har haft tillfälle att yttra sig över förslaget och framhåller att ÖB är mycket tveksam, men båda dessa påståenden är felaktiga. Frågan har ingående diskuterats bl. a. i samband med den totala anpassningen av militära bestämmelser till civila normer. Representer för de politiska ungdomsförbunden har deltagit i diskussionen liksom även förbandschefer och andra berörda grupper såsom vissa förbandsnämnder. Beträffande ÖB:s

tveksamhet vill jag säga att jag uppfattat saken så, att tveksamheten närmast består i att ÖB ifrågasätter enligt vilka regler utskänkningen skall ske — det är alltså inte fråga om någon tveksamhet beträffande utskänkningen som sådan. Låt oss också tillägga att när inte ens ÖB finner det nödvändigt att upprätthålla skillnaden mellan värnpliktiga och andra jämnåriga i dessa avseenden har jag mycket svårt att förstå att andra skall behöva lägga förmyndaraspekter på frågan.

Vidare har motionärer och andra talare anfört att det är svårt att kontrollera ölförsäljningen och att skilja på värnpliktiga med och utan kvällstjänstgöring. I och för sig tror jag inte att det är några svårigheter med att kontrollera försäljningen vid utskänkningen. Där finns det många praktiska vägar att gå fram på. Vad svårigheten att skilja mellan tjänstgöringsfria och icke tjänstgöringsfria värnpliktiga beträffar bottnar resonemanget i viss utsträckning i okunnighet hos talarna. Kvällstjänstgöring förekommer nämligen i mycket stor utsträckning på samma kvällar för samtliga enheter inom förbandet. Vissa skillnader förekommer, men i huvudsak är den tjänstgöringen förlagd till samma kvällar, och då kan svårigheterna i det fallet inte bli särskilt stora.

Dessutom kan tilläggas, alldeles oavsett vad man rent principiellt tycker om nummerbrickor på soldater, att varje soldat har en nummerbricka av vilken det framgår vilken enhet vederbörande tillhör. Slutligen är resonemanget att det är svårt att genomföra en viss reform i och för sig inte något argument mot att genomföra reformen.

Här har också talats om den okontrollerade ölkonsumtionen utanför kaserneområdet. Den senaste talaren ifrågasatte riktigheten i påståendet, att den konsumtionen skulle minska. Låt mig i anslutning till det säga, att det är svårt att finna motiv för att någon skul-

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

le gå ut till sin bil för att dricka öl, när han inom kasernområdet under vettiga former kan dricka sitt mellanöl. Jag vill också tillägga att den insmuggling av öl till förbandsområdena, som vi måste erkänna förekommer, sannolikt skulle försvinna vid ölförsäljning på marketenterierna.

Låt mig slutligen göra tre konstateranden. Utskänkning av öl förekommer redan på mässarna. Det är rimligt att även de värnpliktiga får rätt att köpa öl. Vi får se det som ett led i demokratiseringssträvandena inom försvaret.

Vidare fullgör omkring 50 000 personer årligen sin första militärtjänstgöring, och huvuddelen av dem är 20 år, alltså samma ålder som riksdagen för några dagar sedan beslöt att fastställa som myndighetsålder. Dessutom fullgör 70 000—90 000 människor repetitions-tjänstgöring varje år, och av dem är samtliga myndiga. Jag tycker att vi bör kunna visa dessa båda grupper samma förtroende i militära som i civila sammanhang.

Slutligen har man i Danmark sedan 1962 sålt öl vid förbanden, och enligt chefen för den danska personalvårdsnämnden har det inte vid något tillfälle under denna tid förekommit något som helst missbruk.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Jag ber att med några ord få motivera mitt ställningstagande när denna fråga behandlades i utskottet.

Jag tror det är riktigt som herr Engkvist och herr Wennerfors framhöll, att den detaljfråga vi nu diskuterar är av relativt liten betydelse. Däremot finns det naturligtvis all anledning att understrika vad såväl utskottet som reservanterna skrivit om att åtskilliga drag i dagens nykterhetspolitiska situation är oroande. Men jag tycker som sagt att

vi inte skall blåsa upp detta spörsmål till någon stor fråga.

Mitt ställningstagande grundar sig helt enkelt på det förhållandet, att vi har en alkoholpolitisk utredning som arbetar med den nykterhetspolitiska situationen, vilken såsom både utskottet och reservanterna konstaterar ter sig oroande i vårt svenska samhälle. Alkoholpolitiska utredningen behöver givetvis ett visst underlag för att arbeta. Vi har tidigare haft försöksverksamhet av två olika slag, som utredningen fått ta ställning till. Vi har haft försök med fri försäljning av starköl i livsmedelsbutikerna, ett försök som misslyckades totalt. Vi har också haft en försöksverksamhet med utskänkning av spritdrycker i teaterfoajéerna, ett försök som utföll så lyckligt att många ansåg att det inte längre skulle betraktas som ett försök.

När man nu gör ett försök även på detta område tycker jag att det finns all anledning att betrakta det som ett verkligt försök, även om det inte är tidsbegränsat. Jag tycker också att det misslyckade försöket med den fria försäljningen av starköl bevisar att man, om försöket skulle misslyckas, är beredd att gripa in och omedelbart stoppa den, såsom skedde med försäljningen av starköl.

Det har under dessa förhållanden inte varit svårt för mig att ta ställning till denna fråga. Jag menar att vi måste få ett bättre underlag för att utreda hur vi skall umgås med de alkoholhaltiga dryckerna, och det kan vi i viss mån skapa på denna väg. Jag är inte alls övertygad om — det lär ingen våga vara — att restriktioner är den enda vägen att gå i detta avseende.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Redan när förevarande proposition kom i min hand förbryllade den mig. Även ÖB:s ställningstagande,

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

som innebar att han förordade försöket, gjorde mig förvånad. Den uttolkning som givits av vad som står i propositionen finner jag emellertid vara ännu mera förbryllande. Slutsatsen skulle väl vara, om jag rätt tolkat det som jag nu fått höra, att man genom att främja ölförtäring skall försöka att minska den och att det skall bli svårare att dricka öl genom att det skall bli lättare att få tag på öl. Det måste vara en logisk kullerbytta.

Vidare säger man att detta är en liten fråga, och jag kan på sätt och vis hålla med om det. Men det är ändå en stor fråga i så måtto, att den utgör ett led i en utveckling som gör mig mycket bekymrad och ledsen.

Herr talman! Jag vill uttala min oro över och min protest mot detta försök, och jag vill betona hur farligt jag anser det vara. Jag skall be att få stryka under vad som står på några rader i den motion, som nämns först i utskottets utlåtande, nämligen följande:

»Givetvis kan man antaga att marketeriutskänkning av öl skulle kunna medföra minskad förtäring utanför kaserinområdet, men en sådan slutledning är knappast bevislig. Säkerligen är det andra antagandet troligare, nämligen att ölutskänkning på marketeri påverkar förut ointresserade till icke önskvärd tillvänjning.» Något av denna inställning skymtade också i ÖB:s uttalande, och det är min övertygelse att den är riktig.

Jag vill framställa en vädjan till kammarans ledamöter att besinna sig. Jag tycker att ordet »försök» är ohyggligt i detta sammanhang. Det gäller ett experiment som är onödigt mot bakgrunden av den alkoholpolitiska utvecklingen och med tanke på dagens läge på nykterhetsfronten i Sverige. Låt oss använda våra krafter för att vända strömmen i stället för att steg för steg gå nedåt! Här behövs alla goda krafter, ty detta är ett mycket stort samhällsproblem. Alkoholproblemet är enligt min

mening mycket större än narkotikaproblemet. Och om ett förverkligande av propositionsförslaget skulle leda till att några människor förs till alkoholism, ja, skulle bli inkörsporten till fördärvande vanor, så vill jag inte vara med om att ta ansvaret för det.

Det kan inte vara riktigt att tro att detta försök skulle bidra till att förtäringen de facto blir mindre. Jag skulle förmoda att försöken leder om inte till kraftiga applåder från bryggerierna så dock till en betydande inverkan på deras försäljningskassor. Vårt samhällsansvar kräver, tycker jag, att vi inte låter försöken äga rum.

Jag är också tveksam huruvida utvecklingen mot förbättrad nykterhet främjas av att man talar för vin och öl. Och när man i detta sammanhang använder ordet reform, så tycker jag att det är fel.

Det märks också att partierna är delade i denna fråga. Och till min gode vän herr Wennerfors, som jag har så lätt att förstå i många andra sammanhang, vill jag säga att om han finner vårt ställningstagande på nykterhetsfronten förbryllande, så tycker jag att hans resonemang är mer förbryllande.

Först och främst borde herr Wennerfors veta att även om han håller på jämlikhet och sådant måste man ändå säga sig, att det är en viss skillnad på dem som besöker officersmässen och de unga rekryterna. Jag begär en större mögnad och en större förmåga att bedöma verkningarna av ölförtäring av en man som nått den åldern och den ställningen att han är officer.

Jag tvivlar inte på att herr Wennerfors är en ungdomens man, men jag är inte övertygad om att hans ställningstagande i detta fall gör honom till en ungdomens vän. Vi nykterister, vi som arbetar inom nykterhetsrörelserna, anser oss i alla fall vara främjare av ungdomens intressen.

Det var en mycket ung talare, herr Gustavsson i Nässjö, som nyss också

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

gjorde uttalanden om nykterhetsrörelsen. Och det är möjligt att herr Gustavsson har rätt då han citerar en representant för Verdandi. Men själv har jag under många år arbetat inom I.O.G.T., varit medlem av MHF och i kristna sammanhang verkat för folknykterheten, och jag tror mig vara en talesman för nykterhetsrörelsen då jag säger, att de allra flesta vänder sig mot denna försöksverksamhet. Jag tror att de som i dag är unga i morgondagens samhälle kommer att förstå den som försökte bromsa utvecklingen på detta område.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Herr Gustavsson i Nässjö tar synnerligen lätt på en rörelses uppfattning. Hans mycket intressanta utläggningar i frågan kan verka vara sakligt underbyggda, men om han låter en tjänsteman i en folkrörelse ge uttryck för hela folkrörelsens uppfattning tillmäter jag inte herr Gustavssons uttalande något värde.

Det som fick mig att gå upp i debatten var emellertid närmast herr Alemyrs inlägg. Herr Alemyr förde in ölet i ett resonemang om försvarsviljan — det var detta som tände. Jag var nämligen förra året på besök i Gävle och hade tillfälle till ingående diskussioner om saken med chefen för mässverksamheten.

Jag är organiserad nykterhetsman, men i dessa frågor är jag ytterst tolerant. I min hemkommun har vi haft en mängd diskussioner i liknande frågor. Enligt 10 § andra stycket ölförsäljningsförordningen gäller att öl får utskänkas vid slutet bord till bl. a. anställda vid institution eller företag i för dem avsedd matsal eller därmed jämförlig lokal, vilket resulterat i att jag i samtliga fall varit med om att tillstyrka ölservering inom olika företag och institutioner. Men jag måste beträffande denna fråga — framför allt

som herr Alemyr framställer den — känna mig en aning reserverad. I den debatt som fördes i Gävle kröp så småningom fram att det här säkerligen är fråga om att bredda kundunderlaget för mässen. Man har där utformat hela mässrörelsen på ett mycket smakfullt sätt. Inte minst hade man dekorerat mässen mycket trivsamt.

Men vad kommer att inträffa framöver därest vi tillstyrker propositionen? Det lär säkerligen inte dröja så länge förrän med den reklamteknik som ölleverantörerna har i detta land vi över hela vårt svenska samhälle kommer att få se stora ölannonser med en militär som sveper en öl. Därmed har de fått ytterligare en inkörsport.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Apropos herrar Olssons i Mölndal och Nilssons i Agnäs polemik mot mig beträffande Verdandis ståndpunkt vill jag säga att jag i och för sig inte konstaterade att hela Verdandi i just denna fråga enhetligt sluter upp bakom den uppfattning som framkommer i propositionen. Vad jag däremot citerade var Verdandis principiella inställning. Med utgångspunkt i denna är det inte ologiskt att dra slutsatsen, att sannolikheten talar för att denna organisation sluter upp bakom propositionen i just denna fråga.

Det är detta som är det intressanta, ty det är här som skiljelinjen de facto går i uppfattningen om hur nykterhetspolitiken skall bedrivas. Verdandi har såsom jag ser det en realistisk uppfattning. Man säger där att vi inte skall gå till attack mot alkoholbruket som sådant. Det är orealistiskt att tro att vi helt kan få bort detta. Där emot — och detta är det väsentliga — skall vi försöka komma till rätta med de negativa effekterna. Det är där vi skall skjuta in vår verksamhet.

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

Herr Nilsson i Agnäs säger att han ställer större krav på officerarna och att han väntar sig mera av dem än de värnpliktiga. Jag ställer precis lika stora krav på de värnpliktiga, och jag tror att de säkerligen har lika gott omdöme som vilken officer som helst.

Herr ALEMYR (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande tidigare i dag begränsade jag mig till de synpunkter jag ansåg angelägna att framföra mot bakgrund till ställningstagandet i försvarets personalvårdsnämnd. Jag avstod från att gå in på hela problemkomplexet, bl. a. därför att detta trots allt är en liten fråga när det gäller hela det stora nykterhetspolitiska försöksfält som man arbetar med.

När jag nu kommer tillbaka beror det på att jag tror att min vän Olsson i Mölndal missförstod mig och att han i mitt anförande läser in för mycket beträffande sambandet mellan öl och försvarsvilja. Jag sade i mitt första anförande: För att få pojkarna i militärtjänsten aktivt engagerade för och positivt inställda till sina uppgifter ansågs det angeläget att så långt det är möjligt skapa ungefär likartade villkor för pojkarna utanför och innanför kaserngrindarna.

Att försöksvis införa mellanöl på marketerierna är en liten detalj i strävandena att nå fram till en sådan likställighet. Jag nämnde också att försök med civil klädsel o. s. v. är andra detaljer för att nå fram till detta mål.

Vi skall alltså inte överdriva betydelsen av ölet i och för sig.

Låt mig till sist bara erinra om att idén med försöksverksamhet har uppstått under en konferens mellan ungdomsorganisationerna och representanter för försvaret. Det var sålunda därifrån den idé kom som så småningom utmynnade i ett förslag från överbefälhavaren. De samlade svenska ungdomsorganisationerna anser det ha värde att detta försök görs, och det är ock-

så ett skäl till att försvarets personalvårdsnämnd enhälligt har tillstyrkt förslaget.

Jag ber att få upprepa att i personalvårdsnämnden sitter ledamöter som är mycket aktiva inom nykterhetsorganisationerna. Där finns bl. a. två värderade ledamöter av denna kammare, som medverkar i nykterhetsrörelsens arbete och väl känner det. Jag erinrade också om att den tjänsteman i skolöverstyrelsen som närmast handlägger ärendena beträffande ungdoms- och nykterhetsorganisationer har varit med om det enhälliga tillstyrkandet. Jag har därför, herr talman, bedömt som angeläget att meddela kammaren personalvårdsnämndens ställningstagande på denna punkt.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag delar herr Gustavssons i Nässjö uppfattning att det inte behöver vara något fel på ungdomens omdömesförmåga i och för sig. Den är nog lika bra som andras, kanske bättre. Men det finns något som heter mognad och erfarenhet. Jag har själv varit 18 år, och jag måste nu, när jag har nått medelåldern, medge att en del uppfattningar jag hade då har jag fått korrigera. Jag menar att det är något positivt i detta. Det innebär ingen nedklassning av ungdomen, tvärtom. Jag tror att den begär av oss att vi på de områden, där den själv inte kan överblicka konsekvenserna av vissa saker, säger vår mening.

Man har talat så mycket om förmynderskap, men är det bara någonting negativt? Nej, det är också någonting positivt. Jag är emot förmynderskap som består av tvång för tvångets egen skull, men att en klok, vis och erfaren människa ger mig ett råd kan jag inte uppfatta som någonting negativt, även om hon skulle betraktas som min förmyndare.

Hur långt skall vi för övrigt gå när det gäller alkoholservering? Det blir väl

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

skolbespisningarna nästa gång, eller hur? Det kan inte råda något tvivel om det.

Och hur ser det ut den dag då försöket är slut och köerna på marketenteriet får veta att nu säljs inte längre öl? Jag undrar om det inte är bättre — som herr Vigelsbo sade — att *nu* sätta stopp i stället för att göra ett försök och sedan en dag komma till folk, som kanske inte har förstått att det rörde sig om ett försök utan trott att det var en förändring, och säga: Nu är det slut.

Jag kan inte heller förstå likställighetskravet, som herr Alemyr framförde. Jag tror inte att människorna i det militära, inte ens repgubbarna, upplever det som någonting fruktansvärt — att vi trampar på deras rätt att vara jämställda med de civila — om vi säger nej till denna försäljning.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara understryka att denna reform inte gäller enbart dem som gör sin första tjänstgöring. Den berör också 70 000—90 000 människor som gör sin repetitionstjänstgöring, människor som enligt herr Nilsson i Agnäs alltså är kloka, visa och erfarna.

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! Just dessa människor, herr Gustavsson i Nässjö, är nog så kloka att de inte ropar på denna försöksverksamhet. Jag tror att de har nått en sådan mognad.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (cp):

Herr talman! Den fråga vi här diskuterar — utskänkning av öl på de militära marketenterierna — kan i och för sig synas vara utan större betydelse för vår alkoholpolitiska situation. Att jag ändå under några minuter vill ta

kammarens tid i anspråk med några synpunkter beror helt enkelt på att vi alla vet, att man i ungdomen är mycket ömtålig och mottaglig för nya intryck.

Det fanns i min hembygd ett gammalt talesätt om umgänget med alkoholen: Klarar man sig bara över den första militärtjänsten, så går det bra resten av livet. Det ligger mycken sanning i det gamla talesättet. Vi vet alla hur det är; det blir trots allt många långsamma kvällar på logementet och i marketenteriet. Om de skall utfyllas med, som några talare tydligen menar, en meningsfylld tillvaro tillsammans med en ölbutelj som lätt kan åtföljas av flera, blir det utan tvekan för många ungdomar inkörsporten till alkoholkonsumtion i hela deras liv. Lika sant som det är att alkoholen för många inte blir något problem, lika sant är det att den för många blir ett problem för framtiden.

Jag har mycket liten förståelse för vad som från något håll sades om att utskänkning av öl på marketenterierna skulle göra pojarna mer aktiva i utbildningen. Skulle detta vara det enda tänkbara sättet att göra de värnpliktiga mer intresserade av sin utbildning, beklagar jag det.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till den reservation som är fogad vid bevilningsutskottets betänkande.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Bara några korta kommentarer till vad som har sagts här.

Jag beundrar herr Gustavsson i Nässjö och herr Alemyr för det förtroende och den högaktning som de har uttalat för ÖB i denna fråga — jag hoppas att det förtroendet skall hålla även i andra sammanhang.

Vi har här diskuterat frågan om principerna. Herr Magnusson i Borås och herr Sundkvist höll för bara några timmar sedan från denna talarstol ilska anföranden för att finansministern hade brutit ut ett ärende ur dess utred-

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

ningsmässiga sammanhang. Det gällde förslaget om skatt på traktorer och släpvagnar. Men i dag, när finansministern föreslår att den fråga som nu föreligger till behandling bryts ut ur den nykterhetspolitiska utredningen, är det som om herrarna varit hemma och bytt skjorta och därmed också principer. Jag kan inte förstå att det är så stor skillnad på diskussionsobjekten — den enda skillnaden är att det ena flyter och det andra rullar. Skall vi hålla på principerna på samma sätt i dag som i går, håller mitt yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Sedan vill jag säga till herr Wennerfors att inte heller jag har varit kronvrak — jag har fullgjort min värnplikt och vet vad kamratskapet innebär. I det fallet är vi alltså likställda, men vi har kanske dragit olika slutsatser av de erfarenheter vi har gjort.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om avslag på utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att vi har herr Vigelsbo här i kammaren som logikens store försvarare. Jag trodde dock att herr Vigelsbo kunde hålla med om att den fråga vi diskuterade i går — frågan om skatt på släpvagnar och traktorer — var betydligt större än denna lilla fråga, om pojkarna skall ha tillgång till ett glas öl på mässen eller inte. Jag tycker att det är ganska förvånansvärt att denna lilla fråga har kunnat föranleda en så lång debatt. Det är i full övertygelse om att ställningstagandet i propositionen är riktigt som jag hoppas att denna debatt relativt snart avbrytes och att vi därefter fattar beslut i enlighet med utskottets hemställan, något som jag tror vore ganska förnuftigt.

Herr SUNDKVIST (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Vigelsbo drog

verkligen en riktig slutsats när han sade att herr Magnusson i Borås och jag hade bytt skjorta; det har förmodligen både herr Magnusson och jag gjort. Men därmed har vi inte bytt åsikt. Det förslag vi nu stöder ligger helt i linje med vad vi kämpade för i går kväll, nämligen att vi borde ha ett bättre utredningsmaterial till grund för det beslut vi skulle fatta. Det är i detta fall inte fråga om att bryta ut någonting, utan det är fråga om att göra ett försök för att få fram ett bättre utredningsmaterial.

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller mig egendomligt att man mäter och värderar principerna med hänsyn till frågans storlek.

Man bryter här ut den ena frågan efter den andra ur pågående utredningar. När utredningsmännen en gång skall skriva sitt betänkande, som väl kommer att väga åtminstone ett eller två kilo, har man förmodligen bara historiken kvar att skriva om. Finansministern har undan för undan tagit bort det väsentliga innehållet ur utredningsuppdraget. Jag har därför principiellt svårt att förstå den ståndpunkt som utskottsmajoriteten intagit i denna fråga.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Vigelsbo måste väl ändå medge att den alkoholpolitiska utredningen, när den skall lägga fram sitt förslag angående den framtida alkoholpolitiken i detta land, kan ha nytta av resultatet av den föreslagna försöksverksamheten. Jag hoppas innerligt att herr Vigelsbo vill medge det.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Får jag säga till herr Magnusson i Borås, att jag inte tror att detta är någon liten fråga. Det kan synas vara en detalj, men det stora sam-

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

manhang, till vilket den detaljen hör, är det största problem som vi har i vårt samhälle.

En sak har inte nämnts i debatten. Det skulle vara intressant att få veta vad de ungdomar, som skall göra sin värnplikt, själva anser i denna fråga. De som talar för detta förslag tillhör årsklasser som redan fullgjort sin värnplikt. Det stora intresset för denna sak är därför litet egendomligt.

Jag tror inte att ungdomarna i dag är så beroende av öl, att de absolut måste ha tillgång till det. Jag tror mycket bättre om vår ungdom såsom jag lärt känna den. Om en pojke har börjat använda öl, så är det därför inte nödvändigt att han har tillgång till det på sin arbetsplats. Vi anser en militärförläggning vara en arbetsplats. Är det vanligt att man får dricka öl på arbetsplatsen? Är det riktigt att de pojkar, som har hand om vapen och ammunition, på rasten dricker några mellanöl för att sedan hantera farliga vapen.

Herr Magnusson i Nennesholm sade att militärtjänstgöringen är en tid av påfrestning för ungdomarna. Jag har forskat något i detta, och jag vet att åtskilliga ungdomar just under den första militärtjänstgöringen grundlagt sina tobaks- och spritvanor.

Jag skulle vilja nämna ett ord som är ganska populärt, nämligen ordet solidaritet. Om vi tänker oss att tio ungdomar genom att dricka mellanöl kommer in på en väg som slutar med att de blir alkoholskadade, skulle jag vilja fråga alla dem som är så glada åt mellanölet om vi inte skall visa så stor solidaritet att vi kan avstå från denna sak för att rädda dessa ungdomar som annars skulle råka illa ut. Det kan ju hända att det är vår bror eller vår son som kommer in på denna farliga väg därför att han i kamratkretsen börjat använda mellanöl.

Herr Wennerfors säger att den som varit inkallad vet hur olustigt det är med snygsupandet. Jag har varit in-

kallad många gånger, herr Wennerfors, och något snygsupande förekommer knappast. Det sker ganska öppet. När jag var inkallad senast — och det har jag vittne på — fick vi aldrig somna före klockan två i det tält där vi bodde. Anledningen till detta kan nog herr Wennerfors räkna ut själv.

För några veckor sedan behandlade vi frågan om motreklam. Varför skulle vi inte på det militära planet kunna satsa mera när det gäller upplysning och motreklam? Varför kan vi inte göra positiva insatser och inte bara öppna dörrar för sådant som är farligt?

Jag skulle respektera överbefälhavaren och regeringen, som ytterst är ansvariga för det förslag som lagts, om de i jämlikhetens intresse hade ordnat så att öl inte serveras till officerarna heller. En sådan åtgärd skulle vi ha hälsat med stor tillfredsställelse.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag måste rätta till en missuppfattning som herr Johansson i Skärstad har gjort sig skyldig till. Det är ingalunda så att ölet skall kunna drickas under arbetstid. Man skall inte kunna springa från övningar och dricka en öl, utan det är uteslutande fråga om en rättighet att göra det efter arbetets slut.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad säger att vi inte tagit hänsyn till vad ungdomen anser och att vi borde fråga den. Ungdomsorganisationerna har emellertid fått yttra sig och de har enhälligt tillstyrkt förslaget, så på den punkten råder ingen tveksamhet.

Både herr Johansson i Skärstad och andra har nu utvecklat tankarna om ölet på ett sådant sätt att man nästan är benägen att ställa frågan till dem om de är beredda att över huvud taget förbjuda ölet i Svea rike. Anser herr Johansson i Skärstad att ölet är för- enat med så stora risker i jämförelse

Beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m.

med de andra alkoholhaltiga dryckerna att vi nu måste överväga att förbjuda det helt? Jag tycker att det har gått så långt i debatten.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag tar för givet då att det bara är efter klockan 5 som man får dricka en mellanöl.

Jag har inte talat om att förbjuda öl. Jag har däremot sagt att vi förra året var överens här i riksdagen om att vi skulle förbjuda all reklam, och förbjuder man reklamen, måste det vara fråga om någonting farligt. Vi bör inte släppa in ölet, eftersom vi alla är medvetna om att det är farligt, då det har förstört många människor som börjat dricka öl och fortsatt med sprit.

Något förbud har vi inte talat om. Det är bara herr Wennerfors som har fått det för sig.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Wårnberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens leda-

möter ha röstat för ja-propositionen. Herr Engkvist begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst om-röstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 61 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 43, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4**Beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 44, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m., jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 97 föreslagit riksdagen att anta därvid fogade förslag till

1) förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering,

2) förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande.

I propositionen föreslås beträffande 1970 års allmänna fastighetstaxering att de skogsbruksvärden som skulle framkomma med tillämpning av gällande värderingsgrunder reduceras i viss ut-

Beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m.

sträckning. Härigenom undviks att taxeringsvärdena på skogsfastigheter blir alltför höga. Reduktionen föreslås till 100 kr. per hektar skogsmark, dock högst 30 % av det oreducerade skogsbruksvärdet.

I de i anledning av propositionen väckta motionerna I: 1029 av herr *Yngve Nilsson m. fl.* och II: 1183 av herr *Enarsson m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte anta i motionerna framlagt förslag till förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, innebärande att skogsbruksvärdet vid 1970 års allmänna fastighetstaxering skulle reduceras med 150 kr. per hektar skogsmark.

Utskottet hade vidare behandlat den vid riksdagens början väckta motionen II: 820 av herr *Wachtmeister*.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 97 anta de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering,

2) förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts å skogskonto;

B) avslå

1) motionerna I: 1029 och II: 1183 samt

2) motionen II: 820.

Reservation hade avgivits av herrar *Gösta Jacobsson (m)*, *Tistad (fp)*, *Karl Pettersson (m)*, *Levin (fp)*, *Eriksson i Bäckmora (cp)*, *Enarsson (m)*, *Börjesson i Falköping (cp)* och *Ahlmark (fp)*, vilka ansett att utskottet under A 1 och B 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 97 icke kunnat oförändrad antas och med bifall till motionerna I: 1029 och II: 1183, anta i reservationen framlagt förslag till förordning om beräkning av

skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 44, som vi nu går att behandla, avser Kungl. Maj:ts förslag till förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering. Till betänkandet har avgivits en reservation av bevillningsutskottets borgerliga ledamöter, och jag ber att med några få ord få närmare motivera reservationen.

Ifrågavarande förslag går ut på att de skogsbruksvärden som skulle framkomma med tillämpning av gällande värderingsgrunder reduceras i viss utsträckning. Enligt gällande bestämmelser skall skogsmark och växande skog vid fastighetstaxering åsättas ett avkastningsvärde, och inte som vid värdering av ren jordbruksfastighet och annan fastighet ett allmänt saluvärde. Inför den stundande fastighetstaxeringen skall beräkningen av värdet på de framtida skogsuttagen, på vilka taxeringen skall grundas, göras med ledning av virkespriserna under åren 1963—1967. Ser man vidare på rånettovärdets utveckling under denna period, finner man att det varierar mellan 26 och ner till 18 kronor per skogskubikmeter. Det lägsta priset avser senaste basår, alltså 1967.

Avdrag för allmänna kostnader skall i princip göras med 33 procent. Den nettoavkastning, som man kommer fram till, diskonteras efter 5 procent till nuvärdet. Sistnämnda värde har dock inte fullt ut tillämpats vid närmast föregående allmänna fastighetstaxeringar. Sålunda tillämpades vid 1965 års fastighetstaxering en reduktionsregel med 3 kronor per skogskubikmeter, dock högst 30 procent av skogsvärdet per kubikmeter.

Beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m.

Finansministern redovisar i propositionen olika förslag till spärregel. Han säger att han anser en sådan nödvändig även vid 1970 års fastighetstaxering. Efter olika resonemang har han slutligen stannat för en reduktion med 100 kronor per hektar skogsmark, dock högst 30 procent av det oreducerade skogsbruksvärdet.

I motionsparet I: 1029 av herr Yngve Nilsson m. fl. och II: 1183 av mig m. fl. har det föreslagits att reducering skall ske med 150 kronor per hektar skogsmark.

Av remissinstanserna har bl. a. lantbrukets skattedelegation framhållit, att säkerhetsmarginalen vid jämförelse med 1965 års taxering minskar med cirka två tredjedelar. Skattedelegationen liksom länsstyrelserna i Östergötlands och Jämtlands län samt domänverket föreslår en reducering med 150 kronor per hektar.

Vi reservanter anser att ett sådant värde bättre svarar mot en mera realistisk bedömning av skogsbrukets lönsamhet och förhindrar att skogsbruksvärdena höjs till en nivå som saknar underlag med hänsyn till nettoavkastningen.

Utskottsmajoriteten säger nu att man vid bestämmandet av säkerhetsmarginalen måste beakta, att prognoserna för skogsindustrin inte är helt ogynnsamma på längre sikt. Detta uttalande kan måhända i och för sig vara riktigt, men enligt min uppfattning kommer det att dröja åtskillig tid innan skogsägaren kan tillgodogöra sig några nämnvärda prishöjningar på rånettot. Omkostnaderna för skogsbruket har inte visat någon benägenhet att sjunka; snarare tvärtom. Det helmekaniserade sättet för avverkning m. m. har inte kunnat bemästra kostnadsstegringarna och är för övrigt svårt att tillämpa för den mindre och medelstore skogsägaren.

En annan omständighet av betydelse i sammanhanget är den prissättning på grov skog som tillämpats under de

senaste åren, varvid de grova dimensionerna av virket undergått en mycket kraftig prisreduktion — avsevärt högre än för medeldimensionerna — vilket hårt slagit igenom i medelpriset per kubikmeter för en skogspost med relativt grov skog. Prisutvecklingen under den föregående basperioden visar också detta. 1967 kom genomslaget med de kraftiga reduktionerna, och då sjönk också rånettovärdet per kubikmeter ned till 18 kronor.

Jag kan sålunda i likhet med reservanterna inte dela den ganska optimistiska syn på skogsbrukets lönsamhet, som såväl finansministern som utskottsmajoriteten gett uttryck åt och som kommer att återspeglas i skogsbruksvärdena vid 1970 års fastighetstaxering.

Herr talman! Ett orosmoment som jag inte vill underlåta att omnämna i sammanhanget, är de uttalanden som nyligen gjorts beträffande värdena vid 1970 års fastighetstaxering för annan fastighet, vilka visserligen inte är relevanta i dessa sammanhang; men då dessa har sagts beröra även jordbruksvärdet, som ingår i taxeringsvärdet för jordbruksfastighet, får detta betydelse för taxeringsvärdets slutsumma för sådan fastighetsenhet. Enligt dessa uttalanden som slagits upp med stora rubriker i pressen och som även väckt en ganska stark reaktion i fastighetsägares och liknande organisationer, skall värdesättningen ske med utgångspunkt från 75 procent av 1968 års saluvärde för fastigheten, vilket beräknas medföra kraftiga höjningar av taxeringsvärdet. Jag kan inte annat än hysa en viss oro inför dessa uttalanden, och jag vill här begagna tillfället att framhålla, att man vid saluvärdets åtsättande inte rimligen kan få bortse från fastighetens avkastning.

Herr talman! För en ägare är det till föga glädje, så länge han har fastigheten i sin hand, om fastighetens saluvärde är högt. Det är först vid en avyttring som detta får verklig betydelse för honom.

Beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m.

Vad som är väsentligt under innehavet är avkastningen och den lön för nedlagt arbete fastigheten ger. Det är min förhoppning, att de synpunkter jag här framfört kommer att beaktas av vederbörande, som har ansvaret för utfärdandet av anvisningar om värdenivån vid 1970 års fastighetstaxering, så att man inte hamnar på en värdenivå totalt sett för jordbruksfastighet, som avsevärt överstiger avkastningsnivån. Jag tror för min del, att det finns anledning för alla kategorier fastighetsägare, inte minst med hänsyn till de nya signaler om värdesättningen inför den kommande fastighetstaxeringen som jag nyss berört, att med uppmärksamhet följa utvecklingen, så att inte resultatet av värdesättningen medför verkningar i ekonomiskt avseende, som ställer dem i en bekymmersam situation och som inte heller stämmer med verkligheten. Framtiden är alltid oviss, och under den femårsperiod som taxeringen skall gälla kan utvecklingen lätt gå i annan riktning än vad de makthavande i dag tror.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Propositionen nr 97 avser att ge möjlighet att vid den kommande allmänna fastighetstaxeringen reducera de högre taxeringsvärden på skogen som skulle komma i fråga enligt sedvanlig värderingspraxis. Enligt propositionens förslag får man garantier för att det inte fastställs högre skogsbruksvärden än vad som svarar mot de verkliga avkastningsvärdena. Detta sker genom reduktion av de skogsvärden som enligt skogsvärderingsinstruktionen skall ligga till grund för uppskattningen av skogsbruksvärdena vid denna fastighetstaxering. Sådan reduk-

tion skall kunna ske med 100 kronor per hektar skogsmark, dock med högst 30 procent av det taxeringsvärde som uppkommer vid en värdering utan reduktion.

Vid de senaste allmänna fastighetstaxeringarna har det visat sig att skogsvärderingsinstruktionens regler på grund av den ojämna prisutvecklingen och de successivt stegrade omkostnaderna inom skogsbruket medfört vissa ojämnheter vid värderingen av växande skog. Därför har det ansetts nödvändigt med en översyn av skogsvärderingsinstruktionens bestämmelser. En sådan pågår också inom 1966 års fastighetstaxeringskommittéer. Detta kräver emellertid omfattande utredningar och arbetet väntas inte bli färdigt till 1970 års allmänna fastighetstaxering utan först till den följande allmänna fastighetstaxeringen år 1975. Detta har föranlett det förslag som vi nu behandlar om jämkning av skogsbruksvärdet vid 1970 års allmänna fastighetstaxering.

Som den föregående talaren nämnde skulle de nuvarande reglerna utan nu föreslagen reduktion medföra en 25-procentig höjning av skogsbruksvärdena 1970. Med hänsyn till att det råder en viss osäkerhet om avsättningsmöjligheterna och kostnadsutvecklingen inom skogsbruket är det enligt utskottets mening inte realistiskt med en så stor höjning av värdenivån, och därför bör åtgärder vidtas i enlighet med propositionens förslag för att hålla taxeringsvärdena på skogsfastigheter nere vid den kommande allmänna fastighetstaxeringen. Det bör emellertid beaktas att prognoserna för skogsindustrin på längre sikt inte är helt ogynnsamma och att en alltför stor sänkning av taxeringsvärdena från olika synpunkter är olämplig såväl från skogsägarnas som kommunernas synpunkt. Vidare bör man tänka på att salupriserna för skogsfastigheter genomgående är mycket högre än taxeringsvärdena trots den försämrade avkastningen. Det sista bör särskilt be-

Fortsatt valutareglering

aktas i detta sammanhang. Utskottet kan därför inte finna det motiverat med någon större reduktion av skogsbruksvärdet än den som föreslagits i propositionen. Genom avdraget med 100 kronor per hektar skogsmark med begränsning till 30 procent av det oreducerade skogsbruksvärdet får man, såvitt utskottet kunnat finna, en tillräcklig garanti mot alltför höga värden. Därigenom uppnås att 1970 års värdenivå i genomsnitt för hela landet blir 10 procent högre än de reducerade värdena var 1965. Detta får väl också anses skäligt med hänsyn till den väntade pris- och kostnadsutvecklingen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkterna A 1 och B 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enarsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarbifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna A 1) och B 1) i utskottets betänkande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarbifaller reservationen av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarbifaller ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarbifaller ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enarsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 120 ja och 84 nej, varjämte 1 av kammarbifaller ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarbifaller hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna A 2 och B 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 47, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968 (nr 25), m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6**Fortsatt valutareglering**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt valutareglering jämte motioner.

I en den 28 mars 1969 dagtecknad proposition, nr 87, hade Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag

1) begärt riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering i enlighet med vad föredragande departementschefen förordat,

2) velat inhämta riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till förordning om fortsatt giltighet av valutaförordningen den 5 juni 1959 (nr 264).

I anledning av propositionen hade väckts

Fortsatt valutareglering

dels de likalydande motionerna I: 1007 av herr *Lundström m. fl.* och II: 1158 av fru *Nettelbrandt m. fl.*, vari yrkades att riksdagen vid sin behandling av propositionen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om »en översyn av valutalagstiftningen i syfte att uppnå en liberalisering av densamma»,

dels de likalydande motionerna I: 1023 av herr *Ingvar Andersson* och II: 1177 av herr *Lothigius*, vari yrkades att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt tillsätta en utredning bestående av särskilt sakkunniga på området med uppdrag »att överse den nuvarande valutaregleringen och att pröva möjligheten att överge det negativa systemet till förmån för ett positivt regelsystem, varvid i utredningsdirektiven skall ingå att den svenska valutaregleringen skall anpassas till de liberaliseringssträvanden som nu kan avläsas inom exempelvis EEC-samarbetet».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) samtycka till förordnande om fortsatt valutareglering i enlighet med vad som förordades i propositionen nr 87, och

2) vad beträffar det genom propositionen framlagda förslaget till förordning som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört därom;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1007 och II: 1158 samt I: 1023 och II: 1177.

Reservation hade avgivits av herrar *Akerlund* (m), *Strandberg* (m), *Österdahl* (fp), *Regnéll* (m) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1007 och II: 1158 samt I: 1023 och II: 1177 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande valutaregleringen i enlighet med vad reserverna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **REGNÉLL** (m):

Herr talman! Vi har under de senaste åren vant oss vid att förknippa överväganden om valutor och internationella betalningar med dystra anletsdrag och bekymrade tonfall. Nationalekonomen har framhållit hur den otillräckliga internationella likviditeten äventyrar tillväxten i handelsutbytet länderna emellan. Riksbankscheferna har ängsligt avvaktat rapporterna om hur valutareserverna utvecklats från månad till månad. Inom varuhandeln har man inte kunnat lita på vad likvid i främmande valutor skulle ha för motsvarighet i det egna landets pengar när likviden skulle bli aktuell för att erläggas, och oroade kapitalägare har växlat om sina tillgodohavanden från valutor som har förefallit hotade till andra som har tett sig tryggare. Spekulanter har, där de så kunnat, hamstrat guld i förhoppning om snabba vinster, och riksdagsmän har i vissa utländska parlament växlat hårda och upprörda ord i debatter om sina regeringars agerande i valutafrågor.

Mot denna bakgrund har det inte varit näraliggande att lägga fram förslag om att på den svenska hemmaplanen genomföra någon mera genomgripande liberalisering eller kanske rent av slopa valutaregleringen. Sådana förslag har man avstått från i de motioner som väckts i anslutning till den proposition, där Kungl. Maj:t på sedvanligt sätt begär ett års förlängning av valutaregleringen. Mot en sådan förlängning har varken motionärerna eller någon ledamot av utskottet i dagens läge haft något att erinra.

Däremot är motionärerna liksom folkpartiets och moderata samlingspartiets representanter i bankoutskottet skeptiska mot det välbehag, med vilket departementschefen i propositionen uttalar sig om förträffligheten hos valutareglingar som sådana och i synnerhet den

Fortsatt valutareglering

svenska. Det är nämligen faktiskt så att de spänningar, som framkallat oron på valutamarknaderna, till inte ringa del är resultat av regleringar, vilka hindrat successiv utjämning av besvärande skillnader i valutornas köpkraft. Det är inte bara så att oron ger upphov till restriktioner. I minst lika hög grad gäller att orsaksförhållandet är det motsatta, d. v. s. att restriktioner och kontroller av olika slag framkallar oro.

Som vi ser det måste målet vara en hög grad av frihet för internationella betalningar. Med Sveriges ovanligt stora utrikeshandel är detta ett särskilt påtagligt intresse. Som en — enligt vår uppfattning välbehövlig — motvikt mot finansministerns så oreserverade belåtenhet med de nuvarande reglerna önskar vi en utredning om möjligheterna att ge regleringen en mera liberal utformning.

Det är nu sju, åtta år sedan man gjorde en systematisk genomgång av valutaregleringen. Detaljusteringar av reglerna har sedan dess gjorts vid olika tillfällen, både i skärpande och i liberaliserande riktning. Likaså har man studerat vad som skulle behöva ändras, om en svensk anslutning till EEC blir aktuell, och vad man har att räkna med vid ett närmare nordiskt ekonomiskt samarbete. Något samlat grepp har man emellertid inte tagit. Ett motiv för att nu på nytt få en systematisk genomgång är också att det formella regelsystemet och praxis kommit att på många punkter gå starkt isär, något som alltid är otillfredsställande.

Dessa synpunkter har lett till motionärernas krav på en utredning, en tanke som får stöd i en reservation som fogats vid utskottets utlåtande. Jag ber nu att få yrka bifall till denna reservation.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Reservanterna i detta ärende har önskat få till stånd en utredning syftande till större frihet i valuta-

rörelserna. Utskottsmajoriteten anför däremot att en utredning inte är så nödvändig; mindre ändringar i valutaregleringens tillämpning genomförs praktiskt taget årligen, men något samlat grepp på frågan har inte tagits.

Svenska sparbanksföreningen har i sitt remissyttrande över en skrivelse, som låg till grund för propositionen, förordat en utredning som skulle belysa och motivera behovet av lagstiftning på valutaområdet under olika tänkbara förutsättningar i utvecklingen under 1970-talet. Vi tycker liksom Sparbanksföreningen att det är motiverat att man tillsätter en sådan utredning med uppgift att undersöka alternativa möjligheter till lättnader i nuvarande bestämmelser. Valutaregleringen tillämpas för närvarande liberalt, och det kan då naturligtvis tyckas vara onödigt med bestämmelser som i praktiken inte fyller någon annan funktion än att vara till hinders. Tillstånd måste begäras, som man får automatiskt — då har emellertid både myndigheten och den som skall söka tillståndet förorsakats en hel del arbete och extra besvär.

En översyn av valutaregleringen är mot denna bakgrund enligt vår uppfattning motiverad. Den ökande internationella handeln ställer krav på att vi härvidlag har ett smidigt instrument som inte skapar onödigt krångel och merarbete. Regleringen bör inte få överleva sig själv — i första hand bör den avskaffas i de delar som inte erfordras. Att behålla regleringen för dess egen skull vore ju meningslöst och dessutom kostsamt. Går det att nå fram till större frihet och mindre krångel bör den vägen prövas, och en utredning bör därför tillsättas.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Herr RASK (s):

Herr talman! I proposition nr 87, som behandlas i förevarande utskottsutlåt-

Fortsatt valutareglering

tande, lämnar finansministern en mycket utförlig motivering för ett fortsatt förordnande om valutareglering. Han framhåller bl. a. att regleringen för närvarande i allra största utsträckning berör värdepappershandeln och de finansiella krediterna.

På grund av de åtaganden som Sverige har gentemot Internationella valutafonden och OECD sker de löpande betalningarna utanför denna reglering enligt valutaförordningen. Till detta kan läggas att när det gäller sådana kapitalöverföringar, som står i omedelbart samband med direkta investeringar både till och från Sverige, tillämpas en mycket liberal praxis. Därför tycker jag det är något underligt att högern och folkpartiet framhåller i att varje år ha avvikande mening om fortsatt förlängning av valutaregleringen. En viss reträtt innebär dock årets motioner från dessa partier. I den motion som väcktes vid förra årets riksdag sades klart ut att man syftade till en fullständig avveckling av valutaregleringen, och 1967 begärdes i reservation att valutaregleringen skulle upphöra den 30 juni det året. Men i år går man inte längre än till att föreslå att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära en utredning för att se över valutaregleringen och anpassa den till ytterligare liberaliseringssträvanden.

Det bör också noteras att det inte är någon samlad borgerlig front som agerar i denna fråga i år. Centerpartiets ledamöter i bankoutskottet är på samma linje som vi socialdemokrater och står således även för utskottsutlåtandet.

Ingen tror väl heller att valutaregleringen kommer att bibehållas längre än den anses vara absolut nödvändig. Detta skall då sättas i samband med att valutaregleringen är ett av flera instrument som myndigheterna har till förfogande för att främja målen för samhällets ekonomiska utveckling. Därför skall man alltid ha i minnet att tas en möjlighet i detta avseende bort, måste

följden bli att andra ekonomiskt-politiska medel kommer att skärpas ytterligare. Det kan väl inte vara detta som reservanterna eftersträvar, allra helst som en stramare kreditpolitik under perioder med fullt utnyttjade resurser i den svenska ekonomin skulle drabba alla dem som inte har möjlighet att låna utomlands.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande — och detta vill jag understryka — att utvecklingen i andra länder under 1960-talet gått mot ökade inslag av kontroller på detta område för att undgå störningar i respektive länders ekonomi. Då är begreppet kontroller taget i vidsträckt bemärkelse, eftersom en jämförelse inte får grundas uteslutande på ländernas formella regelsystem. Kapitalrörelserna kan påverkas även med mekanismer som inte är av ren valutareglingskaraktär.

Även om det således formellt ter sig liberalare med andra system i andra länder, torde det i praktiken förhålla sig så att kapitalets rörelsefrihet i flera länder inom OECD under senare år inskränkts mer än i Sverige.

I propositionen framhåller finansministern att en valutareglering också har ett stort värde i de lägen då oro uppstår på de internationella valutamarknaderna genom att förebygga alltför kraftiga utslag på våra valutareserver. Vidare bereder en valutareglering ett visst skydd mot ren kapitalflykt. Den senaste tidens oro på den internationella valutamarknaden ger ytterligare belägg för att vi behöver en reglering, och då anser jag att vi måste ha den reglering vi nu har.

Jag tycker därför att reservanternas önskemål i år om en utredning eller översyn av valutaregleringen inte innebär mycket mer än en önskan om att få något annat i stället, som i praktiken tjänar samma syfte, och då är det väl nästan bråk för bråkets egen skull.

Dessutom vill jag till slut erinra om vad utskottet påpekar, nämligen att

Särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

mindre ändringar i tillämpningsbestämmelserna vidtas praktiskt taget varje år i uppmjukande eller skärpande riktning alltefter lagets krav.

Eftersom valutaregleringen fortfarande måste betraktas som ett nödvändigt hjälpmedel i vår ekonomiska politik, ber jag med det anförda att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i dess utlåtande nr 24.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. B

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställ-

des. Därvid avgavs 155 ja och 48 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte motioner.

I en den 28 mars 1969 dagtecknad proposition, nr 88, hade Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning,

2) lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank,

dels medge, att riksbanken för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 fritoges från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återuppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena gäve anledning till detta.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Det förslag i fråga om riksbankens sedelutgivningsrätt som framläggs i propositionen innebär att särskilda bestämmelser om undantag från riksbankslagens föreskrifter härom skall gälla även för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970. Maximibeloppet för sedelutgiv-

Särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

ningsrätten föreslås samtidigt höjas från 12 till 13 miljarder kronor.

Vidare föreslås att riksbanken bemyndigas förvärva ytterligare aktier i banken för internationell betalningsutjämning, vilket föranleder ändring i riksbankslagen.

I anledning av propositionen hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 1025 av herr Åkerlund m. fl. samt II: 1179 av herrar Enarsson och Magnusson i Borås, vari hemställdes

1. att riksdagen måtte antaga det genom proposition nr 88 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, dock med i motionerna angiven lydelse av 1 §;

2. att riksdagen måtte uttala att riksbankens metalliska kassa borde förstärkas med lägst 300 miljoner kronor år 1969;

dels de likalydande motionerna I: 1024 av herrar Åkerlund och Brundin samt II: 1178 av herr Enarsson, vari hemställdes »att riksdagen vid behandlingen av förslaget till lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank 16 § måtte uttala att riksbankens förvärv av aktier i banken för internationell betalningsutjämning icke bör få sådan omfattning att möjligheten att medge privata portföljinvesteringar inkräktas på eller förseñas».

Utskottet hemställde,

A. 1. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen nr 88 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och sålunda avslå motionerna I: 1025 och II: 1179 i motsvarande del;

2. att riksdagen måtte med bifall i övrigt till propositionen, såvitt den avsåge riksbankens sedelutgivning, medge att riksbanken för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 fritoges från skyldigheten att vid anfordran inlösa

av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återuppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena gäve anledning till detta;

3. att riksdagen måtte även i övrigt avslå motionerna I: 1025 och II: 1179;

B. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank samt avslå motionerna I: 1024 och II: 1178.

Reservationer hade avgivits

1) *vid utskottets hemställan under A* av herrar Åkerlund och Strandberg (båda m), vilka ansett att utskottet under 1 och 3 bort hemställa,

1. att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 1025 och II: 1179 i ifrågavarande del — antaga det genom propositionen nr 88 framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, dock med följande lydelse av

1 §

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tolv tusen tre hundra miljoner kronor.

3. att riksdagen måtte — med bifall även i övrigt till motionerna I: 1025 och II: 1179 — i skrivelse till fullmäktige i riksbanken uttala, att guldtillgångarna borde förstärkas med lägst 300 miljoner kronor under år 1969;

2) *vid utskottets hemställan under B* av herrar Åkerlund och Strandberg (båda m), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank och därvid — med bifall till motionerna I: 1024 och II: 1178 — som sin mening ge till känna vad reservanterna anført

Särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

om begränsning av riksbankens förvärv av aktier i banken för internationell betalningsutjämning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Till bankoutskottets utlåtande nr 25 har herrar Åkerlund och Strandberg fogat reservationer under punkterna A och B. Jag skall med några få ord beröra dem och börja med reservationen 1 under punkten A.

Reservationen avser förslaget om höjning av maximibeloppet för sedelutgivningen från 12 till 13 miljarder kronor. Såsom framhållits i motionsparet I: 1025 och II: 1179 höjdes maximibeloppet för sedelutgivningen förra året med inte mindre än 1,5 miljard kronor. Reservanterna anser att, inte minst av valutapolitiska skäl, återhållsamhet i tillskapandet av likvida medel kan behövas och att ökningen av sedelutgivningsrätten därför bör begränsas till 300 miljoner kronor.

Det framhålls vidare i motionerna och i reservationen att sammansättningen av guld- och valutatillgångarna är mindre tillfredsställande. Reservanterna skriver: »Guldinnehavet framstår som ogynnsamt lågt. En ökad handels- och valutapolitisk rörelsefrihet för vårt land kräver en uppbyggnad av landets guld- och valutatillgångar.» Denna bör dock av hänsyn till andra länders guldpolitik ske med försiktighet, menar reservanterna och förordar därför inköp av guld under år 1969 för ett relativt lågt belopp, eller omkring 300 miljoner kronor.

Herr talman! Med hänsyn till att de frågor som berörs i denna reservation liksom motionärernas och reservanternas uppfattning är väl kända för kamraren, då frågorna prövats i riksdagen under flera år, inskränker jag mig till att med dessa få ord yrka bifall till reservationen 1.

Reservationen 2 under punkten B avser frågan om en ändring av riksbankslagen som ger riksbanken rätt att förvärva ytterligare aktier i banken för internationell betalningsutjämning (BIS) i Basel. Reservanterna delar majoritetens uppfattning att riksbanken bör få möjlighet att delta i de aktieemissioner som nämns i propositionen 88, inte minst med hänsyn till den betydelse som BIS har som samarbetsorgan för centralbanker m. fl. Maximibeloppet för riksbankens investering i BIS är f. n. 20 miljoner schweizerfrancs.

Reservanterna hyser den uppfattningen att förfarings sättet som hittills bör vara att Konungen och riksdagen bestämmer storleken av investeringen och att kapitalets relativa andel bör bibehållas. Riksbanken bör då inte få fria händer att göra inköp av aktier i banken — i varje fall inte så länge en sträng valutareglering uppehålls som hindrar organisationer och enskilda att göra s. k. portföljinvesteringar. De uttalar också att riksbankens aktieköp inte bör ges sådan omfattning att möjligheterna att medge privata portföljinvesteringar inskränkes eller försenas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall även till reservationen 2.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Som herr Enarsson framhållit har reservanterna synpunkter på tre ting: på sedelutgivningen, på riksbankens guldinnehav och på den ifrågasatta aktieteckningen i vad som kallas BIS. På den första punkten rekommenderas en minskning, på den andra en ökning och på den tredje önskas att riksbanken skall få en allmän maning till återhållsamhet. Det är alltså i samtliga fall fråga om avvägningar, och jag skall göra några korta kommentarer härtill.

Vilken roll sedelutgivningen har för det ekonomiska skeendet är mycket omdebatterat. Detsamma gäller de täck-

Särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

ningsregler som bör gälla för sedelstocken. Här som på andra områden har doktrinerna måst ändras. Vi lever i ett helt annat samhälle än det 1800-tals-samhälle, där Peels bankakt och vad det nu hette hade sitt intresse.

I dagens samhälle är man väl medveten om att stabiliteten i en valutas yttre värde får bedömas dels med hänsyn till landets samlade ekonomiska resurser — alltså landets förmåga att göra rätt för sig — dels med hänsyn till den politiska ledningens vilja att göra rätt för sig.

Vad beträffar det interna penningvärdet, så kan det manipuleras på många sätt; några effektiva automatiska bindningar av en lättsinnig regim kan nog inte längre påräknas. Inte längre sade jag och bör kanske komplettera den formuleringen med påpekandet att äldre tiders regler väl egentligen bara iakttagits av de snälla och välartade, av dem som ändå skulle ha skött sig.

I kategorin välartad placerar nu utskottsmajoriteten den svenska riksbanksledningen genom att inte vilja tro, att riksbanken med sin önskan om höjt sedeltak hyser några andra planer än att kunna tillhandahålla de sedlar som man tror kommer att behövas i hanteringen här i landet.

Den mindre höjning av sedeltaket som motionärerna tänker sig skulle kunna resultera i besvär vid den tekniska avvecklingen av betalningar. Att den i checkarnas och gireringarnas dagar skulle ha någon kontraktiv verkan på det realekonomiska skeendet — vilket måste vara reservanternas uppfattning, om det skall vara någon mening med deras reservation — kan i varje fall inte jag föreställa mig. Sedelmängden har inte längre en styrande funktion. Den får, i varje fall vid i övrigt sunda förhållanden, bedömas som en teknisk servicefråga.

Så till frågan om guld, som motionärerna vill diskutera i anslutning till att riksbanken föreslås få fortsatt be-

frielse från skyldigheten att inlösa sedlar mot guld. Det är inte på den punkten som reservanterna har något att erinra — där är de ense med utskottsmajoriteten — utan det är guldandelen i vår valutareserv som man vill bygga upp. Det måste kanske i första hand göras en liten erinran mot formuleringarna i motionerna, som kan ge intrycket att för den händelse riksbanken i god tid hade sett om sitt hus genom att köpa på sig guld, så skulle man ha gjort en präktig vinst. Den missuppfattningen kan man hamna i, om man inte observerar att det högre guldpris som motionärerna nämner är den fria marknadens pris, inte det avräkningspris som tillämpas centralbanker emellan.

Fortfarande gäller vad som flera gånger sagts; större guldinnehav skulle under de gångna åren ha betytt att landet måst avstå från den ökning av valutareserven som förräntningen av utländska skattkammarväxlar och andra placeringar inneburit. Om eventuellt dagens läge motiverar en ändrad guldandel i den svenska valutareserven är enligt utskottsmajoritetens uppfattning i första hand en sak för bankofullmäktige att bedöma, inte för oss här i riksdagen.

Till sist vill jag säga några ord om den tredje synpunkten, nämligen riksbankens aktieteckning i BIS. Utskottet säger att denna aktieteckning har två lovvärda syften, nämligen att ge BIS bättre försörjning med eget kapital och att ge möjligheter för nya intressenter att komma med i bankens arbete.

Inte heller reservanterna förnekar betydelsen av BIS men passar på tillfället att erinra om de restriktioner som gäller för privata portföljinvesteringar. Sammanställningen är väl knappast motiverad; det är här fråga om organisationsaktier som riksbanken i allmänt intresse önskar förvärva, och det belopp som kan komma i fråga är troligen inte av den storleksordningen

Särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

att det tränger andra välgrundade anspråk åt sidan.

I tre avvägningsfrågor — om sedelstocken, om guldandelen i valutareserven och om en rimlig ökning av insatsen i BIS — har reservanterna alltså en annan uppfattning än utskottsmajoriteten. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A 1 och 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enarsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A 1) och 3) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herrar Åkerlund och Strandberg.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enarsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 184 ja och 5 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. A 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enarsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herrar Åkerlund och Strandberg.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 190 ja och 9 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner om upphävande av lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Rätten till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

§ 9

Åtgärder mot otillbörligt utnyttjande av behovsprövade sociala förmåner

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av motion om åtgärder mot otillbörligt utnyttjande av behovsprövade sociala förmåner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag har i anledning av andra lagutskottets utlåtande nr 53 avgivit en blank reservation, som jag helt kort vill motivera.

Reservationen innebär inte att jag har någon annan mening i sakfrågan än utskottsmajoriteten, men utskottet har i sin motivering för avslag på motionen hänvisat till ett förslag som vid det tillfälle när ärendet behandlades i utskottet låg på riksdagens bord och ännu inte hade behandlats av riksdagen, nämligen det ärende som bevilningsutskottets betänkande nr 40 avser.

Jag ansåg rent principiellt att man inte skall avstyrka en motion med hänvisning till ett förslag som är under behandling i riksdagen, och detta är skälet för min blanka reservation. Den innebär som sagt inte att jag har någon annan mening än utskottet i sakfrågan, och jag har heller inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! När andra lagutskottet behandlade detta ärende fick vi upplysningar från det utskott, som herr Åkerlind nämnde, om att man var beredd att tillstyrka propositionen som där behandlades, och kammaren beslöt redan i går kväll att bifalla propositionen.

Under alla förhållanden tycker jag inte det är något fel av utskottet att skriva: »Ett genomförande av detta för-

slag kan väntas få betydelse för de frågor som aktualiserats i motionen.»

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner angående rätten till förtidspension m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Rätten till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner angående rätten till invaliditetsersättning och invaliditetstillägg.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Med tillfredsställelse konstaterar jag att riksförsäkringsverket har fått i uppdrag att undersöka tillämpningen av nu gällande regler för invaliditetstillägg, som behandlas i motionerna I: 761 och II: 866.

När detta ärende behandlats tidigare har man motiverat åldersgränsen 63 år bl. a. med att personer som vid hög ålder är fysiskt handikappade kan vara så nedbrutna av åldersförändringar, att det inte finns anledning att i samtliga sådana fall utge ersättning från pensioneringen.

Vi kan i dag se många fysiskt och psykiskt vitala personer som har fyllt 63 år. Om sådana personer råkar ut för ett olycksfall och blir blinda eller får andra bestående handikapp som gör att de blir ur stånd att klara sig

Åtgärder mot barnolycksfall

själva kan de i dag på grund av sin ålder inte få invaliditetstillägg. Jag anser att det är rättvist att den förmånen skall utgå även till dem, om de kan styrka att blindheten eller tillsyns- och hjälpbehovet beror på olyckshändelsen.

Vid bedömningen av sådana ärenden tar man större hänsyn till hjälpbehovet än till tillsynsbehovet. Det förutsättes att tillsynsbehovet skall vara kvalificerat, t. ex. att det föreligger risk för att vederbörande anlägger eldsvåda eller ger sig av hemifrån utan att kunna hitta hem igen. Detta är en av anledningarna till att det för närvarande råder osäkerhet när pensionsdelegationerna skall bedöma dessa ärenden.

Jag skall anföra ett konkret exempel som visar vad detta kan betyda. En person som är 57 år är ensamboende. Hon lider av ledgångsreumatism sedan 40 år tillbaka och är svårt rörelsehindrad. Hon behöver rullstol för att kunna flytta sig, och om hon faller omkull kan hon inte resa sig utan hjälp.

Vid behandlingen av hennes ansökan om invaliditetstillägg bifölls den i den första instansen, den lokala försäkringskassan, men föredraganden i pensionsdelegationen anmälde en avvikande mening. Han ansåg inte att hjälpbehovet var av sådan omfattning som erfordras för att invaliditetstillägg skulle utgå. Han tog ingen hänsyn till tillsynsbehovet, han bedömde det inte som kvalificerat. Försäkringskassans beslut överklagades och riksförsäkringsverket upphävde beslutet, vilket betydde nej till invaliditetstillägget. Nästa instans, försäkringsdomstolen, upphävde riksförsäkringsverkets negativa beslut och fastställde försäkringskassans beslut, bl. a. med stöd av det utlåtande som riksförsäkringsverket avgivit till domstolen, enligt vilket utlåtande riksförsäkringsverket funnit skäl tillstyrka att invaliditetstillägg skulle utgå.

Ärendets handläggning tog cirka två år, innan sökanden fick slutgiltigt besked om utgången. Under den tiden

utsattes hon för den påfrestning som det innebär att vara i ovisshet om utgången. Hela dröjsmålet grundade sig på osäkerheten vid bedömningen av hjälp- och tillsynsbehovet.

Herr talman! Jag har velat ta upp dessa två exempel för att ytterligare understryka behovet och nödvändigheten av en ändring av reglerna för invaliditetstillägg. Jag har inget yrkande för närvarande. Vi har säkert anledning att återkomma i frågan, när riksförsäkringsverket har gjort sin utredning och framlagt förslag till åtgärder.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1968 års internationella sockeravtal, m. m., och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till jordbruksutskottet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13**Åtgärder mot barnolycksfall**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av motioner om åtgärder mot barnolycksfall.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Jag skall med några ord beröra det särskilda yttrande som är fogat till allmänna beredningsutskottets

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

utlåtande nr 44, enligt vilket centerpartisterna i utskottet har en från utskottsmajoriteten avvikande mening.

De motioner som ligger till grund för utskottsutlåtandet tar upp barnolycksfallen och då främst dem som förorsakas i hemmen. Man påstår att opinionsbildningen för barnsäkrare bostäder inte haft någon större genomslagskraft, trots att olycksfall i hemmen så ofta förekommer. Den största delen av olyckorna sker — enligt motionärerna — utan att de som bestämmer över bostädernas utformning blir utsatta för några effektiva påtryckningar.

Motionärerna föreslår en kommitté med parlamentariskt inslag som skulle se över det här området och komma med förslag om förebyggande åtgärder mot barnolycksfall.

Som kammarens ledamöter finner av utlåtandet har berörda remissorgan sett mycket allvarligt på problemet och anser att åtgärder måste vidtagas. Sålunda kan nämnas att bostadsstyrelsen som remissvar på motionerna har lämnat sitt remissyttrande över familjeberedningens betänkande, kallat »Barnstugor, barnavårdsmannaskap, barnolycksfall» av år 1967. Man påtalar här att bl. a. frågan om barnolycksfallsförebyggande anordningar är av så stor vikt, att krav borde resas på att såväl hus som bygges med statliga lån som utan skall föras med sådana anordningar.

Man är inte främmande för tanken att även utrusta det befintliga bostadsbeståndet med säkerhetsanordningar för att förebygga barnolycksfall. Bostadsstyrelsens mening är därför att det bör övervägas, om inte föreskrifter härom borde införas också i hälsovårdsstadgan och i socialstyrelsens anvisningar till hälsovårdsnämnderna. Vid läsandet av bostadsstyrelsens remissvar kan man inte ta miste på hur allvarligt bostadsstyrelsen ser på de berörda frågorna. Överstyrelsen för Svenska röda korset tillstyrker motionskraven.

Centerpartiets representanter i all-

männa beredningsutskottet har trots de positiva remissvaren inte lämnat någon reservation utan nöjt sig med ett särskilt yttrande. Varför denna blygsamhet? Vi finner, i likhet med utskottsmajoriteten, att det i familjeberedningens betänkande »Barnstugor, barnavårdsmannaskap, barnolycksfall» tagits upp de i motionerna behandlade problemen, varför en ny utredning kan synas överflödigt trots att den nämnda utredningen enligt vad jag inhämtat inte varit parlamentarisk, åtminstone inte i större utsträckning. I det särskilda yttrandet framhåller vi emellertid att de förslag som framförts av familjeberedningen bör realiseras och att konkreta åtgärder bör vidtas i stort sett i enlighet med familjeberedningens förslag.

Ett läkarteam konstaterar inledningsvis i sin rapport om barnolycksfall i Stockholm 1955, den s. k. Stockholmsundersökningen, bl. a. följande:

»Olycksfallen såsom dödsorsak i barnaåldern har under senare år fått en allt större relativ betydelse. I och med att övriga sjukdomar, främst infektionssjukdomar, avtagit har den våldsamma döden blivit det utan tvekan främsta hotet mot barnens liv.» Vi har alltså lyckats minska barndödligheten och vi bör nu också göra allt för att minska den, om jag så får säga, onda bråda död som kan drabba barnen. Vi kan aldrig helt eliminera barnolycksfallen men kan säkert komma bra mycket längre än nu. Att skapa barnsäkrare lägenheter är av största vikt och alla borde försöka åstadkomma en säkrare hem- och bostadsmiljö.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14**Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 46, med anledning av

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 95 föreslagit riksdagen att anta därvid fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

2) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Förslagen innebar ändrade regler för folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga.

I den med anledning av propositionen väckta motionen II:1193 av herr *Jonsson* i Mora hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 95 måtte uttala att riksskatte-nämndens anvisningar och tabeller för storleken av avdraget för nedsatt skatteförmåga vid stigande extrainkomster utformades så, att den samlade effekten av bortfall av folkpensionsförmåner och minskat extra avdrag ej i något fall finge överstiga 80 % av sidoinkomstens ökning.

I de vid riksdagens början väckta motionerna I:35 av herr *Virgin m. fl.* och II:40 av herr *Holmberg m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t med förtur måtte utreda och framlägga förslag om avskaffande av skatteplikten för folkpensioner; samt

2) anta i motionerna framlagda förslag till

a) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); och

b) förordning om ändrad lydelse av 8 § och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt,

vilka förslag innebure yrkande om höjning av ortsavdragen för folkpen-

sionärer fr. o. m. 1971 års taxering till 4 000 kr. för ensam pensionär, 6 400 kr. för makar varav en vore pensionär och 8 000 kr. för makar som båda vore pensionärer.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95 anta de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att punkt 2 av anvisningarna till 50 § erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse;

2) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

B) avslå

1) motionerna I:35 och II:40 samt

2) motionen II:1193.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Tistad* (fp), *Mattsson* (cp), *Annerås* (fp) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herr *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett att utskottet under B 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av motionen II:1193 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning av frågan om beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster, varvid särskilt borde övervägas möjligheten att införa en definitiv källskatt för folkpensionärer;

2) av herrar *Gösta Jacobsson*, *Karl Pettersson* och *Enarsson* (samtliga m), vilka ansett att utskottet under B 1 bort hemställa,

1) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:35 av herr *Virgin m. fl.* och II:40 av herr *Holmberg m. fl.*, såvitt här var i fråga, anta de vid motionerna fogade förslagen till

a) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); och

b) förordning om ändrad lydelse av

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

8 § och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

2) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 35 av herr Virgin m. fl. och II: 40 av herr Holmberg m. fl., såvitt här var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att Kungl. Maj:t efter skyndsam utredning framlade förslag om avskaffande av skatteplikten för folkpensionärer.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Till bevillningsutskottets betänkande nr 46 har fogats ett par reservationer och jag skall be att med några få ord få kommentera reservationen 2, avseende folkpensionärernas beskattning och sidoinkomsternas marginaleffekt för pensionärernas liksom andra låginkomsttagares del.

Moderata samlingspartiet, tidigare högerpartiet, har under flera år föreslagit lindring av det nuvarande systemets verkningar och vi har också framlagt förslag som på sikt skulle leda till befrielse från beskattning av folkpensionen.

I klämman till reservationen 2 föreslår vi för det första en viss höjning av Ortsavdragen och för det andra att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en skyndsam utredning syftande till avskaffande av skatteplikten för folkpensionärer. Som vi framhåller i reservationen menar vi, att när man inte längre får göra avdrag för folkpensionsavgiften — som numera har ganska betydande storleksordning — är det inkonsekvent att beskatta folkpensionen. Så sker inte inom andra socialförsäkringar.

Herr talman! Med detta korta inlägg ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Frågan om beskattning-

en av folkpensionärernas sidoinkomster har vi behandlat här i riksdagen vid flera tillfällen, och jag behöver väl inte i dag använda mycken tid till att belysa problemets räckvidd. Den är vid detta laget väl känd för kammarens ledamöter — och ännu mera välkänd är den för folkpensionärerna själva.

Det gäller här den samlade marginala skattebelastning som drabbar den folkpensionär som gör en arbetsinsats och får en liten ersättning därför. Han drabbas då av både en minskning av det kommunala bostadstillägget och en hög marginalskatt. Den samlade effekten blir mycket stor och kan i vissa fall motsvara långt utöver 100 procent av arbetsinkomsten. Det är begripligt att detta har vållat stark irritation hos pensionärerna, och det är självklart att vi inom oppositionen har kritiserat detta orimliga förhållande.

Vi har i folkpartiet genom motioner och interpellationer försökt att driva fram en utredning och åstadkomma en lösning på detta problem, och det eniga riksdagsbeslutet för två år sedan att frågan skulle snabbutredas mottog vi med stor glädje. Det beslutet har emellertid finansministern högaktingsfullt struntat i. Man kunde annars ha väntat att finansministern skulle vara mera lyhörd för riksdagens beställningar just i en beskattningsfråga än när det gäller andra frågor, eftersom svenska folket ju enligt grundlagen genom riksdagen äger att sig självt beskatta.

Nu har propositionen i ärendet framlagts efter två år, men den kan inte direkt betraktas som en effektivering av riksdagens beställning. Finansministern har gått fram på en annan väg. Jag anser emellertid inte att det finns anledning knorra över att formerna växlar; det viktiga är att propositionen innehåller ändringsförslag som totalt sett leder till vettiga resultat. Självfallet har jag också läst finansministerns förslag med stort intresse. Propositionen är skriven i fullt medvetande om de nu-

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

varande höga marginaleffekterna, och min tillförsikt ökade när jag plöjde igenom texten. Det heter där att utgångspunkten givetvis böra vara att öka sidoinkomster inte helt konsumeras, och det är ju bra. Om man pressar innebörden i detta uttryck något kan man emellertid komma fram till att det är godtagbart att 99 procent av sidoinkomsterna konsumeras men inte 100 procent. Samtidigt måste man emellertid säga sig att det är en illvillig tolkning. Det kan ju inte vara meningen att marginaleffekter på ända upp till 99 procent skall få kvarstå när detta problem nu äntligen skall bli löst. En ofullkomlighet i de verbala uttrycksformerna från finansdepartementets sida vill man ju gärna förlåta för den goda sakens skull.

Det fanns emellertid en vaken ledamot av denna kammare, som tydligen läste propositionen ordentligt, och jag förmodar att anledningen till hans motion var rädslan för att propositionens uttryckssätt verkligen skulle kunna hårdnas. Den motion som jag syftar på är väckt av herr Jonsson i Mora och syftar till att man skulle sätta stopp för marginalskatten vid 80 procent. Redan det är verkligen en saftig marginalskatt. Inga miljonärer i vårt land behöver totalt ha en skatt som går över 80 procent, och jag förmodar att det är denna parallell som föresvävat motionären.

Vid utskottsbehandlingen fick vi fram ett tabellmaterial som först och främst visade att det i många fall uppstår marginaleffekter på upp till 95 procent och däröver — i något fall en marginalbelastning på ända upp till 111 procent. Det av mig citerade uttryckssättet i propositionen, som vi funderade så mycket över, visade sig alltså inte ens vara helt korrekt. Hela sidoinkomsten och mera därtill kan bli konsumerad även efter genomförandet av propositionens förslag. Detta kan inte accepteras som den

lösning som riksdagen och folkpensionärerna så länge fått vänta på.

Om man tillämpar den metodik som antyds i propositionen men inför en stoppregel, som begränsar marginalskatten till 80 procent, skulle en kostnad på cirka 200 miljoner kronor uppstå. Denna siffra kan ses som ett mått på kostnaden för stat och kommun, men man kan lika gärna se den som ett mått på hur mycket pensionärerna nu förlorar.

Jag vill gärna vitsorda att denna fråga inte är enkel att lösa. Kollisionen mellan reglerna för bostadstilläggen och skattereglerna vållar komplikationer, men jag har samtidigt med hjälp av teknisk expertis kunnat förvissa mig om att det finns möjligheter att ungefär inom propositionens kostnadsram komma fram till lösningar, som eliminerar de kvarstående mycket ogynnsamma marginaleffekterna. Det är därför som vi reservanter tillåtit oss att upprepa det krav, som riksdagen en gång enhälligt beslutat att snabbutreda inom ramen för utredningen om definitiv källskatt.

Jag vill gärna betona att vi reservanter faktiskt inte står särskilt långt från utskottsmajoriteten på denna punkt. Även utskottet hänvisar i sin skrivning till att marginaleffekterna till och med i vissa fall kan överstiga 100 procent. Utskottet skriver ordagrant på följande sätt: »Mot bakgrunden härav får utskottet beklaga att departementschefen inte ansett sig kunna tillmötesgå riksdagens begäran om en skyndsam utredning av möjligheterna att införa någon form av definitiv källskatt på folkpensionärernas sidoinkomster.»

Det hör inte till vanligheterna att de socialdemokratiska ledamöterna i ett utskott enhälligt uttrycker sitt beklagande av att departementschefen inte har tillmötesgått riksdagens begäran. Men så är det också en mycket anmärkningsvärd nonchalans som finansminis-

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

tern har visat mot riksdagen och mot pensionärerna. Det är synd, tycker jag, att inte utskottsmajoriteten också har tagit konsekvenserna av sitt beklagande och anslutit sig till den linje som vi förordar i reservationen 1 och därmed yrkat på ett fullföljande av de krav som riksdagen förut har enat sig om för att — ungefär inom den kostnadsram som är anvisad i propositionen — få en lösning som betydligt effektivare eliminerar dessa besvärande marginal effekter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 av herr Tistad m. fl.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Årets riksdag har på regeringens förslag fattat beslut om pensionstillskott som tillförsäkrar folkpensionärerna årligen förbättrade förmåner under tio år framåt. Kostnaden för pensionstillskotten beräknas till omkring 190 miljoner budgetåret 1969/70. Uppmjukningen av reglerna för inkomstprövade förmåner — bl. a. kommunala bostadstillägg — ger en total kostnadsökning på 19 miljoner kronor, varav 15 miljoner kronor faller på kommunerna.

I proposition nr 95 föreslås ändrad lydelse av 50 § kommunalskattelagen och förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt, 9 § 2 mom. De skattelättnader för folkpensionärerna som ett genomförande av förslaget leder till uppgår till 30 miljoner kronor. För närvarande föreligger rätt till avdrag utöver det kommunala ortsavdraget, om den skattskyldiges skatteförmåga under beskattningsåret varit väsentligt nedsatt till följd av långvarig sjukdom, olyckshändelse, ålderdom, underhåll av andra närstående än barn för vilka den skattskyldige varit berättigad till allmänt barnbidrag, eller annan därmed jämförlig omständighet. Avdragsbeloppet skall avpassas efter omständigheter-

na men är maximerat till för närvarande 6 000 kronor.

Skattskyldig vars inkomst helt eller till huvudsaklig del utgjorts av folkpension skall — om särskilda omständigheter inte föranleder annat — enligt 50 § 2 mom. fjärde stycket kommunalskattelagen anses ha haft nedsatt skatteförmåga enligt de nyss återgivna bestämmelserna i 50 § 2 mom. andra stycket. Vid fastställandet av avdrag gäller i detta fall inte någon maximering. Om den skattskyldige varit för sin försörjning helt beroende av sin pension bör den taxerade inkomsten enligt punkt 2 i anvisningarna till 50 § kommunalskattelagen regelmässigt minskas med ett belopp motsvarande hela folkpensionen. Har den skattskyldige haft även annan inkomst än folkpension men folkpensionen ändå utgjort den huvudsakliga delen av hans inkomst bör den skattskyldige enligt samma punkt i anvisningarna regelmässigt medges ett med hänsyn till omständigheterna jämkat avdrag för nedsatt skatteförmåga. För det fall att folkpensionen inte uppgått till minst hälften av den sammanlagda inkomsten bör däremot extra avdrag medges endast när särskilda skäl föranleder detta.

Dessa regler gäller även vid taxering till statlig inkomstskatt enligt 9 § 2 mom. andra stycket förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt.

Riksskattenämnden har senast den 29 januari 1969 meddelat anvisningar till ledning för bestämmandet av det extra avdraget för folkpensionärer. I proposition nr 95 föreslås en ändring och uppmjukning av lagtexten. Den lyder nu: »Skattskyldig, vars inkomst helt eller till huvudsaklig del utgjorts av folkpension — — —». Den skall ändras så att den kommer att lyda » — — — till icke obetydlig del utgjorts av folkpension — — — ».

Anvisningarna innehåller den nyheten att vid tillämpningen skall såsom

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

folkpension behandlas tilläggspension, d. v. s. ATP, i den mån den enligt lagen om pensionstillskott föranlett avräkning.

De omformuleringar som skett i lagtexten kommer att ge folkpensionärer med sidoinkomster en skattelättnad som innebär ett skattebortfall för staten med 10 miljoner kronor och för kommunerna med cirka 20 miljoner kronor.

Regeringens förslag har mottagits med glädjande stor politisk enighet här i riksdagen. Detta gäller såväl socialministerns förslag om pensionstillskottet som finansministerns om de extra avdragen. Bevillningsutskottets betänkande nr 46 kompletterar andra lagutskottets utlåtande nr 41. Detta senare behandlades i denna kammare den 20 april.

Det är endast representanter för moderata samlingspartiet som mäلت sig ur. De moderata ledamöterna i andra lagutskottet har nöjt sig med ett särskilt yttrande under förhoppning om att kunna genomföra en förbättring för folkpensionärerna genom att ta i anspråk ATP-avgifter i enlighet med propåer från enskilda moderata samlingspartister — det här namnbytet är besvärligt; det hade varit mycket bättre om man behållit beteckningen högern.

Bevillningsutskottets betänkande är inte enhälligt något som redan framgått av vad talesmännen för reservationen anför.

När det gäller skatteavdraget kan sägas att det är fråga om samma gamla högermotioner; de »moderata» hämningarna försvinner. I motionen II: 1193 har herr Jonsson i Mora hemställt att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 95 måtte uttala att riksskatte-nämndens anvisningar och tabeller för storleken av avdraget för nedsatt skatteförmåga vid stigande extra inkomster utformas så, att den samlade effekten av bortfall av folkpensionsförmåner och minskat extra avdrag inte

i något fall överstiger 80 procent av sidoinkomsten. Ingen i bevillningsutskottet har yrkat bifall till denna motion. Fru Nettelbrandt har sagt att detta berodde på de stora kostnader det skulle röra sig om — 200 miljoner kronor.

I reservationen 2 av herr Gösta Jacobsson m. fl. heter det: »Utskottet anser dock att förslaget i och för sig är välmotiverat men är för sin del berett att gå längre.»

Man anför, liksom skett i motionen och i herr Enarssons inlägg här, att eftersom folkpensionsavgiften enligt beslut av 1964 års riksdag inte längre är avdragsgill borde i konsekvensens namn folkpensionen inte beskattas. Den beskattas ju inte heller för dem som har ingen eller endast en liten sidoinkomst.

Jämförelsen haltar ganska mycket eftersom folkpensionerna alltmer betalas av skattemedel och avgifterna blir endast en liten del av kostnaderna. Dessutom är det inte motiverat att tillerkänna folkpensionärer med stora inkomster väsentligt högre ortsavdrag än andra inkomsttagare i samma inkomstskikt. Den största skattelättnaden skulle komma de folkpensionärer till del, vilka har det minsta behovet av en sådan, eftersom inkomsten av kapital nu inte har undantagits. Detta borde i varje fall ske, om motivet för förslaget skall vara att stimulera till inkomstbringande sysselsättningar. Även från folkparti-håll har ju framskytnat att syftet är att folkpensionärerna skall kunna fortsätta att arbeta. Enligt min mening bör det vara folkpensionärernas egen rättighet att få välja. Skulle de på gamla dagar önska odla någon hobby utan att känna tvång att arbeta, borde det vara dem väl unnat.

Någon irritation bland folkpensionärerna mötte jag inte i valrörelsen. Jag talade för många sådana, och när de fick klart för sig att de i beskattningshänseende var betydligt gynnade i förhållande till andra i samma inkomst-

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

läge ansåg de sig inte ha någon anledning att klaga.

Det skulle vara intressant att veta varifrån reservanterna har fått summan 40 miljoner kronor i skattebortfall, som nämns i reservationen 2. De hävdar att en tredjedel därav skulle drabba staten och två tredjedelar kommunerna. Som vi vet betyder ett skattebortfall för kommunerna en omfördelning mellan skattebetalarna inom varje kommun, beroende på skatteunderlaget. Eftersom kommunalskatten är proportionell drabbar detta de skattebetalare som har den lägsta skattekraften, alltså lågavlönade och barnfamiljer. Redan de reformer som regeringen föreslagit betyder ett skattebortfall för kommunerna av omkring 35 miljoner kronor. För några överbud finns det inte utrymme; det talar också reservationen 1 för.

Summan 40 miljoner kronor är, som jag har antytt, felaktig. Enligt uppgifter till bevillningsutskottet rör det sig om ett skattebortfall för stat och kommun på uppskattningsvis 320 miljoner kronor. Utskottet finner att ett sådant förslag inte kan genomföras utan en omfördelning av skattebördan i samband med en mera genomgripande skattereform. Jag yrkar därför avslag på reservationen 2 av herr Gösta Jacobsson m. fl. Reservationen 1 av herr Tistad m. fl. uppfattar jag mera som ett särskilt yttrande, eftersom den utgör ett tillägg till utskottets skrivning. Efter debatten häromdagen kring herr Fälldins interpellation — som framställdes vid riksdagens början — förvånar det mig att centerpartiet inom bevillningsutskottet är med på reservationen. Den förutsätter ju ännu större skattelindring för folkpensionärer och därmed också ytterligare skillnad mellan skattskyldiga i samma inkomstläge.

Att detta förslag inte är en tillfredsställande lösning på längre sikt av frågan om folkpensionärernas beskattning hade det inte behövts någon reserva-

tion för att visa. Statsrådet uttalar själv på s. 9 i propositionen: »Fastän de nu föreslagna ändringarna leder till avsevärda förbättringar kan det även i fortsättningen förekomma höga marginaleffekter. — — — jag har för avsikt att låta se över skattereglerna för alla kategorier av lägre inkomsttagare och således även folkpensionärer, varefter förslag kommer att föreläggas riksdagen.»

Utskottet tar också upp problemen och understryker »angelägenheten av att de kvarstående ogynnsamma verkningarna för folkpensionärerna av bidrags- och skattesystemet i möjligaste mån undanröjs vid den i propositionen aviserade översynen av beskattningsreglerna för lägre inkomsttagare».

Fru Nettelbrandt och hennes medreservanter sticker inte under stol med att frågan om folkpensionärernas inkomstprövade förmåner och beskattning är svårlöst just i skärningspunkten. »Ingen lösning av folkpensionärernas marginalbelastningsproblem är helt komplikationsfri», sägs det i reservationen. Strax därefter gör reservanterna emellertid gällande, att det finns »möjligheter att utan ökat skattebortfall tekniskt konstruera avdragstabeller som ytterligare minskar marginaleffekterna».

Det låter för bra för att vara sant. Vill man skapa en gynnsammare ekonomisk effekt för någon, måste väl denna i rimlighetens namn åstadkommas antingen genom att bidrag — kanske i form av kommunala bostadstillägg — skall utgå i högre inkomstskikt än för närvarande eller genom att rätten till skatteavdrag ökas. Hur man än bär sig åt måste alltså detta antingen i ökade bostadstillägg kosta pengar eller vid skatteavdrag betyda ett skattebortfall. Fru Nettelbrandt har antytt att det kommer att kosta en del, men detta framgår inte av reservationen.

Utskottet föreslår — herr Kristenson aktualiserade den frågan inom utskot-

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

tet — utöver Kungl. Maj:ts förslag en ändring av anvisningarna till 50 § så att de som har inkomst av livränta i skattehänseende skall jämföras med en skattebetalare som är folkpensionär.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och därmed avslag på de båda reservationerna.

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! Det var närmast med tanke på att fru Nettelbrandt var anmäld som talesman för reservanterna som jag antecknade mig på talarlistan. Man kunde nämligen i förväg räkna ut att folkpartiet inte skulle kunna underlåta att i denna fråga begagna sig av sin förmåga att tillskriva sig partipolitiska framgångar. Fru Nettelbrandts inlägg var väl också ett försök att »lurendreja» så många folkpensionärer som möjligt och få dem att tro att det är folkpartiet som under alla år varit mest aktivt som ett, som hon sade, pådrivande parti i dessa frågor. Nu förhåller det sig väl inte riktigt på det sättet. De konstruktiva förslagen till lösningar av det svåra problemet här gäller har vid alla tillfällen lagts fram av regeringen.

Jag läste någon dag i förra veckan i en åtminstone upplagemässigt stor folkpartitidning i Göteborg — sanningsmässigt är den inte lika stor — en redogörelse för den fråga som bevillningsutskottet nu har löst, nämligen att folkpensionärer med livränta skall beskattas på samma sätt som om de hade haft full folkpension och att livräntan därvid skall betraktas som en sidoinkomst; skatten blir då lägre och de får samma gynnsamma avdragsregler som folkpensionärer. Detta framställdes i tidningen som ett mångårigt folkpartikrav som bevillningsutskottet och riksdagen nu kommer att tillgodose. Det är naturligtvis inte riktigt.

Vi kan vara glada över bevillningsutskottets ställningstagande, och jag hop-

pas att riksdagen kommer att bifalla förslaget och därmed lösa denna fråga. Problemet har inte berört så många människor i vårt land, men för dem som fått livränta i stället för folkpension har det ändå varit besvärande att med samma årsinkomst som en folkpensionär betala en större summa i skatt än denne.

När man läser folkpartiets och centerpartiets reservation kan man, som fru Holmqvist framhöll, inte finna annat än att där görs precis samma ställningstagande som utskottet har gjort på s. 10 i sitt utlåtande. Av fru Nettelbrandts framställning i talarstolen verkade det som om reservationen innehöll förslag till sänkningar av skattenivån för folkpensionärer, och så är inte alls fallet. Den enda skillnaden är att reservationen innehåller ett klankande på finansministern för att han inte presenterat det förslag till teknisk lösning av frågan om införande av definitiv källskatt för folkpensionärerna som riksdagen för två år sedan uttalade önskemål om. Vidare framhåller reservanterna att i den mån det uppstår margineffekter, så bör dessa kunna rättas till genom de avdragsregler som riksskattenämnden skall utfärda anvisningar om för taxeringsmyndigheterna.

Om margineffekten i något enstaka fall är sådan, att mer än 100 procent av inkomstökningen försvinner så beror detta inte på avdragsreglerna utan på bortfallet av det kommunala bostadstillägget. Vi kan i detta fall göra en jämförelse med andra inkomsttagargrupper i vårt land. En ensamstående förvärvsarbetande kvinna med hemmavarande barn under 16 år mister barnbidraget och förvärvsavdraget när barnen fyller 16 år, och hon får då även ett lägre ortsavdrag — det sjunker från 4 500 till 2 250 kronor. Skall vi betrakta detta som en margineffekt av beskattningsreglerna, vet jag inte var vi hamnar. Varför har de folkpartister som talat i denna fråga inte nämnt att de folk-

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

pensionärer, som har barntillägg, får en mindre årsinkomst när barntillägget försvinner? Är även det en marginaleffekt som kan rättas till med de avdragsregler som riksskattenämnden skall utfärda anvisningar om?

Vi bör vara så ärliga att vi erkänner att en jämförelse mellan folkpensionärer och andra inkomsttagare med samma inkomster visar, att folkpensionärerna ända upp till en bruttoinkomst av 16 900 får en förmånligare skatt. Folkpensionären har efter skatt kvar 14 350 kronor av en inkomst av denna storlek, medan en annan inkomsttagare får behålla endast 13 085 kronor av motsvarande belopp.

Folkpensionärerna är alltså med nuvarande beskattningsregler gynnade. Det borde väl t. o. m. reservanterna ärligen kunna medge. Man behöver inte vid varje tillfälle genom en oriktig framställning försöka tillgodogöra sig partipolitiska fördelar. Det är väl ändå i längden farligt att bygga förtroendet hos väljarna på så lösa grunder.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först ett par ord med anledning av att herr Kristenson ifrågasatte vad som var den största sanningen. Jag brukar inte dela in sanningen i stora sanningar och små sanningar; någonting är sant eller icke sant. Den som har tid och lust att tränga igenom riksdagsprotokollen kan lätt följa de insatser som folkpartiet gjort när det gäller att driva fram denna fråga. Dessa insatser är också orsaken till att riksdagen för ett par år sedan kunde fatta ett enigt beslut, vilket inte — något som bevillningsutskottets majoritet med herr Ericsson i Kinna i spetsen beklagar — har effektuerats av departementschefen.

Sedan är verkligen inte, herr Kristenson — och i det fallet vänder jag mig även till fru Holmqvist — ställningstagandena i utskottsutlåtandet och

reservationen nr 1 desamma. Beskrivningarna av fakta är däremot i mycket stor utsträckning lika. Värderingen av problemet och dess räckvidd är också lika. Det var därför som jag uttryckte min förvåning och mitt beklagande över att man från dessa gemensamma utgångspunkter inte kommit fram till samma ställningstagande, nämligen ett fullföljande av det krav som riksdagen tidigare framfört.

Herr Kristenson sade vidare att folkpensionärerna är gynnade och att vi från den här talarstolen skall säga som det är och inte komma med påståenden som inte är riktiga o. s. v. Eftersom vissa ordförandeposter i folkpensionärsorganisationer är besatta med personer från herr Kristensons parti hoppas jag att man där bedriver information och talar om hur gynnade man anser folkpensionärerna vara. Det är väl inte bara från denna talarstol som information av den karaktären skall äga rum.

I fråga om marginalbelastningen vill jag referera till det siffermaterial som vi erhöll när vi i utskottet behandlade frågan. En gift pensionär med 3 000 kronor i kommunalt bostadstillägg får när han ökar sin inkomst till 4 200 kronor en marginalbelastning på 95 procent. Jag anser att detta är orimligt. Det är inga storinkomsttagare det här gäller.

Herr ENARSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning av ett påståendet av fru Holmqvist. Hon sade att vi i vår reservation felaktigt angivit storleken av skattebortfallet för staten. Den felaktigheten är nog inte särskilt stor. Det är visserligen mycket svårt att fullt exakt beräkna detta, men av 320 miljoner kronor på helt budgetår beräknas 200 miljoner kronor falla på kommunerna och 120 miljoner på staten. Enligt de upplysningar som lämnades i utskottet ingår i detta belopp vissa kostnader för änkepensioner som

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

det är oklart om man i detta fall behöver ta hänsyn till. I reservationen 2 sägs — det står på s. 15 i utskottets betänkande — att kostnaden för de höjda ortsavdragen för statens vidkommande beräknas uppgå till 40 miljoner kronor under nästa budgetår. Det kan kanske bli 50 miljoner kronor, ty det är som sagt svårt att göra exakta beräkningar i dessa komplicerade sammanhang.

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på att det inte är något särskilt stort fel med vår skrivning. Man måste tolerera sådana här mindre avvikelser när man gör beräkningar och kalkyler som riktar sig framåt och inte har verklighetsunderlag.

Herr KRISTENSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt försöker fortfarande ge kammaren och den allmänhet som eventuellt följer våra debatter det intrycket att det riksdagsbeslut som fattades 1967 grundades på en begäran av bevillningsutskottet och riksdagen om förslag från regeringen om en sänkning av skattenivån för folkpensionärerna. Det var inte, fru Nettelbrandt, fråga om detta, utan det gällde en teknisk omläggning på så sätt att man skulle utreda möjligheterna att införa en definitiv källskatt för folkpensionärerna. Det talades ingenting om det totala skattetrycket — det kan vi väl i ärlighetens namn vara överens om. Frågan om definitiv källskatt utreds för närvarande, inte bara för folkpensionärernas utan även för löntagarnas del. Finansministern har uttalat att det inte i detta sammanhang går att bryta ut en inkomstgrupp och behandla den särskilt.

Vidare försöker fru Nettelbrandt misstolka mitt yttrande om att folkpensionärerna är gynnade. Jag sade endast att de är gynnade skattemässigt i jämförelse med andra inkomsttagare med samma årsinkomst. Det är något annat

än vad fru Nettelbrandt ville få kammarens ledamöter att tro att jag sagt.

Man kan börja fundera över ytterligare ett yttrande i fru Nettelbrandts första inlägg. Hon sade att en stoppregel vid 80 procent skulle kosta 200 miljoner kronor men att det är en reform som man sympatiserar med.

Om vi genomför skattesänkningar som gynnar folkpensionärerna, så att samhället får 200 miljoner mindre i skatt, gynnar en sådan avdragsrätt bara de friska pensionärerna, som kan ha inkomster vid sidan om folkpensionen, men den missgynnar alla som är sjuka eller bor på orter där de inte kan få extra inkomster. Kan vi inte diskutera att i stället använda de 200 miljonerna — om vi nu har dem tillgängliga — till att öka pensionen för alla folkpensionärer? Totalt sett är deras årsinkomst inte stor — det har jag aldrig påstått.

Centerpartiet framför en annan tanke, att folkpensionsåldern skall sänkas till 65 år. Det kostar mycket pengar, och jag skulle tro att de som redan är 67 år hellre vill att utrymmet — om det nu finns — skall användas till en höjning av folkpensionerna.

Fru Nettelbrandt talade om dem som ökade sin sidoinkomst från 3 000 till 4 200 kronor. Det är inte på det beloppet som skatten blir 95 procent, utan marginaleffekten, om man räknar in det kommunala bostadstillägget, stiger från 80,8 procent till 95. Det är någonting annat.

Fru HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Enarsson sade att det var svårt att göra beräkningar och att siffrorna är ungefärliga, men det måste ändå vara någon skillnad när man kommer till 40 miljoner, medan vi i bevillningsutskottet har fått uppgift om att kostnaden blir 320 miljoner. Och pengarna skall ju tas någonstans.

Jag har inte stor anledning att återkomma till fru Nettelbrandts anförande — jag tycker att jag tidigare har sagt

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

det som behöver sägas. Hon nämnde ett fall där en pensionär hade en sidoinkomst på 3 200 kronor. Det blir ändå så att ett folkpensionärspar har 10 200 kronor att leva av, medan ett par makar i samma inkomstläge, som kan ha barn att försörja, får klara sig på 8 193 kronor.

Man kan bli chockerad av de här marginalsiffrorna som sådana, men man måste också se efter vad folk har att leva av.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen över att herr Kristenson som mångårig ledamot av bevillningsutskottet blandar samman den totala skattenivåns höjd och marginals-katten. Jag förstår att herr Kristenson väl vet att det är två helt skilda saker. Den totala skattenivån är inte föremål för diskussion i dag, utan det gäller marginalbeskattningen som är ett alldeles speciellt problem. De här sakerna får man inte blanda om hur som helst.

Med herr Kristensons utgångspunkt kan man egentligen avskrika varje tanke på att få till stånd en hyfsning av det skattesystem vi har. Vid alla diskussioner om varje skattefråga är vi ändå medvetna om att det finns olösta sociala problem. Det finns t. ex. de som är sjuka och självfallet behöver få hjälp i olika former i större utsträckning än hittills, men det utgör inte någon anledning att inte ta upp marginalbelastningsproblematiken.

Jag är ytterligt förvånad över den ton herr Kristenson här tar till när han kritiserar reservanterna för att de begär att få denna utredning. Herr Kristenson säger att den inte har någon betydelse alls, att den inte leder till någonting och att vi inte alls vet vad som skulle bli effekten inom ramen för den definitiva källskatten. Dessutom påstår han att några av oss i riksdagen bara försöker göra politik av frågan och lura

folkpensionärerna — jag vet inte allt vad herr Kristenson här sade.

Men herr Kristenson har såsom tillhörande majoriteten i utskottet skrivit under ett beklagande av att detta krav inte har blivit effektuerat.

Det förbigick tydligen herr Kristenson när jag höll mitt första anförande, att det finns en möjlighet att lösa *marginalbelastningsproblemet* — alltså inte problemet med den totala skattenivån — ungefärligen inom ramen för den kostnad som finansministern har angivit i propositionen. Det är alltså inte fråga om att ta några ytterligare miljoner från dem som är sjuka eller på annat sätt behöver hjälp, utan det finns möjligheter att tekniskt lösa uppgiften inom den angivna ramen.

Herr ENARSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upprepa till fru Holmqvist vad jag sade i mitt förra inlägg om beräkningen. Det står både i propositionen och i vårt förslag, att bestämmelserna skall tillämpas första gången vid 1970 års taxering. Taxering och vad därtill hör följer kalenderår, men vi rör oss ju med budgetår. Detta gör att ändringarna kommer att under nästa budgetår slå igenom med halva beloppet, och då kommer man, som jag förut sade, till att det för statens del under nästa budgetår skulle gälla hälften av 120 miljoner. Som jag också sade är emellertid vissa poster mycket ovis-sa, så att det är svårt att avgöra, om det blir 120 eller 100 miljoner eller ett lägre belopp för helt budgetår. Emellertid är 40—50 miljoner för ett halvt år, som faller på nästa budgetår, en så noggrann beräkning som jag tror det går att göra. Vi har klart sagt ut att det gäller staten och att det gäller nästa budgetår.

Herr KRISTENSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt vidhåller att ökningen av marginaleffekten från 80,8 till 95 procent i det exem-

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

pel som hon anförde tidigare skulle vara en effekt av skattereglerna för folkpensionärer. Så är det inte. Det är effekten av en sänkning av det kommunala bostadstillägget, som ju är ett socialt bidrag till folkpensionärer och inte har någonting med beskattningen att göra. Jag försökte övertyga henne tidigare om att man, om man skall räkna på det sättet, måste räkna också med bortfall av andra sociala bidrag som effekter av våra skatteregler, och det är väl ändå inte meningen.

Sedan höll fru Nettelbrandt fram en pekpinne och anmärkte på mitt tonfall. Jag skall inte säga någonting om att hon använder pekpinnen mot mig och anmärker på min ton. Det finns kanske andra som skulle vilja påtala fru Nettelbrandts tonläge både vid detta tillfälle och vid andra tillfällen här i kammaren, men det är ingen som gör det.

Jag har försökt vara så ärlig som möjligt när jag talat om detta problem. Om vi efteråt läser protokollet och jämför fru Nettelbrandts inlägg med fru Holmqvists, kommer vi att finna att den sakliga och riktiga innebörden av dessa regler för folkpensionärerna framgår av fru Holmqvists inlägg och icke av fru Nettelbrandts.

Fru Nettelbrandt säger att reservanternas och utskottsmajoriteten står på praktiskt taget samma linje, och det gör vi väl i stort sett, men hon vill ge en helt annan innebörd åt reservationens sakliga innehåll, och det är det som jag kallar lurendrejeri.

Fru **HOLMQVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall väl inte uppehålla tiden med att diskutera om det är fråga om 40, 50 eller 300 miljoner. Herr Enarsson talar bara om kostnaderna för staten, men vi här i riksdagen kan inte bortse från vad det kostar kommunerna, och de som kommer att få betala där är de som har den lägsta skattekraften.

Jag vill påminna fru Nettelbrandt om

att i reservationen står bl. a. följande: »Enligt vad vi inhämtat finns dock möjligheter att utan ökat skattebortfall tekniskt konstruera avdragstabeller som ytterligare minskar margineffekterna.» Med anledning därav vill jag säga, att skall det inte bli något skattebortfall, måste man väl höja de kommunala bostadstilläggen och då får man i stället en ökad utgift.

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! Frågan om folkpensionärernas beskattning, speciellt vad beträffar sidoinkomsterna, är en mycket ofta återkommande fråga. Den är det i brist på en definitiv lösning. Man kan inte komma ifrån att en utbredd uppfattning råder bland folkpensionärerna, att folkpensionen är något de varit med om att genom skatter och avgifter under ett långt liv skapa underlag för. Vi har nu kommit så långt — senast genom beslutet om pensionstillskott — att själva grundpensionen, häri inbegripet de nyligen beslutade pensionstillskotten, skall vara skattefri. Men när det gäller sidoinkomsterna är förhållandet fortfarande otillfredsställande. I motionsparet I: 952 och II: 1089 rörande dessa pensionstillskott har vi tagit upp just den fråga som vi nu diskuterar. Vi har där givit exempel på vilka tröskeleffekter som kan uppstå. Exempelvis får en ensamstående pensionär med 3 000 kronor i bostadstillägg och med en sidoinkomst av 4 400 kronor per år, vilket motsvarar blygsamma 90 kronor i veckan i sidoinkomst, ett netto av endast 1 380 kronor.

Vi uttryckte den meningen att en förnyad översyn av den av riksskattenämnden uppgjorda tabellen för de extra skattelindringsavdragen vid nedsatt skatteförmåga skulle vara nödvändig. Samma mening anförde vi också i en motion här i kammaren 1967. Vi läser i dag i bevillningsutskottets betänkande, att utskottet har beretts tillfälle att

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

ta del av den nya tabell riksskattenämnden har utarbetat. Men utskottet finner likväl att effekten blir otillfredsställande. Utskottet beklagar att departementschefen inte ansett sig böra tillmötesgå riksdagens begäran om en skyndsam utredning av möjligheterna att införa någon form av definitiv källskatt på folkpensionärernas sidoinkomster. Vi instämmer i det beklagande som utskottet gör, vilket beklagande samtidigt i sak är en kritisk anmärkning.

Det skulle i förevarande läge ha varit motiverat, om utskottet hade delgivit riksdagen grunderna för sitt omdöme att den totala marginaleffekten fortfarande, d. v. s. även enligt riksskattenämndens nya tabell, är otillfredsställande ur pensionärernas synpunkt.

Som det nu är blir utskottets slutsats att det accepterar normeringen av de extra avdragen enligt riksskattenämndens tabell, trots att utskottet har uttalat en kritisk mening om densamma. Utskottet är inte berett att tillstyrka några skatteförmåner utöver dem som föreslagits i propositionen med hänvisning till, vilket också nämnts här i debatten, att pensionärerna är gynnade i förhållande till andra skattskyldiga i motsvarande låga inkomstlägen. Men, herr talman, en sådan lösning är ju ställd i utsikt. Den bör inte hindra att vi nu får en mera tillfredsställande lösning på problemet om beskattningen av pensionärernas sidoinkomster. Vi kan inte finna att den kostnad som ett bifall till reservationen skulle medföra är av den storleksordningen, att densamma fördenskill icke bör kunna tas.

Mot bakgrunden av de synpunkter, som jag här anfört och som vi från vpk-gruppens sida vid ett flertal tidigare tillfällen har framfört här i kammaren, vill jag sålunda deklarerat, att vi vid voteringen kommer att stödja reservationen 1.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Fru Holmqvist sade att om det inte blir något ökat skattebortfall, såsom sägs i reservationen, blir det inte heller någon förbättring. Nej, inte om det skulle vara fråga om den totala skattenivån för samtliga, men fortfarande är det alltså fråga om en lösning av marginalskatteproblemet. Möjligheter att lösa just detta problem saknas inom den här ramen. Om fru Holmqvist och andra hjälpte oss att få ett ökat partistöd så att vi fick möjlighet att ha åtminstone den minsta lilla motsvarighet till regeringssidans utredningsstab skulle vi presentera konkreta tabeller. Det finns emellertid en komplikation beträffande denna lösning, nämligen den, att det blir litet mera besvär för taxeringsnämndsordförandena än med propositionens förslag. Men i valet mellan att ömma för taxeringsnämndsordförandena och pensionärer med sidoinkomster väljer jag för min del utan tvekan att ömma för de senare.

Herr Kristenson tror inte att jag uppfattat att det även gäller något annat än de egentliga skattefrågorna. Jag skall inte fortsätta den muntliga polemiken mot honom men skulle vilja rekommendera honom att i lugn och ro hemma studera mitt första anförande, i vilket jag talade om just kollisionen mellan reglerna för det kommunala bostadstillägget och skattereglerna såsom en orsak till hela den här problematiken. Det är kanske viktigt att herr Kristenson i sin egen studerkammare sätter sig in i saken, så att vi åtminstone kan komma överens om vad som sagts, vilket protokollet för övrigt tydligt kommer att utvisa.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Efter den här långa debatten i frågan skall jag bara säga några få ord.

När det gäller de pensionärer som anser sig vara missgynnade av bidrags- och skattereglerna är det väl ändå de

Folkpensionärers rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga, m. m.

samlade effekterna av bortfallet av inkomstprövade förmåner och den samtidiga ändringen av beskattningen som man vänder sig mot. Detta har varit utgångspunkten vid både propositionens utarbetande och väckandet av motionerna. Man har velat minska verkan av dessa effekter. Även om propositionens förslag nu kommer att bifallas, och så blir väl fallet, kvarstår vissa ogynnsamma effekter, vilket också klart och tydligt framgår av utskottets skrivning. Jag skall be att få citera följande: »Samtidigt vill utskottet understryka angelägenheten av att de kvarstående ogynnsamma verkningarna för folkpensionärerna av bidrags- och skattesystemet i möjligaste mån undanröjs vid den i propositionen aviserade översynen av beskattningsreglerna för lägre inkomsttagare.» Det är de lägre inkomsttagarna som åsyftas och det framgår klart att även om propositionens förslag bifalles kvarstår för pensionärerna vissa ogynnsamma effekter som måste undanröjas.

Den motion som jag väckt i detta sammanhang må vara ett bidrag till den debatt som kommer att vidare föras i dessa frågor. Jag har ingen anledning till något särskilt yrkande i anledning av motionen utan vill sluta med att yrka bifall till reservationen 1.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enarsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B 1) i utskottets betänkande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enarsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 45 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B 2) i utskottets betänkande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

En allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Tistad m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 73 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

En allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av motioner om en allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.

Andra lagutskottet hade behandlat följande till lagutskott hänvisade motioner:

1) De likalydande motionerna I: 144 av herr *Wanhainen m. fl.* samt II: 160 av herrar *Lindberg* och *Häll*, i vilka hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådant tillägg till arbetarskyddslagen, att personaltransporter vid färd till och från arbetet kommer att innefattas av arbetarskyddslagens bestämmelser»;

2) de likalydande motionerna I: 760 av herr *Hansson* och II: 899 av fröken *Sandell m. fl.*, i vilka hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en allmän översyn av arbetarskyddslagen».

Utskottet hemställde,

A. att motionerna I: 144 och II: 160

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 760 och II: 899 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allmän översyn av arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1).

Reservation hade avgivits av herrar *Dahlberg* och *Wanhainen* (båda s), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 144 och II: 160 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådant tillägg till arbetarskyddslagen att personaltransporter vid färd till och från arbetet komme att innefattas av arbetarskyddslagens bestämmelser.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Med anledning av andra lagutskottets utlåtande över de likalydande motionerna I: 144 och II: 160 finner jag anledning att tillkännage en annan mening än den utskottet gett uttryck för.

Vi motionärer har tagit upp de bristfälligheter som enligt vår mening arbetarskyddslagen är behäftad med vad beträffar möjligheterna till tvingande åtgärder mot tredskande arbetsgivare till följd av bristfälligheter, som kan förekomma i av arbetsgivaren tillhandahållet fordon för färd till och från arbetet.

Från Skogsarbetareförbundets avdelningar har upprepade gånger påpekats att nämnda fordon många gånger kan vara behäftade med brister vad beträffar uppvärmning och/eller utrymmen för transport av verktyg, motorsågar, bensindunkar o. s. v.

Jag behöver knappast påpeka nödvändigheten av att transportfordonen är tillfredsställande uppvärmda och att

En allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.

anordningar finnes för transport av bensindunkar, motorsågar och verktyg, så att inte allvarliga olyckor uppstår vid eventuella haverier. En mycket vanlig företeelse är att man medför bensindunkar i passagerarutrymmena. Ett oförsiktigt hanterande av en tändsticka eller glöd från en brinnande pipa kan vara tillräckligt för att en katastrof skall inträffa. Situationen har förbättrats väsentligt under senare år, men fortfarande förekommer brister i alltför stor utsträckning.

Skogsarbetarna har vänt sig till skogsyrkesinspektionen och till arbetarskyddsstyrelsen i de fall där man haft att göra med tredskande arbetsgivare. Därifrån har emellertid långt ifrån alltid någon hjälp stått att få, därför att arbetarskyddslagen getts den tolkningen att 7 § inte gäller beträffande personaltransporter till och från arbetet mer än för förarplatsen. Ej heller trafikinspektionen har möjligheter att ingripa. Dess befogenheter sträcker sig inte längre än till vad som avser fordonets trafiksäkerhet. Här finns alltså enligt vår mening en lucka i lagstiftningen.

Arbetarskyddsstyrelsen har i sitt remissyttrande till utskottet gjort ett uttalande om att 7 § arbetarskyddslagen kan ges en vidare tolkning, så att däri innefattas även skyldighet att ägna uppmärksamhet åt fordon, som av arbetsgivaren tillhandahålles och användes för transport av arbetstagare till och från arbetsplats.

Arbetarskyddsstyrelsen fortsätter med att framhålla att skogsyrkesinspektionen sålunda enligt styrelsens mening »bör kunna anvisa arbetsgivare att tillse, att personaltransportfordon förses med lämplig anordning för uppvärmning och ventilation av passagerarutrymmet, att fordonet under den kalla delen av året är väl uppvärmt då färd skall anträdas, att tillfredsställande sittplatser finnes samt att motorsågar, andra arbetsredskap och bränsletankar kan transporteras i utrymme eller på

plats, som är helt avskilt från passagerarutrymmet, eller på släpvagn».

Andra lagutskottet har funnit detta uttalande tillräckligt för att motivera ett avstyrkande av motionens krav om ett tillägg i arbetarskyddslagen för att täcka den lucka, som enligt vår mening finns. Jag vill hävda att kungl. arbetarskyddsstyrelsen med detta uttalande satt sig mellan två stolar och att utskottet har satt sig i knä på styrelsen, och då kan resultatet inte bli särskilt gott.

Som skäl för mitt påstående ber jag att få hänvisa till förevarande ärendes tidigare handläggning. Skogsyrkesinspektören i norra distriktet anhöll i skrivelse den 22 januari 1953 att få del av arbetarskyddsstyrelsens uppfattning om huruvida arbetarskyddslagen vore tillämplig under färd till och från arbetet i de fall, då arbetsgivaren i stället för att tillhandahålla bostad på eller i närheten av arbetsplatsen med eget fordon transporterar de anställda mellan bostad och arbetsplats. Arbetarskyddsstyrelsen lämnade sitt svar i skrivelse den 18 november 1953 och uttalade därvid: »Med hänsyn till att arbetstagarna under ifrågavarande transporter icke kunna anses vara i arbete, finner styrelsen att arbetsgivare icke med stöd av arbetarskyddslagens 7 § kan åläggas att i dylikt fall svara för fordonets beskaffenhet ur arbetarskyddssynpunkt och alltså ej kan åläggas att tillse att passagerarutrymme, om sådant finnes, är uppvärmt.»

Arbetarskyddsstyrelsen har också i svarsskrivelse till avd. 7 av Svenska skogsarbetareförbundet i Pajala så sent som den 20 mars 1968 framhållit följande:

»I skrivelse av den 13 dennes har avdelningen framfört synpunkter och frågor beträffande s. k. personaltransportbussar.

Vi nödgas bekräfta att denna typ av bussar ej går i yrkesmässig trafik utan betraktas som privatfordon. De stå därigenom icke under tillsyn av någon

En allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.

myndighet utöver den vanliga bilbesiktningen.

Några föreskrifter finns icke fastställda för huru dessa bussar skola vara beskaffade för att ge behövlig värme åt passagerarna.

Vad som f. n. kan göras kan endast ske på frivillighetens väg.

Skogsyrkesinspektionen kommer att genom cirkulärskrivelse vädja till arbetsgivarna om att bussarna hålls så rustade att de olägenheter som nu råder bli avhjälpda.»

Denna skrivelse är alltså avgiven av kungl. arbetarskyddsstyrelsen.

Vidare finns det anledning att peka på ett uttalande som departementschefen gjorde i proposition nr 298 till 1948 års riksdag:

»Enighet råder därom att arbetsgivaren bör vara skyldig vidtaga erforderliga hygieniska och sociala anordningar på arbetsstället. Däremot äro meningarna delade, huruvida hans förpliktelser i detta hänseende böra sträcka sig även utanför arbetsstället. Vad kommittén och vissa remissinstanser anfört om att sådan skyldighet i viss utsträckning bör anses föreligga synes visserligen i och för sig vara beaktansvärt, men enligt min mening kan det icke anses lämpligt att i arbetarskyddslagen ålägga arbetsgivare uttryckliga förpliktelser i detta hänseende. Detta ståndpunktstagande utesluter ingalunda att tillsynsorganen, särskilt socialinspektörerna, böra ägna uppmärksamhet åt sådana frågor och i den mån det finnes erforderligt söka väcka arbetsgivarnas intresse för att inrätta anordningar av förevarande art.»

Så har denna fråga behandlats tidigare.

Mot bakgrund av vad kungl. arbetarskyddsstyrelsen förut uttalat är det enligt min mening ägnat att förvåna att man nu helt plötsligt kan stiga fram och säga att man skall ge arbetarskyddslagens 7 § en vidare tolkning. Kan man nu på en gång ge 7 § denna tolkning

måste det i konsekvensens namn innebära en hård dom över arbetarskyddsstyrelsen. Det finns då anledning att fråga: Varför har lagen inte tidigare tillämpats på detta sätt?

På mig gör dessa snabba omkastningar i lagtolkningen ett synnerligen förvirrande intryck, och jag har ytterst svårt att tro att man klarar av den senaste tolkningen vid ett överklagande. Hur skall t. ex. regeringen kunna frånga departementschefens uttalande år 1948, som jag nyss återgav?

Dessutom har ju arbetarskyddsstyrelsen uttalat att skogsyrkesinspektionen enligt styrelsens mening *bör* kunna anvisa arbetsgivare att tillse att personaltransportfordon förses med lämplig anordning för uppvärmning o. s. v.

Styrelsen säger inte klart ut att skogsinspektionen *kan* utan använder uttrycket *bör kunna*. Detta att styrelsen använder formuleringen *bör kunna* tolkar jag som en tveksamhet. Alla som haft att arbeta med dessa frågor vet att ordet *bör* i arbetarskyddslagen är ganska värdelöst när man har att göra med tredskande arbetsgivare. Dessutom är det ägnat att förvåna att man från arbetarskyddsstyrelsen trots de gjorda uttalandena ännu i dag inte informerat skogsyrkesinspektionen om att man nu kan ge 7 § i arbetarskyddslagen en annan och vidare tolkning.

Trots arbetarskyddsstyrelsens och majoritetens i andra lagutskottets uttalande tror jag att vi fortfarande på detta område har en lucka i arbetarskyddslagstiftningen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herrar Dahlberg och Wanhainen.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Trots upprepade framstötningar från skogsarbetarna har man tidigare inte lyckats få till stånd en sådan tolkning av arbetarskyddslagens bestämmelser, att personaltransporter vid färd till och från arbete innefattas i

En allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.

dess bestämmelser. Jag anser det vara djupt otillfredsställande att så inte har skett, och i det avseendet har vi väl alla i utskottet samma mening.

Jag anser att den här frågan måste lösas snarast möjligt och att personaltransporterna måste omfattas av arbetarskyddslagens bestämmelser. Det är orimligt att skogsarbetare, våta och svettiga efter dagens arbete, måste sätta sig i en iskall personalbuss, där de dessutom måste ha sågar och andra arbetsredskap omkring sig, eftersom särskilda utrymmen för verktyg inte finns. Vilka risker detta innebär för både hälsan och olyckor torde stå helt klart. Mot den bakgrunden har jag allvarligt övervägt att stödja motionen och följa reservanterna.

Nu säger emellertid arbetarskyddsstyrelsen i sitt remissyttrande att det får framhållas att det »inom skogsbruket skett en sådan utveckling och förändring av arbetsförhållandena, att starka skäl tala för att i uttrycket 'iakttaga allt som skäligen erfordras' i lagens 7 § lägges en vidare tolkning och att däri innefattas även skyldighet att ägna uppmärksamhet åt fordon som av arbetsgivaren tillhandahålls och användes för transport av arbetstagare till och från arbetsplatsen. — — — Skogsyrkesinspektionen bör sålunda enligt styrelsens mening kunna anvisa arbetsgivare att tillse, att personaltransportfordon förses med lämplig anordning för uppvärmning och ventilation av passagerarutrymmet, att fordonet under den kalla delen av året är väl uppvärmt då färd skall anträdas, att tillfredsställande sittplatser finnes samt att motorsågar, andra arbetsredskap och bränsletankar kan transporteras i utrymme eller på plats, som är helt avskilt från passagerarutrymmet, eller på släpvagn.»

Detta uttalande av arbetarskyddsstyrelsen ser jag som en ändring i dess tidigare uppfattning så att man nu vill ge arbetarskyddslagen en för skogsarbetarna positiv tolkning. Eftersom jag för-

utsätter att arbetarskyddsstyrelsen genom detta positiva uttalande nu också har bundit sig för att i praktisk handling omgående verka för att det blir bättre förhållanden för skogsarbetarna i här berörda avseende, har jag kunnat ansluta mig till utskottsmajoriteten.

Jag har därför inget annat yrkande än om bifall till andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 58.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Andra lagutskottet har inte någon från motionärernas synpunkt avvikande mening om betydelsen av skyddsåtgärder för denna arbetstagargrupp. Emellertid anser utskottsmajoriteten det inte nödvändigt att riksdagen nu tar något initiativ, sedan arbetarskyddsstyrelsen i sitt remissvar till utskottet redovisat sin ändrade inställning i fråga om skyddsinspektionens lagliga rätt att ingripa i sådana fall som här påtalats. Det innebär en klar omvärdering i förhållande till tidigare agerande.

Visst kan vi förstå motionärernas irritation över det sätt, på vilket arbetarskyddsstyrelsen förut handlat, men nu föreligger alltså en klar förändring, och det är vad som nu sagts som skall gälla. Vi har därför ingen anledning att i dag diskutera vad som tidigare skett i detta ärende. Om riksdagen, som jag hoppas, nu ansluter sig till andra lagutskottets understrykande av arbetarskyddsstyrelsens nya tolkning av sina befogenheter, kan motionärerna se detta som ett tillmötesgående av de krav de har framställt.

Det har också kommit till min kännedom, herr talman, att arbetarskyddsstyrelsen när riksdagsbeslutet är fattat omgående kommer att tillställa skogsyrkesinspektionen och arbetsmarknadens parter ett cirkulär om denna sin nya, vidare tolkning av 7 § arbetarskyddslagen.

Med dessa ord ber jag att få yrka bi-

En allmän översyn av arbetarskyddslagen, m. m.

fall till andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 58.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har en viss sympati för den reservation som är fogad till detta utlåtande. I själva principfrågan kan det knappast råda några delade meningar. Jag har själv i egenskap av skogsägare en viss kontakt med detta problem, som naturligtvis måste gälla personaltransporter över huvud taget.

Det kan givetvis inte komma i fråga att ett tillstånd skulle bevaras, som innebär att transporter inte står under arbetarskyddsstyrelsens överinseende. Att man skall behöva sätta sig i en utkyld buss när man är trött och våt och tvingas förvara t. ex. motorsågar på ett sådant sätt, att man vid en krock eller dikeskörning kan få dem i huvudet med risk för mycket allvarliga skador och t. o. m. dödsfall, är en orimlighet. Det är alltså angeläget att detta problem kan lösas så snabbt som möjligt.

Som jag nämnde har jag i och för sig stor sympati för reservationen, men, herr Lindberg, som yrkandet är avfattet innebär ett bifall till reservationen helt enkelt att riksdagen hemställer hos Kungl. Maj:t om ett förslag till tillägg till lagen. Vad man föreslår är således en lagändring, och det betyder att det finns en risk för att arbetarskyddsstyrelsen kan anse sig förhindrad att utsträcka sitt inspektionsområde till personaltransporterna i avvaktan på riksdagens beslut härom. Är det riktigt att denna risk finns, måste jag ändå föredra att rösta för utskottets förslag. Eftersom utskottet så klart ansluter sig till arbetarskyddsstyrelsens uttalande, att arbetarskyddslagstiftningens tillämpning skall utsträckas till att gälla även personaltransporter, anser jag att det inte kan råda något tvivel om att dessa transporter nu omedelbart kommer att inrymmas vid lagens tillämpning.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Anledningen till att jag

har yrkat bifall till reservationen är att jag liksom reservanterna befarar att arbetarskyddsstyrelsen inte från den ena dagen till den andra kan tolka lagen på ett nytt sätt. Vi anser det därför bättre att i lagen få en entydig skrivning som bara kan tolkas på ett sätt.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag är inte jurist, men jag tolkar ändå saken så, att om ett ämbetsverk redovisar sina intentioner att utsträcka tillämpningsområdet för sin verksamhet och anser att lagen inte lägger hinder i vägen härför och riksdagen konstaterar detta och anser att kravet i motionerna därmed är tillgodosett, är det riksdagens tolkning som är avgörande. Därmed har arbetarskyddsstyrelsen de facto fått fullmakt att tolka lagen så, även om jag i och för sig skulle vilja att detta skrevs in i lagen. Såvitt jag förstår har emellertid arbetarskyddsstyrelsen denna fullmakt efter ett bifall till det förslag som utskottsmajoriteten förordar.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort.

Utskottet har inte haft någon annan mening än motionärerna i sak i denna fråga. Det är emellertid inte riksdagen utan arbetarskyddsstyrelsen som har att tolka lagen. I sitt yttrande över motionen förklarar nu styrelsen att den tolkar lagen så, att de önskemål som motionärerna har uttalat kommer att uppfyllas. Vi har ingen rätt att misstro vad styrelsen har uttalat; utskottet har trott på arbetarskyddsstyrelsens försäkran. Det står naturligtvis motionärerna fritt att låta bli att göra det, men vi tycker det är anmärkningsvärt att misstro en myndighets klara uttalande.

Dessutom vill jag påpeka för kammarens ledamöter, att utskottet under punkten B har föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en allmän översyn av arbetar-

Obligatorisk kontroll av hastighetsmätare å motorfordon

skyddslagen. I en sådan översyn kommer många problem att tas upp till behandling. Till dess den är slutförd kommer de krav, som motionärerna har ställt och som arbetarskyddsstyrelsen nu har biträtt, att bli gällande, och det måste väl vara tillräckligt. Det har i varje fall utskottsmajoriteten ansett.

Herr talman! Jag instämmer i fröken Sandells yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herrar Dahlberg och Wanhainen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av motioner om fortsatt giltighet av vissa skogsserivitut.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17

Obligatorisk kontroll av hastighetsmätare å motorfordon

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av motioner om obligatorisk kontroll av hastighetsmätare å motorfordon.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Som motionär i detta ärende tycker jag att motionerna fått en mycket egendomlig behandling. När

vi färdas på vägarna skall vi följa bestämda regler. Bl. a. gäller olika hastighetsgränser på olika vägar: 50, 70, 90, 110 eller 130 km/tim. Alla är överens om att den som färdas på vägarna skall rätta sig efter dessa bestämmelser. Men vi vet också att hastighetsmätarna i våra bilar är bristfälliga och ofta ger grav felvisningar. Man är så medveten härom, att man inte räknar med någon anmärkning även om felvisningen skulle vara 20 procent. Jag undrar hur polisen ställer sig om en bilist färdas på en väg, där hastighetsbegränsningen är 90 km, med en hastighet av 108 kilometer, vilket blir följderna om felvisningen är 20 procent uppåt? Accepterar polisen att det är fel på mätaren och att det därför inte är någonting att göra åt saken?

Jag är förvånad över remissyttrandena. Aktiebolaget Svensk bilprovning säger, att det för närvarande inte finns någon utrustning för att kontrollera hastighetsmätarna. Detta är ett i hög grad egendomligt påstående, eftersom man på en bilverkstad kan få hastighetsmätaren kontrollerad för 10 kronor. Eftersom man kontrollerar efterlevnaden av alla övriga lagar och förordningar på detta område — bromsar o. d. skall kontrolleras — är det väl rimligt och riktigt att man också kontrollerar inställningen av hastighetsmätaren.

Det sägs också att en sådan här kontroll skulle ta avsevärd tid. Jag är, ärade kammarledamöter, övertygad om att kontrollen tar högst fem minuter; den kostar inte mer än 10 kronor på en bilverkstad.

Jag är förvånad över att man behandlat denna fråga så lättvindigt. Detta är nämligen ett trafiksäkerhetsproblem. Det uppstår ofta köer på vägarna av den anledningen att den som ligger först i kön har en felvisning på sin mätare. De som ligger närmast efter honom kan också ha en felaktig mätare eller vara osäkra på hur mätaren fungerar och vågar därför inte köra om,

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

och snart har det uppstått en lång kö. Om någon i slutet av kön vet att hans mätare fungerar riktigt, vill han kanske köra om och skapar därför irritation hos dem som tror att de kört lagenligt, ehuru de i själva verket kör långsammare än de har rätt till.

Jag har velat uttrycka mitt missnöje med sättet att behandla dessa motioner. Jag är också övertygad om att förslaget, som är befogat, kommer att genomföras. Tar man 35 kronor för den årliga besiktningen, bör man också kontrollera alla de detaljer i utrustningen som krävs för att lagen skall kunna efterlevas. Jag begriper inte de myndigheter — däribland rikspolisstyrelsen — som har en så tokig uppfattning att de anser att detta är en bagatell som inte har någon betydelse.

Jag skall inte ställa något yrkande. Jag är övertygad om att denna fråga kommer tillbaka och att den kommer att lösas. Men den skall lösas inte genom en motion utan genom en proposition. Det är den vanliga ordningen, och något annat tolereras inte.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Herr Henningsson har gett uttryck för sitt stora missnöje med utskottets, som han anser, lättvindiga sätt att behandla hans motion. Det är inte något alldeles enastående att motionärer som får sina motioner avstyrkta blir missbelåtna. Men herr Henningsson var också missbelåten med remissinstansernas behandling av motionen. Herr Henningsson vill väl ändå inte ifrågasätta kompetensen när det gäller behandlingen av hans motion hos t. ex. Motororganisationernas samarbetsdelegation, som ställt sig tveksam till de föreslagna kontrollåtgärderna, eller hos rikspolisstyrelsen, som inte heller delar herr Henningssons uppfattning att det är möjligt att genom en effektivare kontroll av hastighetsmätarna komma åt detta problem.

Jag vill gärna erkänna att vi i utskottet i hög grad har förlitat oss på dessa remissinstanser och vi har bedömt saken på ungefär samma sätt. Vi har emellertid också påpekat att enligt det remissvar som AB Svensk bilprovning har avgivit finns det måhända vissa möjligheter att få en bättre teknisk utrustning så småningom för att på ett effektivt sätt kunna kontrollera hastighetsmätarna. Vi har sagt att man bör avvakta den framtida utvecklingen på detta område.

Herr talman! Jag ber få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i utlåtande nr 41.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av motion om lagstiftning mot trafikfarlig bilförsäljning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m., jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (bilaga 11, punkterna D 1, D 2, D 3 och D 6) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1969/70 anvisa till Statens jordbruksnämnd ett förslagsanslag av 8 000 000 kr., till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 98 000 000 kr., till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 24 000 000 kr. och till Kost-

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

nader i samband med permanent skördeskadeskydd ett reservationsanslag av 22 575 000 kr.

Kungl. Maj:t hade vidare i propositionen nr 107 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 28 mars 1969 föreslagit riksdagen att

1) antaga förslag till förordning om ändring i förordningen den 9 juni 1967 (nr 340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2) godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1971,

3) godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av sockernäringen för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1974,

4) bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1969/70,

5) godkänna vad i propositionen anförts i fråga om prövning av gottgörelse till jordbruket för eventuella åtgärder under regleringsåren 1969/70 och 1970/71 inom ramen för ett närmare nordiskt ekonomiskt samarbete,

6) godkänna vad i propositionen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1969/70, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

7) godkänna de förslag som lagts fram i propositionen rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1968/69 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

8) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till förfogande för statens jordbruksnämnd ställa en rörlig

kredit på högst 40 milj. kr. för prisreglering av sockernäringen,

9) medge att återbetalningstiden för den rörliga kredit om högst 50 milj. kr. som i riksgäldskontoret, enligt tidigare bemyndigande, stode till förfogande för Svensk kötthandel, ekonomisk förening, finge förlängas till den 30 juni 1974,

10) godkänna vad i propositionen föreslagits rörande råvarukostnadsutjämning för vissa jordbruksprodukter,

11) medge att den s. k. exportmedelsfonden avvecklades och återstående be- hållning disponerades enligt i propositionen angivna riktlinjer,

12) godkänna vad i propositionen anförts rörande statens jordbruksnämnds organisation,

13) besluta om att fr. o. m. den 1 juli 1969 skulle finnas en särskild samarbetsnämnd för samordning av utredningar m. m. på lantbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen,

14) på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa till

a) Statens jordbruksnämnd ett förslagsanslag av 8 512 000 kr.,

b) Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 153 000 000 kr.,

c) Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 26 200 000 kr.,

d) Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd ett reservationsanslag av 39 325 000 kr.,

15) medge att de under Fonden för förslag till statsverket för budgetåren 1953/54 respektive 1963/64 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter, Särskild lagring av livsmedel och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö användes under budgetåret 1969/70 för de med anslagen avsedda ändamålen.

I detta sammanhang hade utskottet

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

behandlat följande motioner, nämligen
dels de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 821 av herr *Bengtson* och II: 956 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam översyn av vår livsmedelsberedskap i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels de i anledning av propositionen nr 107 väckta motionerna

1. I: 1036 av herrar *Per Jacobsson* och *Österdahl* likalydande med II: 1188 av herr *Rimås m. fl.*, vari hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 107 måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder syftande till att, om skördeutfallet beträffande brödspannmål så medgäve, väsentligt öka den kvantitet vete som avsåges användas till i motionerna angivet ändamål,

2. I: 1041 av herr *Ingvar Andersson, m. fl.* och II: 1201 av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställts att det belopp som ställts till regleringsföreningarnas förfogande för prisreglerande verksamhet skulle uppräknas i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med ett belopp som motsvarade statens intäkter från jordbrukets traktorbeskattning,

3. I: 1042 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1200 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 107 måtte

a) på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 33 000 000 kronor,

b) medge omorganisation och förstärkning av beredskapssektionen inom statens jordbruksnämnd i enlighet med vad nämnden förordat, samt

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam parlamentarisk översyn av vår livsmedelsberedskap i enlighet med vad i motionerna anförts,

4. I: 1043 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 1199 av herr *Eliasson* i Moholm

m. fl., vari hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 107 måtte besluta att till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 32 940 000 kr.,

5. I: 1044 av herr *Gösta Jacobsson*,

6. I: 1045 av herrar *Strandberg* och *Kaijser* samt II: 1202 av fru *Sundberg*.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionen I: 1044, såvitt nu var i fråga, anta förslag till förordning om ändring i förordningen den 9 juni 1967 (nr 340) med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2. a. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 1041 och II: 1201 samt, såvitt i övrigt var i fråga, motionen I: 1044 godkänna de av utskottet angivna grunderna för reglering av priserna m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1971,

b. lämna motionerna I: 1036 och II: 1188 utan åtgärd,

3. godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av sockernäringen för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1974,

4. bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1969/70,

5. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om prövning av gottgörelse till jordbruket för eventuella åtgärder under regleringsåren 1969/70 och 1970/71 inom ramen för ett närmare nordiskt ekonomiskt samarbete,

6. godkänna vad i propositionen föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1969/70, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

7. godkänna de förslag som lagts

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

fram i propositionen rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1968/69 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

8. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till förfogande för statens jordbruksnämnd ställa en rörlig kredit på högst 40 milj. kr. för prisreglering av sockernäringen,

9. medge att återbetalningstiden för den rörliga kredit om högst 50 milj. kr. som i riksgäldskontoret, enligt tidigare bemyndigande, stode till förfogande för Svensk kötthandel, ekonomisk förening, finge förlängas till den 30 juni 1974,

10. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 1045 och II: 1202 godkänna vad i propositionen föreslagits rörande råvarukostnadsutjämning för vissa jordbruksprodukter,

11. medge att den s. k. exportmedelsfonden avvecklades och återstående behållning disponerades enligt i propositionen angivna riktlinjer,

12. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 1042 och II: 1200, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört rörande statens jordbruksnämnds organisation,

13. besluta om att fr. o. m. den 1 juli 1969 skulle finnas en särskild samarbetsnämnd för samordning av utredningar m. m. på lantbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats,

14. på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa till a. Statens jordbruksnämnd ett förslagsanslag av 8 512 000 kr.,

b. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 153 000 000 kr.,

15. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 1043 och II: 1199 samt, såvitt nu

var i fråga, motionerna I: 1042 och II: 1200 till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kr.,

16. till Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 39 325 000 kr.,

17. medge att de under Fonden för förslag till statsverket för budgetåren 1953/54 respektive 1963/64 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter, Särskild lagring av livsmedel och Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö användes under budgetåret 1969/70 för de med anslagen avsedda ändamålen,

18. lämna motionerna I: 821 och II: 956 samt, såvitt de ej behandlats i det föregående, motionerna I: 1042 och II: 1200 utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. angående föreslagen traktorbeskattnings inverkan på jordbrukets kostnadsläge av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet under 2 a bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 1041 och II: 1201 ävensom, såvitt i övrigt var i fråga, med avslag på motionen I: 1044 godkänna de av reservanterna angivna grunderna för reglering av priser m. m.;

2. angående Sveriges åtaganden enligt 1967 års konvention om livsmedels hjälp av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krönmark* (m), som

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

ansett att utskottet under 2 b bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad reservanterna anført i anledning av motionerna I: 1036 och II: 1188;

3. angående jordbruksnämndens organisation av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp), och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet under 12 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 1042 och II: 1200, såvitt nu var i fråga,

a. godkänna vad reservanterna anført rörande statens jordbruksnämnds organisation,

b. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid statens jordbruksnämnd inrätta en tjänst som byråchef för ärenden angående livsmedelsberedskapen;

4. angående kostnader för beredskapslagring m. m. av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krönmark* (m), som ansett att utskottet under 15 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 1043 och II: 1199 ävensom med bifall till, såvitt nu var i fråga, motionerna I: 1042 och II: 1200 till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 33 000 000 kr.;

5. angående planering av livsmedelsberedskapen av fru *Hultell* (m) samt herrar *Skagerlund* (fp), *Annerås* (fp), *Ingvar Andersson* (m), *Axel Kristiansson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Antby* (fp), *Jonasson* (cp) och *Krön-*

mark (m), som ansett att utskottet under 18 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 821 och II: 956 samt, såvitt de ej behandlats i det föregående, motionerna I: 1042 och II: 1200 som sin mening ge till känna vad reservanterna anført angående planeringen av försörjningsberedskapen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Den föreliggande jordbruksprisöverenskommelsen har accepterats av samtliga berörda parter. Jordbruksministern har också framlagt den träffade överenskommelsen oförändrad, vilket hans företrädare däremot inte alltid har gjort. Propositionen har därför i denna del inte föranlett några som helst invändningar från utskottets sida.

Prisförhandlingarna var i år synnerligen hårda. Detta är anmärkningsvärt med hänsyn till att det rör sig om låginkomstgrupper. Jag vill emellertid ge jordbruksministern ett erkännande för att han sammanförde förhandlingsdelegationerna och återknöt förhandlingarna när det hela såg ut att brista. Överenskommelsen innebär sänkta priser på jordbruksprodukter praktiskt taget överlag med undantag möjligen för mjölk. Jordbrukarnas förhandlingsställning var inte stark. De hade tömda regleringskassor efter två goda skördeår. Trots att överenskommelsen är ganska mager är den väl bättre än ingen överenskommelse alls. Den s. k. pris-kommittén som förhandlade på regeringens vägnar hade en väl optimistisk syn i sina bedömanden och inte minst i sina kommentarer när det gällde jordbrukets ekonomiska ställning. Man talar nämligen i sina kommentarer till överenskommelsen om en tillfredsställande inkomstutveckling för jordbruket när det gäller de faktiska inkomsterna och man tillägger att »någon eftersläpning i de faktiska inkomsternas utveck-

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

ling jämfört med andra gruppers torde därför inte nu kunna sägas föreligga».

Jordbruksministerns egna kommentarer i propositionen tarvar också vissa anmärkningar.

Jordbruksministern säger bl. a. att förslaget innebär mycket små prisförändringar för konsumenterna, samtidigt som det bör kunna ge jordbrukarna möjligheter att genom produktivitetsförbättringar få en fortsatt tillfredsställande inkomstutveckling.

Nu kan väl produktivitetsutvecklingen inom jordbruket knappast sägas komma att påverkas genom dessa prisöverenskommelser, utan den styrs av andra instrument. Vidare innebär jordbruksministerns uttalande om en fortsatt tillfredsställande inkomstutveckling ingalunda att jordbruket på något sätt ligger väl till i inkomsthänseende. I verkligheten är det ju tvärtom — inkomstutvecklingen i jordbruket har snarare varit negativ än positiv under de senare åren.

Om man utgår från familjeinkomsten, som ju i dag betraktas som den riktigaste mätaren — det betyder då att man även räknar in ränteinkomsterna på tidigare sparat kapital utöver arbetsinkomsten — finner man att jordbrukare med en areal på omkring 25 hektar, alltså familjejordbrukare, hade en familjeinkomst år 1968 av 20 255 kronor. Av det beloppet var emellertid 5 099 kronor kapitalinkomst. För en industriarbetare var inkomsten 29 120 kronor. Tvärtemot priskommitténs påståenden föreligger det alltså en inkomsteftersläpning av ungefär 9 000 kronor för jordbrukare med 25 hektar. Den som i dag vill köpa ett jordbruk på 25 hektar måste på slättbygden investera 600 000—700 000 kronor. Industriarbetaren, som tjänar 9 000 kronor mer, behöver inte investera någonting och behöver alltså inte stå någon risk.

Nästa storleksgrupp är jordbruk på 40 hektar — till den gruppen och däröver hör ungefär 15 procent av jord-

bruken. Brukarna av dessa hade en *arbetsinkomst* av 17 881 kronor mot 23 059 för industriarbetarna. Sådana jordbruk kräver ungefär 1 miljon kronor i investering.

Jordbrukets prisindex har fallit med 9—10 procent från 1963/64 till 1967/68, och det betyder att jordbruket har fått en i motsvarande grad minskad köpkraft. Priskommittén utgår från att utvecklingen har varit gynnsam för jordbrukarna, men man får en litet annan bild när man ser dessa siffror, som har räknats fram av den grupp i jordbruksnämnden som sysslar med dessa saker.

Vidare säger priskommittén att man får utgå från att utvecklingen under senare år har lyft upp skördarna på en högre nivå än tidigare och att man alltså nu kan utgå från att det blir högre normskördar än förut. Det är emellertid möjligt att man redan detta år kommer att få korrigera uppfattningen att man kan utgå från högre normskördar.

Jordbruket har fått en 1-procentig räntestegring. Den betyder, om jag minns rätt, 60—70 miljoner kronors belastning. Vi har nu också fått en traktorskatt på 30—40 miljoner. En räntehöjning med 1 procent betyder för 25-hektarsjordbrukaren en inkomstminskning, om han har en skuld på 500 000 kronor, med 5 000 kronor, eftersom han får ta detta belopp ur den inkomst han annars skulle ha erhållit.

Som jag tidigare sade innebär överenskommelsen sänkta priser på de flesta produkterna. Syftet har varit att återuppbygga regleringskassorna. Jag vill inte kritisera prisöverenskommelsen av den orsaken. Jag vill bara konstatera dessa fakta gentemot de kommentarer som har gjorts i en del tidningsorgan och i debatten på andra håll.

Det är riktigt som jordbruksministern säger att prisöverenskommelsen för konsumenterna betyder en mindre höjning än 0,1 procent på konsument-

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

index. Om man betraktar prisöverenskommelsen ur den synvinkeln, är det ganska förvånande att man kan finna anledning till sådana kritiska anmärkningar som förekommit i den allmänna debatten under prisförhandlingarna. Denna knappt 0,1-procentiga höjning av konsumentpriserna utmålades faktiskt på vissa håll som något slags riksolycka. När en gång löneavtalen blir klara bl. a. för de anställda inom livsmedelsindustrin tror jag att inverkan på konsumentindex blir väsentligt större, men säkerligen kommer kritiken att bli väsentligt mildare, om det över huvud taget blir någon kritik.

För jordbrukets del ligger det till så, att jordbrukets produktpriser sedan början av 1950-talet har stigit med 80 procent, medan livsmedlen i detaljhandeln har stigit i pris med 147 procent. Det är en sak som man lyckligt har undgått att märka på visst håll.

Denna prisöverenskommelse skall omprövas eller justeras före ingången av det andra regleringsåret. Man skall då bedöma vilka förhållanden som kan ha påverkat jordbrukets ekonomiska ställning.

Vid de överläggningar som försiggick mellan priskommittén och företrädarna för jordbruket krävde priskommittén att man skulle på jordbrukets inkomstsida räkna in ett belopp av 40 miljoner kronor, som man antog motsvarade vad jordbruket skulle komma att vinna på omsättningsskattens ersättande med momsen. Man har också räknat in en sådan inkomstpost på inkomstsidan. Det är rätt anmärkningsvärt, eftersom ingen i dag vet vad denna skatt kan komma att betyda. Man vet inte hurvida omläggningen över huvud taget innebär någon vinst för jordbrukarna, men man har ändå krävt att den skall räknas in.

Jordbrukarna skall liksom alla andra erlagga arbetsgivaravgift både för sina egna inkomster och för löneutgifterna. Huruvida de därutöver kan notera en vinst är väl ganska osäkert i dagens

läge. När jordbrukets företrädare begärde att den planerade traktorskatten skulle beaktas på utgiftssidan, vägrade man emellertid att vara med på det. I går fattade riksdagen beslut om traktorskatten. När man på inkomstsidan lägger in en fiktiv inkomst, om vilken man ännu inte vet hur stor den kan bli, hade det varit logiskt riktigt att på den motsatta sidan räkna med en utgift som man vet kommer men om vilken man inte heller vet hur stor den exakt blir.

När på sin tid förhandlingarna pågick i den s. k. Kennedyronden 1967 slöts en konvention om livsmedelshjälp till u-länderna. Enligt den konventionen skall de deltagande staterna årligen till behövande utvecklingsländer utan särskilt vederlag leverera en viss minimikvantitet spannmål, som är lämpad till människoföda. För Sveriges del skall det bidraget utgöra 54 000 ton vete och om vi inte skickar vete, skall vi betala 18 miljoner kronor. Givarländerna och därmed också Sverige har sagt, att man avser att dessa bidrag skall vara ett tillägg till annan, redan utgående hjälp.

Vi har nu i Sverige haft betydande överskott på vete under de senare åren, och vi kommer kanhända också att få det framöver, men det vet man inte. Den minimikvantitet vi har åtagit oss att leverera, 54 000 ton, skulle sannolikt i vissa lägen kunna utökas, när förutsättningar härför föreligger. Det är vad reservanterna har krävt, och såvitt vi förstår är det en mycket moderat begäran som vi i det avseendet framställt. Vi har lagt i regeringens händer att bedöma när förutsättningar föreligger för en sådan utökning.

Vad beträffar propositionen har det största motståndet kommit att riktas mot den del av denna som gäller beredskapsläget.

När vi 1967 fattade beslut om de nya riktlinjerna för jordbrukspolitiken, satte majoriteten som riktmärke, att vi så småningom skall ha en jordbruksproduktion som täcker 80 procent av be-

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

hovet, vilket kräver, att vi lägger ned minst en tredjedel av den odlade arealen. Det var en av förutsättningarna för den nya given. Men å andra sidan var en annan förutsättning för densamma, att vi samtidigt skulle väsentligt öka lagren av produktionsmedel och färdiga livsmedel för att garantera den beredskap som successivt bortfaller genom den successiva nedläggningen av åkerareal.

Beslutet bestod alltså av två delar, en del som gick ut på nedbantningen, en annan del som gick ut på uppbyggande av en beredskap, som svarar emot vad vi gick miste om genom nedläggningen av åker.

Nu håller vi som bäst på att förverkliga den ena delen av programmet, nämligen nedläggningen av den odlade marken genom skärpta tillämpningsbestämmelser för lantbruksnämnderna. Det är redan i dag en ganska betydande areal som har nedlagts, och en del av den ligger nu för fåfot, som man kallar det. Nedbantningsprogrammet skall vara genomfört om låt oss säga högst åtta—tio år, men vid den tidpunkten bör naturligtvis den andra delen av programmet vara genomförd; då bör de beredskapslager som var en av förutsättningarna också finnas.

Det tycks emellertid inte finnas en lika stark ambition för att bygga upp beredskapssidan som i fråga om att rusta ned produktionssidan. Vi hörde i går kväll att finansministern stod här och sade, att om vi har sagt A så får vi säga B också. Det gäller tydligen i fråga om inkomsterna för departementet. Det är inte säkert att det gäller när det blir fråga om utgifterna för finansdepartementet. Men vi har som sagt finansministerns ord på att om man har sagt A skall man säga B. Vi har sagt A till nedbantningen. Nu gäller det också att säga B till upprustningen av beredskapen.

Statens jordbruksnämnd har emellertid gjort en utredning om vårt beredskapsläge, vilken utredning väl får an-

ses böra tillmätas ett ganska betydande bevisvärde. Utredningen blottar mycket allvarliga brister i beredskapen. På vissa områden skulle vi nästan behöva en tiodubbling av lagren av förnödenheter enligt 1960 års jordbruksutredning och 1967 års beslut. Därtill kommer att de lager, som vi för närvarande har, i mycket betydande utsträckning ligger i utrymningsområden och icke i de viktigaste inkvarteringsområdena i Norrland. Men det är ju framför allt i Norrlandslänen som jordbruksproduktionen skall upphöra. Där ligger emellertid inte de största lagren. Jordbruksutredningen skrev en gång följande: »Åtgärder bör vidtagas som syftar till att lokalisera kommersiella livsmedelslager och livsmedelsindustrier till sådana platser att förutsättningarna för livsmedelsförsörjningen förbättras.» Några åtgärder av det slag jordbruksutredningen krävde har ännu inte vidtagits. De flesta av våra förädlingsindustrier på livsmedelsområdet har en från beredskapssynpunkt ganska riskabel förläggning, men utbyggnaden av reservanläggningar för förädlingen har under tiden starkt försummats.

Beträffande jordbrukets mekanisering vet vi alla att behovet av drivmedel till tröskor, traktorer m. m. ökat ganska mycket. Även härvidlag visar jordbruksnämndens undersökning att vi har allvarliga brister i beredskapen. Gengasberedskapen behöver avsevärt förstärkas om det inte skall bli kaos i händelse av avspärrning. Ett då viktigt jordbrukslän som Malmöhus län skulle för närvarande endast kunna få en del av sitt drivmedelsbehov tillgodosett i ett avspärrningsläge. När nedläggningsprogrammet en gång genomförts, om ungefär åtta år, och vi nått fram till målet 80 procent självförsörjning och minst 1 miljon hektar nedlagd åker, kommer beredskapssituationen i landet att bli ganska besvärlig.

Jordbruksutredningen ansåg en gång att en lagring som motsvarar nedlägg-

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

ningen av en halv miljon hektar åker var möjlig att genomföra, men en lagring som motsvarar 1 miljon hektar nedlagd åker bedömde den som orealistisk. Det är den orealistiska vägen som vi nu slagit in på. Jordbruksutredningen ansåg det orealistiskt därför att praktiskt taget alla färskvaror — kött, fläsk, smör, ägg etc. — måste passera fryslagren innan de säljes till konsumenterna, om vi skulle välja detta orealistiska alternativ. Jag tror att våra konsumenter skulle sätta stort värde på att få kännedom om konsekvenserna av vad vi tänker genomföra på jordbrukspolitikens område någon gång i slutet på 1970-talet. Jag ger regeringen och regeringspartiet det tipset, att användas vid 1970 års val. Det har en viss betydelse, inte minst för konsumenterna, att även den sidan blir klarlagd. Hittills har vi nämligen försummat den upplysningen.

Man får också räkna med att en nedläggning av denna storleksordning kommer att bli ganska kostsam. Vi lägger årligen ner omkring 5 000 miljoner kronor på vårt militära försvar. Det tycker vi är nödvändigt. Men när ett statligt verk, jordbruksnämnden, kräver knappt 9 miljoner kronor till förstärkning av vår beredskap på livsmedelsområdet — vilket bara är en bråkdel av vad som skulle behövas — stegrar sig regeringen och anslår bara ca 2 miljoner kronor för ändamålet. I reservationen 4 har vi yrkat bifall till jordbruksnämndens förslag, som inte är definitivt utan får betraktas som ett första steg i upprustningen på beredskapssidan som måste göras om vi vill fortsätta nedbantningen på den andra sidan i enlighet med jordbruksbeslutet.

Den uppbyggnad av beredskapen som behövs här i landet och administrationen därav skötes nu av tre kvalificerade tjänstemän i jordbruksnämnden med viss skrivhjälp. Personalens otillräcklighet innebär att viktiga områden på beredskapssidan inte kan bevakas och

handhas på det sätt som är behövligt. Jordbruksnämnden har därför begärt att den nuvarande beredskapssektionen utbygges till en byrå. Vi har tagit upp detta krav i en reservation, och vi har den uppfattningen att en sådan förstärkning är nödvändig om vi skall få det hela att fungera ordentligt.

Vi torde nu ha åtminstone relativt fasta handlingslinjer för utformandet av den ena delen av jordbruksbeslutet genom den skärpning av tillämpningsbestämmelserna för lantbruksnämnderna som skett. Men vi behöver lika preciserade handlingslinjer för beslutets andra del, som gäller uppbyggandet av den beredskap som är nödvändig för att den beslutade avvecklingen skall kunna ske. Genomförandet av dessa två delar av beslutet måste, såsom jag tidigare framhållit, såvida jag tolkar beslutet rätt, ske jämsides. Efter hand som nedprutningen av den ena sidan sker måste ett uppbyggande äga rum på den andra sidan.

Vi anser därför att det är nödvändigt att en arbetsgrupp eller utredning tillsättes, som kan utforma fasta riktlinjer för beredskapens successiva anpassning till förändringarna på jordbruksområdet. Denna arbetsgrupp bör, såsom vi framhållit, vara allsidigt sammansatt. Den bör bestå inte bara av parlamentariker utan även av representanter för näringslivet, för arbetsmarknadsorganisationerna och även för konsumenterna. Vi har ställt också detta krav i reservationen 5.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till samtliga vid förevarande utlåtande fogade reservationer. I de avsnitt, som icke berörs av reservationer, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag förmodar att kammarens ledamöter inte blir alltför besvikna om jag försöker koncentrera mitt anförande nu och inte gör för många

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

upprepningar — detta med hänsyn till att jag undertecknat samtliga reservationer som fogats till utskottsutlåtandet, liksom utskottets ordförande, vilken redan redovisat dem här.

Efter de vanliga piruetterna i förhandlingsomgångarna har jordbrukets förhandlingsdelegation och de statliga representanterna kommit överens beträffande prissättningen på jordbrukets produkter för det närmaste året. Det enda nya som inträffat i sammanhanget är att vår nyutnämnde jordbruksminister vid lantbruksveckans konserthusmöte passade på att skaka hand med jordbrukarnas representanter och knöt samman de då för tillfället avbrutna kontakterna, och det var ju bra gjort.

Ingendera parten i dessa förhandlingar kan väl känna sig riktigt nöjd med den överenskommelse som träffades och som nu ligger på riksdagens bord. De som skickade ut de käcka signalerna för nu drygt tre år sedan om väsentligt billigare livsmedel kan knappast vara helt tillfreds även om prisstegringarna varit små sedan dess. Inte heller jordbrukarnas organisationer och jordbrukarnas representanter har haft möjligheter att ställa långtgående krav.

Inom utskottet är vi, som redan sagts, överens om att vi accepterar den träffade överenskommelsen. Jag vill bara göra några reflexioner. Jag tycker att det är underligt, när man i jordbruksdebatten diskuterar överskottsproblemen, att diskussionen så ensidigt handlar om mjölken. Man tycks glömma i detta sammanhang att korna spelar en stor roll för vår köttförsörjning. Efter ytterligare en viss utslaktning har vi väl den situationen att köttförsörjningen är otillräcklig. Jag tror att det är nödvändigt att man ser nötkreatursskötseln som en enhetlig produktionsgren. Det kan knappast vara befogat att ha sådana bekymmer för överproduktionen på detta område, även om man naturligtvis tills vidare måste avväga mjölkpriset med en viss försiktighet.

Man bör inte förbise att nötkreaturskötsel med vallodling och betesdrift är väsentlig för jordbruk, arbetstillfällena och landskapsvård över större delen av vårt land. Den renodlade köttdjursproduktionen har hittills knappast visat sig konkurrenskraftig här i landet. Att ordna landskapsvården medelst röjningspatruller i arbetsmarknadsstyrelsens eller annans regi lär inte heller vara billigt. Därtill kommer att det i en avspärrningsperiod är av stort värde att ha en relativt hygglig nötkreaturstam.

Summan av dessa mina reflexioner blir att jag tror att tiden ganska snart är inne då man på både det ena och det andra hållet borde börja fundera över om det inte är dags att avsluta »jakten på kor». Det stora överskottsproblemet har vi väl strängt taget när det gäller fodersäden. Men det är kanske möjligt att det problemet löser sig av sig självt med den väderlekstyp som vi har i år, då vårsådden blir en månad försenad i större delen av landet.

Beredskapslagringens problem har redan redovisats av utskottets ordförande. Jag skall inte närmare gå in på detta problem utan vill bara peka på att en utredning pågår inom jordbruksnämnden angående beredskapslagringen och därmed sammanhängande frågor. Jordbruksnämndens förslag i avvakten på den pågående utredningen innebär i förhållande till det synbara behovet en relativt liten anslagshöjning utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit — det rör sig om cirka 8 miljoner kronor. De uppgifter som jordbruksnämnden redovisar avseende den bristande tillgången på olika förnödenheter har klart visat att den av nämnden föreslagna anslagsökningen är mer än väl motiverad.

Låt mig slutligen, herr talman, säga några ord om motion 1188 i denna kammarare av herr Rimås m. fl. I denna föreslås en ökning av vår tribut till den livsmedelshjälp som utgår enligt 1967 års

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

konvention. Motionens yrkande tas upp i reservationen 2. Jag instämmer i vad herr Hansson i Skegrie har sagt i denna fråga. Innebörden i reservationen är att vi — i den mån vi har tillgång till ett överskott av brödspannmål och behov därav kan förefinnas i mottagarländer — bör ställa ökade resurser till förfogande för detta ändamål.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de vid utskottets utlåtande fogade reservationerna.

Fru DAHL (s):

Herr talman! I raden av frågor med anknytning till prisregleringen på jordbrukets område, som behandlas i proposition nr 107, märks vissa tekniska frågor som tas upp med anledning av 1967 års konvention om livsmedelshjälp. Dessa frågor kräver inga ökade anslag och inte heller några andra beslut av riksdagen, och därför är departementschefens handläggning av frågorna i propositionen närmast av anmälningskaraktär. Ändå har dessa frågor givit upphov till de motioner som herr Antby nyss talade om samt även till en reservation med krav på att Sverige skall öka sina leveranser av vete inom ramen för våra åtaganden beträffande livsmedelshjälp. Jag skall kortfattat redogöra för anledningen till att utskottsmajoriteten ansett sig böra bestämt avvisa dessa krav.

1967 års konvention om livsmedelshjälp är ju bara en del av 1967 års spannmålsarrangemang. En annan, lika viktig del är 1967 års vetekonvention. Vetekonventionen reglerar maximi- och minimipriser vid import och export av vete, medan konventionen om livsmedelshjälp stadgar de olika avtalsslutande parternas skyldighet att hjälpa till med leveranser av just vete. — Det förtjänar påpekas att i gruppen av anslutna länder finns ett antal u-länder med överskottsproduktion, och antalet sådana länder väntas öka i takt med att spannmålsproduktionen i många u-län-

der ökar. Konventionen innehåller också särskilda stadganden av innebörden, att u-ländernas behov av att få leverera av sitt överskott inom ramen för överenskommelsen i första hand skall tillgodoses.

Dessa frågor har alltså naturlig anknytning både till jordbrukspolitiken och till vårt utvecklingsbistånd, men anslagsmässigt hör de hemma under bistandsfrågorna och behandlas i bilaga 9 till statsverkspropositionen.

Vi har redan tagit beslutet i de frågorna. Häromdagen beslöt vi anslå 22 miljoner till livsmedelshjälp enligt den konvention vi här diskuterar och ytterligare 20 miljoner till reguljära bidrag till World Food Program, som är det FN-organ som särskilt svarar för den här typen av leveranser. Vi har i år genomfört en höjning på drygt 4 miljoner kronor av våra reguljära bidrag till det internationella livsmedelsprogrammet.

Herr talman! Livsmedelsförsörjningsfrågorna betraktas som centrala i det internationella arbetet på att skapa bättre förhållanden för de många människorna. Vi har på socialdemokratiskt håll i strid med de borgerliga bestämt och konsekvent hävdatt att försörjningsfrågorna bara kan lösas genom att u-ländernas egen försörjningsförmåga ökas. En sådan utveckling av u-ländernas jordbruksproduktion är också nödvändig för att man skall kunna skapa en bas för en ekonomisk utveckling i allmänhet i u-länderna. Om vi alltså vill åstadkomma en förbättrad jordbruksproduktion i u-länderna, då skall det ta sig uttryck i den jordbruks- och handelspolitik som vi för här hemma, så att vi avstår från en överproduktion som inte kan motiveras och avstår från att föra en protektionistisk jordbruks- och handelspolitik som missgynnar u-ländernas intressen.

Det är också viktigt att vi i vår biståndspolitik satsar på sådant som kan stimulera livsmedelsproduktionen i u-

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

länderna. Livsmedelsleveranser kan aldrig utgöra någon lösning på försörjningsfrågorna annat än i mycket tillfälliga katastrofsituationer.

Ändå är det i dag så att livsmedelsleveranserna tar upp en ganska stor del av vad många länder kallar för sitt bistånd. Det finns flera skäl till detta. Ett skäl är att katastrofsituationerna i dag är så många, onödigt många på grund av att u-ländernas egen jordbruksproduktion är otillräcklig och det inte finns tillräcklig planeringskapacitet vare sig i u-länderna eller de internationella hjälporganen för att snabbt komma till rätta med dessa katastrofsituationer.

Men dessutom är livsmedelsleveranserna i dag av stor omfattning som resultat av en kortsynt och egoistisk jordbrukspolitik i många rika länder. I dagsläget har u-länderna inte något val. De tvingas acceptera livsmedelsleveranser trots att de många gånger skulle önska bistånd i andra former. Där fyller det internationella livsmedelsprogrammet en viktig uppgift för att kanalisera livsmedelsleveranserna på ett sådant sätt, att de utnyttjas så vettigt som möjligt och möjligheter skapas på längre sikt för en mera rationell inriktning när det gäller att lösa livsmedelsfrågorna.

Det internationella livsmedelsprogrammet är inriktat både på katastrofhjälp och på utvecklingsprojekt som finansieras med livsmedelsleveranser. Man försöker också mera långsiktigt att få till stånd stimulerande åtgärder för jordbruksproduktionen genom leveranser av gödningsmedel och jordbruksmaskiner. Men man arbetar här under mycket svåra förhållanden.

Vad beror då dessa förhållanden på? Jo, framför allt är orsaken att de flesta givare inte tar tillräcklig hänsyn vare sig till livsmedelsprogrammets eget planeringsbehov eller till u-ländernas behov. Alldeles för många länder ger leveranser som snarare är ett uttryck för

deras egen dåliga jordbrukspolitik än för behoven i mottagarländerna. Man binder sina leveranser till en vara som sedan blir svår att placera. Det finns många exempel på detta, ett är fiskleveranserna.

I dag finns det flera stora givarländer som inte erbjuder några andra produkter, och inom livsmedelsprogrammet kan man inte finna avsättning för all denna fisk. Detta innebär också att man inte kan utnyttja alla givarländers åtaganden.

Det är också synnerligen viktigt att livsmedelsprogrammet kan erbjuda många olika typer av föda. Man kan inte ge en effektiv livsmedelshjälp bara genom att skicka spannmål; man måste också kunna erbjuda proteinrik föda.

Vi vill från svensk sida stödja en sådan inriktning av livsmedelsprogrammet att dess planeringskapacitet skall förbättras. Detta åstadkommer vi dels genom att göra fasta, långsiktiga åtaganden, dels genom att erbjuda flera olika varutyper. Det innebär att livsmedelsprogrammet kan begära just de varor inom en given ram som det finns användning för vid ett speciellt tillfälle. Det är därför vi i år också har satsat på att öka våra reguljära bidrag ganska kraftigt. För närvarande utgår sammanlagt 42,9 miljoner kronor i livsmedelshjälp.

Vad är det då denna reservation och motionerna syftar till? Jo, till att vi skulle binda våra åtaganden på ett sätt, som inte står i överensstämmelse med de långsiktiga intressen och behov som vi har försökt stödja. De borgerliga partierna och företrädare för jordbruket har i flera år sökt driva den linjen i fråga om våra livsmedelsleveranser, en linje som mera sammanfaller med deras egna intressen än med u-ländernas. De har också talat om att livsmedelsleveranser skulle vara en generell metod att lösa försörjningsfrågorna. Denna argumentation tror jag bygger på dels att man inte har den information som

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

skulle behövas, dels att man för en in-
tressepolitik.

Glädjande nog har det börjat höras
andra signaler. Under vår biståndsde-
batt häromdagen tyckte jag mig finna
att herr Antonsson i sitt inlägg förlade
tyngdpunkten till de produktionsstimu-
lerande åtgärderna, som lovade mycket
gott för framtiden. Jag lade också mär-
ke till att herr Grebäck talade för att vi
måste få en rationell arbetsfördelning
på detta område mellan olika länder.
De är i gott sällskap med t. ex. Tanza-
nias finansminister, som vid ett besök
i Sverige förra året uttalade:

»Ett handelsutbyte mellan u-länder
och rika länder på de villkoren att u-
länderna kan sälja sina jordbrukspro-
dukter och de rika länderna sina indu-
striprodukter är till gagn för bägge
parterers ekonomiska utveckling. Jag vill
inte säga att det skulle lösa alla våra
stora problem, men det skulle hjälpa en
bit på väg.

Därför tycker jag att Sverige för en
riktig politik, när det beslutar sig för
att skära ner sin självförsörjningsgrad
på livsmedelsområdet. Det är en väg
som fler av de rika länderna borde slå
in på.

Det är komiskt att de som vill ha ett
större svenskt jordbruk än vad som nu
har beslutats påstår att de vill u-län-
dernas bästa. Deras hållning går inte
att förena med ekonomisk utveckling
i våra länder, som först och främst är
jordbrukare.»

Herr talman! Jag tycker som sagt att
herr Antonsson och herr Grebäck är i
gott sällskap med framträdande repre-
sentanter för u-länderna, men de är ty-
värr inte i gott sällskap i sina egna par-
tier här i riksdagen. Jag kan förstå
dem som är dåligt informerade och då
rent instinktivt tycker att det vore rim-
ligt att vi producerade livsmedel för u-
ländernas räkning. Men jag kan inte
förstå varför de som har information
vidhåller ett sådant resonemang. Det
är ganska nyttigt att så här ett par da-

gar efter söndagspredikningarna i u-
hjälpsdebatten komma in i vardagsar-
betet igen och se hur företrädarna för
de borgerliga partierna ställer sig när
det kommer till konkreta avgöranden;
då företräder de sannerligen inte en u-
landsvänlig linje.

Den socialdemokratiska majoriteten
vidhåller naturligtvis sin linje i denna
fråga, eftersom vi tror att den är ett
uttryck för en riktig politik inte bara
i fråga om den svenska jordbrukspoli-
tiken utan även när det gäller biståndet
och livsmedelsleveransernas utform-
ning.

Herr talman! Med detta vill jag yrka
bifall till utskottets hemställan på alla
punkter.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort
genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade till jord-
bruksministerns anförande i denna frå-
ga i första kammaren, där jordbruksmi-
nistern bl. a. förklarade att ingenting
hindrar att vi ökar vår spannmålsex-
port till u-länderna. Det var alltså en
rakt motsatt uppfattning mot den som
fru Dahl har givit uttryck åt här. Litar
inte fru Dahl på regeringen? Det gör vi
reservanter. Vi har nämligen helt över-
låtit åt regeringen att bedöma när ett
sådant läge föreligger att vi har ett ex-
portöverskott av vete och kan skicka
detta, enligt vetekonventionen, till u-
länderna.

Om det nu är så felaktigt att utöka den
minimikvantitet som vi redan åtagit oss,
54 000 ton, då innebär ju fru Dahls ut-
talande en stark kritik mot regeringen
som redan har låst sig för 54 000 ton
vete och alltså för en summa på unge-
fär 18 miljoner kronor. Det kan inte
vara felaktigt att öka dessa åtaganden
om vi gör det när tillfälle finns. Det är
inte meningen, som fru Dahl sade, att
vi avsiktligt skall öka produktionen för
att kunna sända livsmedel till u-länder-
na. Det gäller endast de tillfällen när
sådant överskott ändå finns och skall

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

exporteras, och då kan vi inte handla bättre än att sända det till de folk som svälter.

Fru Dahl säger nu att många av u-länderna har ökat sin produktion och kan exportera vete. Det lär inte vara många länder som kan det, fru Dahl. Även i de länder som eventuellt har ökat sin produktion av vete behöver man detta inom landet, men man vill exportera för att skaffa sig valuta. Man får i stället i stor utsträckning svälta men gör det för att man måste ha valuta.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var verkligen en intressant nyhet kammaren fick reda på av fru Dahl, nämligen att socialdemokratin »i strid med de borgerliga» har arbetat för ökad u-hjälp. Jag vill uppmana kammarens ledamöter att studera protokollen från kammarens debatter under de senaste åren, där lämnas helt andra besked.

Vad det nu gäller, herr talman, är ett avtal för de närmaste åren, och det måste verkligen hända underverk beträffande u-ländernas möjligheter att öka sin produktion, om de skall kunna uppnå sådan effektivitet på jordbruksproduktionsområdet att världssvälten skall kunna hävas. Sedan vill jag bara upprepa vad jag sade i mitt tidigare anförande att vad saken nu gäller är att i den mån vi har tillgång till överskott på brödspannmål och behov därav förefinns i mottagarländerna bör dessa resurser kunna tas i anspråk.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTSOON:

Herr talman! Jag skall inte vid detta tillfälle ta upp någon stor jordbrukspolitisk debatt, ty jag räknar med att denna diskussion kommer att fortsätta på onsdag i nästa vecka.

En sak måste jag emellertid klara upp innan vi skiljs åt före pingst. Herr Hansson i Skegrie sade att han var inne i första kammaren och lyssnade på mig.

Han försökte då att ur mitt anförande läsa ut ett motsatsförhållande till fru Dahl. Då måste jag reagera. Nu är det så lyckligt att man i första kammaren omedelbart får en kopia av sina tanke-mödor, och jag skall för herr Hansson i Skegrie läsa upp exakt vad jag sade:

»Jag skall inte ta upp frågan om ökade leveranser till utvecklingsländerna, ty det är ju inte u-hjälpspolitik vi här diskuterar, utan det är jordbrukspolitik. Jag vill bara säga att det inte finns något formellt hinder att öka våra spannmålsleveranser när vi gör biståndsinsatser inom det internationella livsmedelsprogrammet. Emellertid har detta ingenting att göra med den fråga som vi diskuterar i dag.»

Kan någon se något motsatsförhållande mellan detta uttalande och det utmärkta anförande som fru Dahl hållit?

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall först rätta herr Antby på en punkt. Jag skulle i och för sig med gott samvete ha kunnat säga, att socialdemokratin fört en mer progressiv u-hjälpspolitik än vad de borgerliga partierna gjort. Alldeles särskilt är detta fallet om man ser på de långsiktiga effekterna av vårt handlande i internationella sammanhang på olika plan. Nu sade jag inte det. Vad jag sade var, att vi i strid mot de borgerliga fört en politik när det gäller jordbruket och livsmedelsleveranserna som enligt mitt förmenande bättre överensstämmer med u-ländernas intressen. Detta, herr Antby, tror jag det blir svårt att vederlägga.

Om det förhöll sig så som herr Hansson i Skegrie försökte ge sken av, nämligen att det bara gäller att få regeringen att om möjligt öka veteleveranserna, vore yrkandet i motionerna och reservationen fullständigt meningslöst. Den möjligheten föreligger nämligen redan. Det vet herr Hansson i Skegrie och alla andra borgerliga utskottsledamöter mycket väl, ty den frågan redde vi ut un-

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

der utskottsarbetet. Men problemet är inte så enkelt, och jag tror att det finns andra skäl för att man vill ha detta uppdrag till regeringen att öka leveranserna inte bara med hänsyn till u-ländernas intressen utan även med hänsyn till de intressen som man anser sig ha på produktionssidan.

Anledningen till att vi anser att man i stället skall öka de reguljära bidragen till livsmedelsprogrammet är att man därigenom ökar det bidrag som är flexibelt och kan utnyttjas för olika ändamål. Reservanterna har i själva verket gått längre än motionärerna, ty de begär inte bara en ökning av veteleveranserna enligt konventionen, utan de begär även att man skall uppmana regeringen att styra våra reguljära bidrag till att gälla just vete.

Jag skulle vilja uppmana de borgerliga reservanterna att ta kontakt med andra borgerliga ledamöter som i anledning av biståndsanslagen har framställt motioner om ökade leveranser av fisk och andra produkter. Det skall bli intressant att se om ni kan komma överens inbördes.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är kanske inte så underligt om en ny ledamot av kammaren inte känner till så mycket om vad som har förekommit tidigare. Fru Dahl har väl ändå hört talas om det sedan åtskilliga år tillbaka återkommande förslaget från folkpartiets sida om en miljardfond till den internationella livsmedelshjälpen. Vad har fru Dahl för övrigt för stöd för påståendet att man från socialdemokratisk sida fört en mera progressiv u-landspolitik än som varit fallet från folkpartiets sida?

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Med hänsyn till tidsbristen och ämnet i dag tycker jag inte att vi nu har anledning att ta upp en u-hjälpsdebatt. Jag vill hänvisa till det anförande som utrikesministern höll i

onsdags och till de principiella riktlinjer som där drogs upp. Där redogörs för en rad av de frågor om inriktningen av vårt bistånd som är av stor betydelse för en förbättring på lång sikt av u-ländernas situation.

Herr talman! När vi för ett par veckor sedan diskuterade denna fråga i utskottet diskuterade vi samtidigt livsmedelslagringen för svenska behov i beredskapssyfte. Vi fick då en mycket ingående redogörelse för behovet av en väl sammansatt föda i en sådan situation och för det samråd som hade skett med Folkhälsan för att lösa dessa problem. Det gällde inte bara hälsoproblem utan också smakproblem. Det talades om lagring av socker och kaffe i beredskapssyfte. Men när man kommer in på motsvarande problem för u-länderna säger man att vilka livsmedel som helst skall duga och är inte intresserad av att på allvar diskutera ett långsiktigt program, som innebär konstruktiva insatser i en katastrofsituation och stödåtgärder i fråga om u-ländernas egen produktion. Det är av vikt att ett sådant program görs upp.

Jag är mycket väl medveten om den miljardfond som har diskuterats, och jag är glad över att riksdagen har avslagit motionsyrkanden på den punkten. Jag vet nämligen att FN-organen för närvarande utreder frågan om de effektivaste möjligheterna att i multilateral regi komma fram till ett program som skall syfta till en utveckling av u-ländernas jordbruksproduktion. Detta kommer att ge oss tillfälle att delta med ökade bidrag, men det blir sannolikt inte i form av livsmedel utan i form av pengar och utbildad personal.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag förstår av herr jordbruksministerns uttalande så menade han just att ingenting hindrar

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

oss från att utöka spannmålsleveranserna. Det var detta jag sade också.

Fru Dahl säger — herr Anthy har bemött det — att man på regeringssidan har varit mera progressiv när det gäller u-landshjälpen. Det är väl ändå oppositionspartierna som hela tiden gått i täten härvidlag, och det är regeringspartiet som har kommit efter när det har gällt den upprustning som har skett på senare år.

När fru Dahl sedan vill nedvärdera vetebehovet i u-länderna så erinrar jag mig en uppgift som jag fick för ett par tre år sedan. Vid det tillfället var världens samlade vetelager 30 miljoner ton. Det uppgavs då att om hela detta lager sattes in i Indien och Pakistan skulle det innebära, att Indiens och Pakistans befolkning kunde lyfta sin kaloriförsörjning till samma nivå som japanerna har. Japanerna har sannerligen ingen överdriven försörjning av kalorier. Det var alltså fråga om hela världens veteöverskott. I dag är detta överskott något större, men fru Dahl skall ingalunda försöka nedvärdera behovet av vete i dessa länder och göra gällande att de tvärtom är exportörer.

Får jag sedan ställa en fråga till fru Dahl. Er jordbrukspolitik och försörjningspolitik siktar ju på att Sverige om tio år skall vara nere i 80 procents försörjningsgrad. Vi skall alltså köpa 20 procent utifrån. Var skall vi köpa dem? Vi får väl köpa från det överskott som annars skulle gå till u-länderna, eller hur? Jag kan inte tolka det på något annat sätt än att den politik som ni för Sveriges vidkommande för i försörjningshänseende i slutomgången måste drabba de folk som bättre än vi behöver ifrågavarande överskott.

Ordet lämnades på begäran till

Fru DAHL (s), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få antecknat till protokollet att jag inte har någon repliktid kvar.

Härefter anförde:

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till det senaste meningsutbytet, och eftersom också jag tillhör dem som har undertecknat reservation 2 angående livsmedelshjälpen måste jag något bemöta fru Dahl.

Fru Dahl har beskyllt oss reservanter för att se till egna intressen mer än till u-ländernas intressen när vi ställer vårt yrkande i denna fråga. Om jag inte hörde fel fälde hon ett yttrande, att vårt intresse i detta ärende närmast var komiskt. Jag hade hoppats att vi hade kommit så långt att vi inte skulle få höra affektladdade värderingar av detta slag utan skulle kunna diskutera u-landsfrågorna på ett lugnt och sakligt sätt. Vi skriver inte i reservationen någonting om att vi vill tvinga fram ökade leveranser av vete. Den gäller bara att vi, om Kungl. Maj:t finner att det föreligger möjligheter till och behov av ytterligare leveranser av svenskt vete, skall ställa det till förfogande. Det behöver inte alls inkräkta på de andra produkter som u-länderna behöver. — Nog om detta!

Det utlåtande om prisöverenskommelsen som vi har att ta ställning till gäller tillämpning av 1967 års jordbruksbeslut. Även om det inte finns någon anledning att här ta upp en debatt om de frågorna, vill jag ändå göra några reflexioner.

Den gången hade regeringspartiet och oppositionen olika meningar. Oppositionen framförde kritik mot en del av de principer som var vägledande för 1967 års beslut, närmast då att prisutvecklingen på jordbruksprodukter skulle gå i en lugnare takt än prisutvecklingen i övrigt inom landet. Den här konstruktionen har till ändamål dels att skapa betingelser för rationella jordbruksföretag, dels att krympa produktionen ned till den självförsörjningsgrad av 80 procent som man har som

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

riktmärke. Årets prisöverenskommelse ligger helt i linje med 1967 års beslut, eftersom den i realiteten innebär en prispress. Den torde bli effektiv på så sätt att den, oberoende av vad som händer i övrigt, kommer att bidra till en krympning av livsmedelsproduktionen på sikt.

Vad beträffar den andra sidan av saken, som på lång sikt torde vara nog så viktig, nämligen skapandet av rationella enheter, kommer väl överenskommelsen i år att verka i motsatt riktning. Herr Hansson i Skegrie har här tidigare talat om det stora kapital som de rationella enheterna kräver. Det kapitalbehovet kommer att ökas, och med en prispress kommer företagens möjligheter att ge tillfredsställande förräntning att bli allt mindre. Jag tycker också att man redan i dag börjar kunna konstatera en otillfredsställande rekrytering till jordbruket.

Jag vill inte säga någonting annat än att socialdemokraterna har haft ett långsiktigt perspektiv i jordbrukspolitiken med denna krympning, men jag vill säga att perspektivet nog inte har varit tillräckligt långt. Det har varit ett perspektiv så att säga på halvdistan, eftersom man har vägrat att se runt hörnet på vad som kommer att hända om 15—20 år. Det kan tyckas förmätet att ta upp de problemen i dag när vi har nog med problem som är mer näraliggande, men den nuvarande politiken kan mycket väl leda till att vi om 15—20 år, i stället för att som i dag ha bekymmer med överproduktion och bekymmer med att sysselsätta arbetskraften i jordbruket, kan få bekymmer med att skaffa arbetskraft och företagare till jordbruket. Då tycker jag att man skall ta in den faktorn i bilden, vilket skulle medföra att man måste se på de åtgärder som bör vidtagas på ett annorlunda sätt än man gör i dag.

Låt mig sedan gå in konkret på några av de problem som föranlett skiljaktiga meningar inom utskottet. Det har talats

tidigare om traktorbeskattningen. Jag var en av dem som motionerade om att — med anledning av det beslut riksdagen kom att fatta klockan halv ett i natt om traktorbeskattningen — jordbrukets regleringskassor skulle tillföras motsvarande medel som jordbruket avhändes i form av traktorskatt.

Vid behandlingen inom jordbruksutskottet deklarerades från regeringspartiets ledamöter att sannolikheten för genomförande av traktorbeskattningen var känd under jordbruksförhandlingarna men att man av formella skäl inte hade någon möjlighet att ta hänsyn därtill vid träffandet av överenskommelsen.

Också jag har den uppfattningen att lagt kort skall ligga — en överenskommelse skall hållas. Men detta är en överenskommelse mellan två parter — staten och jordbrukets företrädare — av vilka den ena parten har möjligheter att under en mellanperiod genom andra åtgärder se till att spelreglerna ändras. Under sådana förhållanden måste det vara välmotiverat när vi från oppositionens sida hävdar att det hade kommit in något nytt i bilden och att man, om man skall följa andan i överenskommelsen, bör se till att jordbruket blir kompenserat för den uppkomna merkostnaden.

I utskottet har gjorts en kompromiss så till vida att vi har enat oss om att gå in för att rekommendera att dessa frågor tas upp vid de förhandlingar, som kommer att äga rum under avtalsperioden, så att jordbruket så småningom får compensation den vägen. Jag kan i och för sig beklaga att vi inte lyckats få en mer konsekvent linje i dessa frågor, men trots allt är jag böjd att acceptera den kompromiss som denna reservation innebär.

I fråga om beredskapslagringen kan jag instämma i vad herr Hansson i Skegrie här har anfört. Men när departementschefen i propositionen inte biträder jordbruksnämndens äskande om det högre anslaget på cirka 9 miljoner

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

för beredskapslagring utan skjuter på detta problem till nästa budgetår, tycker jag att motiveringen är något märklig. Det är ju inte i egentlig mening utredningsunderlag som här fattas. Vi vet redan så mycket att behovet är synnerligen väl dokumenterat. Det kommer inte att hända någonting på detta område som gör att behovet blir mindre till nästa år, utan det borde närmast bli större. Därför tycker jag att det sakligt sett finns mycket svag motivering för den restriktiva hållning som departementschefen här har intagit.

Herr talman! Med hänsyn till tidsnöden skall jag inskränka mig till detta och sluta med att yrka bifall till samtliga reservationer som är fogade till utskottsutlåtandet.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Krönmark upprepade att det inte skulle ligga någonting mer i reservationen än att man ville ha en möjlighet att öka livsmedelsleveranserna, om behovet fanns och om vi hade överskott. Jag ser mig nödsakad att upprepa vad jag tidigare har sagt, nämligen att om yrkandena är så oskyldiga så är de fullständigt meningslösa, ty den möjligheten föreligger redan. Vete och vetemjöl ingår i de leveranser som vi erbjuder oss att göra även i vårt reguljära bidrag till livsmedelsprogrammet.

I övrigt skulle jag bara vilja lämna en upplysning med anledning av vad som har sagts om överproduktion i uländerna, nämligen att Pakistan som en följd av jordbruksrevolutionen i dessa länder enligt uppgift nu hör till de länder som överväger att söka medlemskap i konventionen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Det är måhända beklagligt att behöva föreslå kammarens ledamöter att avbryta den här debatten, men med hänsyn till löftet från talmansstolen att vi

skulle sluta dagens plenum vid 16-tiden tillåter jag mig fråga: Medgiver kammaren att den fortsatta behandlingen av detta ärende liksom övriga å listan stående ärenden uppskjutes till nästkommande arbetsplenum onsdagen den 28 maj?

Svaret är *ja*.

§ 20

Till bordläggning anmäldes

sammansatt utrikes- och första lagutskotts utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa sanktioner mot Rhodesia m. m. jämte motioner i ämnet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till folkhögskolor jämte motioner och Kungl. Maj:ts proposition angående lärarutbildning för folkhögskolan m. m. jämte motioner,

nr 113, i anledning av motioner angående åtgärder mot narkotikamissbruket, och

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1969/70;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 45, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte motioner, och

nr 48, med anledning av motioner om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 26, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m. jämte motioner,

nr 29, i anledning av motioner angående byggnadsmaterialindustrin och byggnadsindustrin,

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

nr 30, i anledning av motioner angående lokaliserings- och regionalpolitik m. m.,

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets sjuttonde session,

nr 32, i anledning av motioner om överförande i samhällets ägo av rikets mineraltillgångar,

nr 33, i anledning av motioner om åtgärder mot företagsnedläggningar;

nr 34, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

nr 35, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning,

nr 36, i anledning av motioner om förhöjda pensionsförmåner åt f. d. avdelningssekreteraren i statsutskottet Åke Gyllenram, och

nr 37, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor om ADB-teknikens utnyttjande i riksdagsarbetet;

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, och

nr 40, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, jämte motioner i ämnet, och

nr 60, i anledning av motioner angående lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall;

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till miljöskyddslag m. m., jämte motioner i

ämnet, dels motioner om fastställande av gränsvärden för buller samt vatten- och luftföroreningar, om ett miljövårdspolitiskt program samt om åtgärder mot trafikbuller,

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, m. m. jämte motioner i ämnet, och

nr 44, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av koncessionsnämnden för miljöskydd och anslag till statens naturvårdsverk för budgetåret 1969/70 jämte motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande och memorial:

nr 48, i anledning av motioner om inventering av väderkvarnar, och

nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

§ 21

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande farleder m. m. i Hjäl-maren och Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av sjöfarts-verket, m. m., sistnämnda proposition i vad den hänvisats till statsutskottet, jämte motioner;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av ändrad fördelning av ärendena mellan statsde-partementen;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig garanti för Aktiebolaget ASEA-ATOM:s förpliktelser m. m.;

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. för budgetåret 1969/70;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 till teckning av aktier i SMT Machine Company AB jämte motioner;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, i vad avser kapitalbudgeten, jämte motioner;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, i vad avser driftbudgeten m. m., jämte motioner;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade resurser för statlig företagsetablering inom ramen för ett särskilt bolag m. m. jämte motioner;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om inrättande av en pressens lånefond m. m. jämte motioner; och

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss tidningsdistribution genom postverket;

från bevillningsutskottet:

nr 207, med anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om ändring i förordningen om automobilskatt och till traktorskatteförordning, m. m., jämte motioner; och

nr 208, med anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till ändringar i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt jämte motioner;

från bankoutskottet:

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt valuta-reglering; och

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av sjöfartsverket, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

§ 22

Till bordläggning anmälades riksdagens revisorers framställning angående förvaltningen av vissa kungl. slott, m. m.

§ 23

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 27/5—30/5 1969 för deltagande i sammanträde med Europarådsutskott i Ankara och Istanbul.

Stockholm den 23 maj 1969

Astrid Bergegren

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 24**Meddelande om enkla frågor**

Meddelades, att herr talmannen tillställts sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Mundebo* (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående bestämmelserna om barn-tillägg till ålders- och förtidspension,

herr *Romanus* (fp), till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående statliga myndigheters utannonsering av tjänster,

herr *Strömberg* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepar-

tementet angående nybebyggelsen vid Frescati för Stockholms universitet,

herr *Larsson* i Borrbý (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående importen av hästar,

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående principerna för beräkning av tillägg till livränta, samt

herr andre vice talmannen *Cassel*

(m), till hans excellens herr statsministern angående handläggningen av frågan om Vindelälvens utbyggnad.

§ 25

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 15.53.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 27 maj

Kl. 13.00

§ 1

Justerades protokollet för den 16 in-
nevarande maj.

§ 2

Svar på fråga ang. åtgärder för att
främja sysselsättningen i Norrland

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER, som yttrade:

Herr talman! Som svar på herr Skog-
lunds fråga om sysselsättningsläget i
Västerbotten och övriga Norrlandslän
vill jag framhålla följande.

Strukturomvandlingen har särskilt
hårt drabbat Norrland och medfört stora
och svårbemästrade problem för de
enskilda människorna och kommuner-
na.

Insatserna för att skapa balans i sys-
selsättning och samhällelig service mel-
lan olika delar i vårt land har steg för
steg byggts ut. De omfattar nu en allt
effektivare arbetsmarknadspolitik med

en rad olika inslag, lokaliseringspolitik,
en utbyggd och förbättrad samhällelig
planering o. s. v.

Den lokaliseringspolitiska försöks-
verksamhet som inleddes 1965 har fram
t. o. m. april 1969 inneburit stöd till
440 företag med ett sammanlagt belopp
av 774 miljoner kronor. Sysselsättnings-
effekten beräknas till 14 000 personer.
Åtgärderna har i hög grad koncentre-
rats till skogslänen. Sälunda man 70 pro-
cent av lokaliseringsstödet utgått till
stödområdet. Sysselsättningseffekten i
stödområdet beräknas till 9 000 perso-
ner. För 1969 erhåller Västerbottens län
577 kronor per invånare i skatteutjäm-
ningsbidrag. Vad gäller de arbetsmark-
nadspolitiska insatserna har nya utbild-
ningscentraler tillkommit i Lycksele och
Skellefteå. Arbetsmarknadsstyrelsen har
under mars månad i år beslutat om nya
beredskapsarbeten för 300 man i länet.

Sedan 1 juli 1965 har lokaliseringsstöd
utgått till 63 företag i Västerbottens län
med sammanlagt 105 miljoner kronor.
Tjugofem av dessa företag är belägna i
Västerbottens inland, t. ex. i Lycksele,
Storuman, Dorotea, Bjurträsk, Sorsele,

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

Vindeln, Stensele etc. Man beräknar att sysselsättningseffekten i Västerbotten uppgår till drygt 1 800 personer.

Även investeringsfonderna har använts i Västerbotten. Hittills har 25 företag erhållit tillstånd att ta in anspråk fondmedel för drygt 50 miljoner kronor. Bland de företag som använt investeringsfonderna för lokaliseringar i Västerbotten märks ASEA, Fläktfabriken, Cellulosabolaget, Volvo och Boliden.

Enbart under de fyra senaste månaderna har fem företag i Västerbotten fått lokaliseringspolitiskt stöd. En ansökan är för närvarande föremål för regeringens prövning. Ytterligare tre ansökningar håller på att behandlas hos arbetsmarknadsstyrelsen och sex ansökningar hos länsstyrelsen. Bifall till ansökningarna skulle ge en sysselsättningseffekt på ungefär 300 personer.

Vidare har regeringen föreslagit att gruvbrytning påbörjas i Stekenjokk. Projektet beräknas börja ge sysselsättning från år 1971. Fullt utbyggd beräknas gruvan ge 140—160 man sysselsättning i minst 16—20 år.

Utan alla dessa insatser skulle situationen i dag ha varit väsentligt svårare. Omfattningen av statens och kommunernas ansträngningar ger en klar indikation om vår viljeinriktning. Politiken baseras på förvissningen om att Norrlandslänen skall bestå som en med andra regioner fullt likvärdig del av den svenska nationen även i framtiden. Detta är en självklar följd av våra jämlikhetskrav. Målet kan bara uppnås genom en koncentration av våra insatser. Vi måste skapa expansiva centralorter med ett differentierat och därmed mindre konjunkturkänsligt näringsliv. Och vi måste sträva efter en integrering av det norrländska näringslivet med näringslivet i övrigt. Utnyttjandet av investeringsfonderna är en väg att åstadkomma detta.

Arbetet fortsätter nu enligt följande riktlinjer.

1. En effektivare regionpolitik och

samhällsplanering. Departementsreformen och fullföljandet av kommunindelningsreformen är led i detta. Den pågående länsplaneringen som nu intensifieras kommer att ha grundläggande betydelse.

2. Lokaliseringspolitiska stödinsatser är väsentliga. Konjunkturuppgången och därmed följande ökning av industriinvesteringarna ökar efterfrågan på lokaliseringsstöd. Landshövding Lemnes utredning skall lägga fram förslag om formerna för det fortsatta lokaliseringsstödet. De privata företagen har ett stort ansvar för att genom förläggning till Norrland medverka till att den av samhället och medborgarna uttalade målsättningen om regional balans och likvärdiga levnadsbetingelser i landets olika delar uppfylls. Jag är glad över det gensvar som Industriförbundet visat genom att gå in i en gemensam arbetsgrupp med staten. Jag tolkar detta som ett växande medvetande från industrins sida om sitt ansvar. Samhället är berett att stödja en expansion i Norrland genom lokaliseringspolitiken och ökad användning av investeringsfondsmedel.

3. Vi avser att i effektiva och lönsamma former expandera den statliga företagsamheten. Vi räknar med en väsentlig höjning av dessa företags investeringsvolym under de närmaste åren.

4. Samhället är berett att i vidgad utsträckning bära ett direkt företagsansvar för industrietableringar. Det kan ske genom samgående med existerande enskilda företag för att få till stånd nyetableringar av filialföretag eller underleverantörsföretag. Förutsättningarna härför bearbetas inom industrietableringsdelegationen och kommer att fortsättas av Svenska industrietableringsaktiebolaget. Detta företags samarbete med Svenska utvecklingsaktiebolaget ger möjligheter att i ökad utsträckning förlägga den industriella exploateringen av nya produkter, metoder och system till Norrlandslänen.

5. Försvarsdepartementet avser att

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

med hänsyn till den nuvarande konjunktursituationen inom den ekonomiska ramen för gällande försvarsbeslut i ökad omfattning förlägga beställningar till Norrland. Även andra projekt i syfte att öka sysselsättningen i Norrlandslänen undersöks.

6. Som nyligen meddelats i annat sammanhang tillsätts en särskild arbetsgrupp för att arbeta fram lämpliga projekt för en utveckling av turism och friluftsliv särskilt i de norra delarna av landet.

7. En fortsatt hög arbetsmarknadspolitisk beredskap.

8. En god samhällelig service åt människorna i glesbygderna uppehålls genom skatteutjämningsbidrag och utbyggd lokal trafikservice, servicebussar etc.

9. En systematisk bevakning av de regionala aspekterna vid val mellan olika lokaliseringsoptioner. Detta måste gälla industrin lika väl som servicenäringarna och både den privata och den offentliga sektorn.

10. Utveckling av Norrland som industriell miljö genom exempelvis konsult- och specialisthjälp, samarbete och erfarenhetsutbyte mellan företag. Åtgärder för att främja detta planeras för närvarande i industridepartementet.

11. Resurserna för malmletning främst i Västerbotten och i Norrbotten kommer att ökas i syfte att få fram nya exploateringsbara gruvfyndigheter.

Vidare anförde

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsministern för det svar som han lämnat på min fråga. Tyvärr var svaret i vissa delar inte tillräckligt konkret. Åtskilligt var för övrigt redan känt, men det skadar ändå inte att t. ex. sådant som gäller lokaliseringspolitikens utveckling. Den har varit av betydande värde inte minst för Västerbottens län. Jag

finner det angeläget att understryka detta, därför att man så många gånger hör andra uttalanden och besked.

Meddelandet om pågående arbeten för nya lokaliseringar till Västerbottens län och beslutet om gruvdriften i Stekenjokk är positiva besked. Statsministerns uppgift om de radikala skatteutjämningsbidrag som tillfaller Norrland och inte minst mitt eget län utlöser givetvis tacksamhet från vår sida.

Men, herr statsminister, vi bedriver inte jakt på skatteutjämningsbidrag utan på ökande och tillräckligt skatteunderlag i länet. För att ett ögonblick gå tillbaka till lokaliseringsfrågan vill jag uttrycka mig på följande sätt:

Bidragdelen inom lokaliseringsstödet avser att kompensera diverse olägenheter som följer med en industrietablering i norr, främst i inlandet. Ur denna synpunkt har bidraget varit otillräckligt under försöksperioden för att kunna styra lokaliseringen till de ekonomiska och sociala stödjepunkter som är erforderliga för landsdelens utveckling och bestånd. Jag finner det angeläget att statsministern uppmärksammar den omständigheten och låter de förändringar äga rum som kan befinnas erforderliga samt att detta kan ske senast i samband med beredningen av landshövding Lemnes utredning.

Till de i svaret lämnade uppgifterna om att investeringsfondsmedlen har använts i otillräcklig utsträckning i Västerbottens län vill jag göra två kommentarer.

Två former av fonduttag föreligger, nämligen 100-procentigt uttag enligt bestämmelsen 9:1 och 75-procentigt uttag enligt bestämmelsen 9:3. Den förstnämnda formen av uttag, alltså 100-procentigt sådant, lär ha tillämpats under åren 1965 och 1966. Jag ifrågasätter om inte regeringen med hänsyn till nuvarande konjunkturläge i övre Norrland borde medge att företag inom ifrågasatt område i tillämpliga fall finge disponera sina investeringsfonder med

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

100-procentiga uttag för nyetablering eller utbyggnad.

Jag ber att få återkomma, herr talman.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Wedén begärt ordet; och beslöt kammaren att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten.

I enlighet härmed lämnades ordet till

Herr WEDÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag kan dela den ofta framförda uppfattningen att det i och för sig är beklagligt att gränsen mellan enkla frågor och interpellationer håller på att suddas ut genom att så pass omfattande resonemang som det statsministern nyss fört redovisas som svar på en enkel fråga. Jag tvingas också att i min kommentar bli relativt utförlig.

Jag instämmer med herr Skoglund i att statsministerns svar i flera avseenden inte var tillräckligt konkret. Statsministern hänvisade till åtskilliga pågående utredningar, tillämnade avsikter o. s. v. I själva verket har vi ju sedan rätt lång tid tillbaka hållit på att undersöka vilka medel, metoder och redskap som bör användas i den regionala politiken och i lokaliseringspolitiken. Men vad som nu behövs är framför allt att regeringen bestämmer sig för en mer avancerad politik än den som man hittills varit i stånd att föra. Jag skall därför ange några punkter där sådan precisering enligt min mening bör allvarligt övervägas av de svenska statsmakterna.

För det första gäller det en utvecklingsplan för Norrland i stort med mål för utvecklingen inom alla delregioner, även inlandet — observera att jag säger mål för utvecklingen. Det är en sådan målsättning som hittills har saknats.

För det andra: ett näringspolitiskt program som baseras på en sådan plan och som vägledning för statens mer långsiktiga Norrlandspolitik.

För det tredje anser jag mycket väl att man kan överväga en befrielse från arbetsgivaravgiften i lokaliseringsregionerna.

För det fjärde anser jag att en vidgad ram för lokaliseringsstödet är befogad. Denna uppfattning har framförts tidigare under riksdagen från vårt håll.

För det femte vill jag även ha en snabbare avskrivning av industribyggnader inom stödområdet.

För det sjätte anser jag att man bör överväga en revision av transporttaxorna för att motverka konkurrensnackdelarna för näringslivet i Norrland. Även Gotland är av ett visst intresse i det sammanhanget. Sådana förslag har framförts i motioner från oss, vilka bankoutskottet tyvärr har avstyrkt i det utlåtande som skall behandlas i morgon.

För det sjunde bör samma överväganden gälla krafttaxorna.

För det åttonde bör man satsa mer på företagareföreningarna. Vi har fått vederhäftiga upplysningar om att det inte minst i herr Skoglunds län Västerbotten finns ett rätt stort program från företagareföreningarna som inte kommit till utförande och inte bereder arbete på grund av brist på medel.

För det nionde anser vi att lokaliseringsstödet också skall kunna gå till turist- och serviceanläggningarna.

För det tionde — det är ett ofta framfört krav från vår sida — anser vi att Norrland skall få en teknisk högskola. Detta är av väsentlig betydelse för regionens utveckling.

För det elfte vill jag bara upprepa att den relativa uppmjukningen av Svenska industrietableringsaktiebolagets verksamhet när det gäller koncentrationen till Norrland, som riksdagen häromdagen beslöt, förtjänar ett förnyat övervägande av regeringen så att det blir fråga om en sådan koncentration.

För det tolfte delar jag uppfattningen att investeringsfonderna med ökad ton-

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

vikt kan användas på orter och i regioner med sysselsättningssvårigheter.

För det trettonde är det välbekant för kammaren att vi varit för ett förstärkt extra mjölkpristillägg åt det norrländska jordbruket.

Jag vill tillåta mig att uttrycka en förhoppning, herr talman, att statsministern till sina elva punkter skall lägga en tolfte punkt, nämligen en gynnsam inställning till de projekt som har presenterats t. ex. av vägförvaltningen i Västerbottens län. De gäller omfattande vägbyggnader, en gynnsam inställning till flygfält och taxifylgfält inom området, till avlopp och reningsverk, till hotell och fritidsbyar. Sådana saker kan tillsammans, herr statsminister, vara väl så sysselsättningsskapande som en utbyggnad av Vindelälven och få ett för framtiden bestående värde. Jag vill därför tillönska statsministern denna tolfte punkt i hans program.

Vidare anförde:

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Det ter sig onekligen rätt besynnerligt, att vi nu så här strax före riksdagens slut får en improviserad lokaliseringsdebatt efter den flera timmar långa debatt som vi förde för några veckor sedan och i avvaktan på den debatt som vi kommer att föra i morgon eller övermorgon just i det här ämnet.

I den situationen presenterar statsministern en katalog över, kanske inte underlåtenhetssynder utan projekt av olika slag som är och har varit invävda i den hittillsvarande debatten. I ett avseende är jag helt överens med herr Skoglund och herr Wedén, nämligen att bristen på konkretion i punkterna är påfallande. Man frågar sig också varför vi nu har fått denna katalog. Beror det på att statsministern helt plötsligt har blivit bekymrad över de anklagelser som riktats mot regeringen för att ingenting har skett och känner ett starkt behov av att redovisa initiativ och att ge ut-

tryck för den kraft som man på många håll har gjort gällande saknas?

Vi vet också — eller hoppas åtminstone — att vi kommer att få herr Lemnes utredning under året. Den kommer att klarlägga hur den hittillsvarande lokaliseringsspolitiken egentligen har slagit ut. Jag är övertygad om att den kommer att ge många av oss kritiker vatten på vår kvarn. Men vi kommer också att få underlag för de nya tag, som måste tas för att lösa lokaliseringsproblemen i samförstånd.

För övrigt är det påfallande att det område som har det sämst är just det där de statliga insatserna har varit de största. Det är i detta sammanhang man har anledning att åter erinra om den fråga som tidigare har ställts: Vad beror det på att initiativkraften på något sätt dämpats just där subventionerna och de statliga insatserna är starkast? Kan det bero på — jag reser den frågan på nytt — att man har *talat* så mycket om det behov av insatser, som obestriddligen finns, och att därför många drar sig för att göra egna satsningar, eftersom de fått det intrycket att de inte kan lyckas? Kan det bero på att staten själv har bidragit till att skapa ett speciellt drivhusklimat? Det är frågor som bör uppmärksammas i den diskussion som skall föras.

Herr Wedén gjorde en egen uppräknings av de förslag som framförts av folkpartiet. På väsentliga punkter kan jag instämma med honom. Jag har ingen anledning att göra en liknande uppräknings, men jag kan hänvisa till den stora partimotion som mitt parti har lagt fram och som nu har blivit tillstyrkt av bankoutskottet. Det gläder oss i hög grad att riksdagens majoritet plötsligt har blivit intresserad av de framstötter som har gjorts av de andra partierna. Den kommentar man skulle kunna foga till statsministerns redogörelse är nämligen den, att det på nästan flertalet av de punkter som redovisats har lagts fram alternativ av oppositionen, vilka konse-

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

kvent fram till nu har avvisats av den sittande riksdagsmajoriteten.

Det är glädjande, herr talman, att någonting äntligen har inträffat som gör att man är beredd att diskutera dessa frågor i samförstånd.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag beklagar också att kammarens arbetsformer inte har tillåtit en mera ingående redogörelse, ty ingen av de tre föregående talarna har tydligen riktigt förstått vad svaret innehöll. Eftersom debatten nu har vidgats till att omfatta alla som vill yttra sig, kanske det också är tillåtet för statsministern att vara en aning utförligare än han var i sitt svar.

Herr Bohman skall nog vara mycket försiktig med att tala om att det har gått sämst för sysselsättningen i de län, där staten har haft ett avgörande inflytande. Vad beror det på? Jo, på att dessa län — utom när det gäller malmgruvan — har varit praktiskt taget övergivna av den privata industrin. Denna har icke orkat med en enda handling för att ge sysselsättning åt Norrland. Hur skulle det ha sett ut, om vi hade vädjat till den privata industrin att den skulle visa styrka och handlingskraft och göra klart att den även under ogynnsamma förhållanden verkligen kan åstadkomma trygghet och säkerhet för människorna?

De privata företag, som hittills har lokaliserats till Norrlandslänet, har praktiskt taget alla, utom de som arbetar inom pappersmasse- och cellulosaindustrin, kommit dit på grund av statliga initiativ. Det är staten som genom utnyttjande av investeringsfonderna har lockat Hallstahammars AB, Kullager, Volvo och övriga till landsdelar, som varit totalt övergivna av den privata industrin. Det fördras verkligen ett stort moraliskt mod — och det vet jag att herr Bohman har — för att dra upp den sidan i en diskussion, som måste utfalla

så utomordentligt ogynnsamt för den privata industrin.

Nej, fråga norrlänningarna var de tror att de hade stått om man inte hade haft en stat där den socialdemokratiska regeringen varit ett effektivt instrument för att åstadkomma bättre balans inom näringslivet!

Jag skall inte trötta herr talmannens och kammarens tålmod med att läsa upp siffrorna beträffande de statliga företagen, men det är en ganska fantastisk expansionskraft som de har visat. Att det samtidigt pågår en rationalisering varigenom arbetskraft friställs såväl inom cellulosaindustrin och skogsindustrin som i de statliga företagen trodde jag inte att vi skulle behöva ta upp tiden med att resonera om.

Man säger nu att mitt svar inte är tillräckligt konkret. Jag väntar med spänning på att få höra av herr Skoglund vad som är konkret — jag vet att han har exempel på ett konkret företag, och det föreställer jag mig att han kommer att tala om. Men vilka konkreta förslag lade herr Bohman och herr Wedén fram? Herr Wedén uppehöll sig vid en serie skattelättnadsfrågor och han talade om det och det — jag hann inte anteckna allt, men det var inte heller nödvändigt ty det var verkligen gammal skäpmat. För att göra detsamma som ni vill åstadkomma med era skattesänkingshistorier använder vi oss av investeringsfonderna. Jag vågar påstå att det inte finns något så smidigt instrument som det för att få fram en samverkan mellan staten och det enskilda näringslivet i syfte att leda industriinvesteringarna på ett sätt som överensstämmer med samhällsintressena.

Vad är det man vinner när man använder sig av investeringsfonderna jämfört med de schablonförslag till skattesänkningar som herr Wedén lade fram? Jo, man vinner för det första att det kommer att finnas ett naturligt motiv för ett samarbete mellan företagen och

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

samhället. Är inte det bra? Är det inte en fördel för hela vårt näringsliv att vi ensamma, skulle jag tro, i hela världen har konstruerat en speciell skattesänk-ningsform för företagen som gör det nödvändigt att ta upp resonemang med länsstyrelserna, arbetsmarknadsstyrelsen och slutligen med regeringen? Det framtvingar ett värdefullt samarbete.

För det andra kan man genom att ta i anspråk investeringsfonderna och via det samarbete som därvid uppkommer styra investeringarna på ett helt annat sätt än man kan göra genom vilka skattelättnader som helst. Vi kan styra dem konjunkturmässigt men numera framför allt lokalpolitiskt. Genom dessa fonder kan vi göra klart att det och det företaget, som har en betydande marknad för sina produkter, genom en investering i Norrland kan uppnå väsentliga förbättringar, och det finns alltså regler för hur den skall åstadkommas.

Det vore mycket mer att säga, men jag inskränker mig till att anföra en tredje synpunkt, som står i svaret ehuru ingen av herrarna har gjort sig besvär med att läsa den: Genom investeringsfonderna har man möjlighet att få den mellan-svenska och sydsvenska industrin engagerad i Norrland. Teoretiskt sett är den väl för närvarande något så när medveten härom, men lägg märke till följande.

Trots att en så väsentlig del av de svenska exportinkomsterna kommer från Norrland och trots att det borde vara självklart att dessa stora företag därför hade ett levande intresse av en snabb expansion i Norrland har denna dröjt förfärligt länge. Men med den form för skattelättnad som vi har valt vinner vi den fördelen, i motsats till vad fallet är med de former herr Wedén föreslagit, att vi får möjlighet att engagera storföretag — ASEA, Kullager och Volvo — och direkt intressera dem för Norrlands utveckling. Är inte det en fördel?

För det fjärde köper man härigenom

en marknadsföringsapparat som de små företag, som skulle kunna startas i Norrland, icke har.

Jag avser nu inte något annat än att jämföra denna form av skattelättnader med det mycket diffusa förslag som herr Wedén presenterade i sina punkter. Jag hyser ingen som helst tvekan när jag säger, att det riktiga är att fullfölja vår politik; det är det sätt på vilket man skall gå till väga.

De enda två punkter utöver skattelättnaderna som fanns i herr Wedéns anförande har vi övervägt många gånger. Den ena tog upp förslaget att förlägga en teknisk högskola till Norrland. Det ligger mycket i den tanken, och utbildningsministern undersöker också möjligheterna härvidlag. Man kan emellertid säga att det här finns en ond cirkel: en teknisk högskola kräver en industri för att man skall få tillräckligt med lärarkrafter o. s. v., och därför är det hela rätt besvärligt.

Jag ser att herr talmannen börjar tycka att mitt inlägg är långt, men de tre andra talarna höll också på rätt länge. Jag skall därför sluta men vill gärna återkomma, ty i denna fråga har regeringen verkligen en stark ställning; man behöver inte leta efter motiven för vårt handlande.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Får jag med anledning av herr Wedéns inlägg i debatten säga att jag inte vet varifrån han fått uppgiften att det i Västerbottens län står företagare i kö hos företagareföreningen för att få starta företag. Möjligen har han fått den av den person som ville komma hit och tala inför riksdagen, trots att han inte är ledamot av någondera kam-maren. Jag tillhör själv en arbetsgrupp för näringslivsfrågor, vilken har tillsatts av landstinget. Vad vi är bekymrade över och har besvär med är att få tag i någon företagare som har en produkt som han kan lägga under produktion.

Detta är sanningen, herr Wedén, om

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

förhållandena i Västerbotten. Här har herr Wedén en mission att fylla på sina och andras möten: att stimulera de enskilda företagen.

Herr Wedén klagade på vägarbetena i Västerbotten. Det har aldrig byggts så mycket vägar i Västerbotten som just nu — inte ens under den tid jag var kommunikationsminister, och då förstår herr Wedén hur mycket det byggs.

Under punkt 4 för statsministern ett intressant resonemang: »Samhället är berett att i vidgad utsträckning bära ett direkt företagsansvar för industrietableringar. Det kan ske genom samgående med existerande enskilda företag för att få till stånd nyetableringar av filialföretag eller underleverantörsföretag. Företagets utställningarna härför bearbetas inom industrietableringsdelegationen och kommer att fortsättas av Svenska industrietableringsaktiebolaget.»

Utvecklingsbolaget, under ledning av direktör Brising, lär för närvarande arbeta med ett 40- till 50-tal produktuppslag. Får det nyss upplästa citatet ur statsministerns svar till mig uppfattas på det sättet, att om denna utvecklingsprocess fortsätter i positiv riktning, så kommer ett antal av dessa objekt att kunna läggas under produktion inom övre Norrland?

Jag har uppfattat svaret så, men jag vill gärna ha en bekräftelse eller eventuellt ett bestridande av att man på så sätt skulle kunna få en större industri eller några mindre industrier lokaliserade till övre Norrland.

När industrietableringsdelegationen besökte Västerbotten och Umeå — där vi har den största lokalisering som någon stad i landet har upplevt under flera hundra år, nämligen det nya universitetet — steg folkpartiets representant, vice ordförande i företagareföreningen, och drätselkammarens vice ordförande, en högerman upp och förklarade att en företagare nog inte gärna etablerade sig samman med staten på vare sig fifty-fifty-bas eller någon annan bas. Tydligt

är man inom dessa båda partier hellre beredd att samarbeta med ett bankföretag. För oss andra, herr talman, ligger Själebad inte så långt borta.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Statsministern gjorde gällande att jag hade ett »stort moraliskt mod» när jag vågade ifrågasätta »den fantastiska expansion» som statsföretagen undergått i övre Norrland. Det är samma »fantastiska expansion» som herr Hagnell i sitt yttrande inom bankoutskottet beskriver med följande ord: »Det är inte tillfredsställande att antalet arbetsplatser inom den statliga företagsgruppen i Norrland reducerats från 50 000 till 40 000 på tio år och att tecken till fortsatt nedgång föreligger.»

Fråga norrlänningarna hur de uppfattar den socialdemokratiska politiken, sade statsministern. Hur skulle det ha varit om någon annan politik hade bedrivits där uppe? Ja, inte hade det varit sämre, herr statsminister, det kan jag försäkra. På en punkt föreligger ingen olikhet — det vill jag starkt understryka — nämligen att i den mån enskild företagsamhet inte hade varit villig att fullfölja eller bedriva verksamhet där uppe hade även under annan politisk ledning andra företag måste komma till. Det är inte i det avseendet jag uttryckt tvivel beträffande statlig företagsamhet.

Att staten använder investeringsfonderna för att påverka företagsamheten är bara bra. Det är ingenting att skryta över att regeringen utnyttjar ett instrument som den har i sin hand och därigenom åstadkommer resultat. Om man inte hade utnyttjat detta instrument hade det verkligen varit betänkligt.

Men, herr statsminister, jag vill förtydliga min fråga. Jag är medveten om att det på många håll i näringslivet måhända finns förutfattade meningar om möjligheterna att bedriva företagsamhet i Norrland. I den mån sådana förutfattade meningar finns, måste vi försöka få bukt med dem. Därför är inrikesminis-

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

ter Holmqvists initiativ så värdefullt. Men när man skall angripa problemet måste man också ta hänsyn till det företagsekonomiska klimat som har utbildats där uppe. Det är i detta sammanhang jag velat ställa frågan: Är det måhända så att den statliga sektorn i Norrbotten och den subventionspolitik som vi bedriver — och som alla varit överens om att vi skulle bedriva — har gjort det mindre angeläget för enskilda företag att söka sig till Norrland?

Frågan är delvis psykologiskt betingad. Att jag tycker att man borde ventilera den, innebär inget angrepp på statlig verksamhet i och för sig. Saken är värd att belysas och därför har jag ställt frågan.

Om man går till de konkreta förslag som statsministern har redovisat — förslåt, de förslag, ty de var konkreta endast i den meningen att de är numrerade — finner man verkligen inte mycket av reellt innehåll. Den regionalpolitik som är beskriven i årets statsverksproposition är passivt och försiktigt utformad. Det som har åstadkommit av industrietableringsdelegationen och som nu skall övertas av SVETAB är inte heller mycket. Hittills består det — såvitt jag vet — av en talloljeanläggning i Piteå.

Det skall därför bli intressant att se vad som verkligen kommer ut av alla de projekt som statsministern talar vakert om och i vad mån de leder till de insatser i övre Norrland som alla väntar på.

Hur kommer det sig bl. a., herr talman, att man inte har frisläppt prospektering av malmfyndigheter utan tvingar exempelvis Bolidens gruv AB att flytta sin prospekteringsverksamhet från övre Sverige till andra delar av Sverige eller eventuellt till utlandet?

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Får jag först i förbigående notera den hastiga förvandling som herr Skoglund undergick mellan sitt

första och sitt andra framträdande i talarstolen. I sitt första inlägg var herr Skoglund sakförare för Norrland i allmänhet och Västerbotten i synnerhet. I sitt andra inlägg hade han glömt den rollen och var nästan uteslutande advokat för regeringen.

Jag skulle vilja säga till herr Skoglund, att jag har framför mig en redogörelse av herr Helte i Sveriges hantverks- och industriorganisation. Han talar om det lokaliseringsspolitiska program som Västerbottens länsstyrelse har gjort upp i samverkan med företagareföreningen. Det slutar med en förklaring: länsstyrelsen säger, att lokaliseringsspolitiken i praktiken inte har fungerat tillfredsställande därför att länsorganen och länets företagareförening har saknat erforderliga utredningsresurser. Jag tror alltså att det finns allvarliga brister på den sidan.

Sedan måste jag vända mig till statsministern. Det var egentligen ett fantastiskt yttrande som statsministern fällde när han sade, om jag hörde rätt, att den enskilda industrin inte hade fullgjort en enda handling för att stärka sysselsättningen i Norrland. Det var inte länge sedan före detta statsrådet Eije Mossberg, som nu är chef för Cellulosabolaget, reagerade mot andra sådana uttalanden och påpekade att enbart Cellulosabolaget hade investerat nära en och en halv miljard kronor i Norrland på tio år. Det är bara ett exempel, och detta måste ha haft stor betydelse för sysselsättningsmöjligheterna.

Statsminister Erlander ville gärna förvandla denna debatt till en diskussion om investeringsfonderna; de var så bra och öppnade många möjligheter. Ja, en av mina punkter var att man kunde använda investeringsfonderna med ökad tonvikt vid sysselsättningsprojekt i Norrland. Eftersom statsminister Erlander tycktes finna att detta var det egentligen enda medlet av någon större betydelse, skulle jag vilja fråga, hur många procent av investeringsfonderna

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

som utnyttjats för Norrbotten. Är det 1 eller 2 procent av hela utnyttjandet, eller är det mer? Är det beträffande hela Norrland utom Gävleborgs län 5, 7, 8, 10 procent eller mer? Jag skulle knappast tro det.

Jag har nämnt dessa siffror och ställt dessa frågor för att ge statsministerns tal om den kolossala satsningen på detta område dess rätta belysning.

Får jag till sist framhålla, att det fanns åtskilliga punkter i min uppräknings som statsministern över huvud taget inte omnämnde men som naturligtvis har betydelse. En sådan är befrielse från arbetsgivaravgiften — alltså inte ATP — inom de berörda, särskilt utsatta områdena. Vidare tror jag att vi måste gripa oss an med transporttaxor av olika slag, som är ett svårt och ömtåligt problem. Vi bör göra det inte för att åstadkomma några särskilda fördelar för näringslivet i Norrland, utan för att utjämna de nackdelar som en lokalisering dit kan medföra. Vi är för att lokaliseringsmedel skall användas även för statliga företag. Vi vill ha en utveckling av både statlig och enskild företagssamhet i Norrland.

Det enda vi bestämt *inte* är för, och som jag tidigare anvisade en rad alternativ till, är en utbyggnad av Vindelälven.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Självfallet är svaret på herr Skoglund's fråga till mig ja. I annat fall skulle jag inte ha tagit upp denna sak, som är en väsentlig punkt i det punktprogram jag har lagt fram. Vi väntar oss åtskilligt av det, liksom tydligen även herr Skoglund gjorde.

Herr Skoglund kommer säkert att kunna svara för sig själv. Att ni på högersidan är så förvånade över att herr Skoglund uppträdde på ett annat sätt i sin andra replik än i sin första beror kanske på att herrarna hade uppträtt

däremellan och att han insåg att man måste ta bestämt avstånd från era funderingar om hur man skall hjälpa Norrland.

I den politik, som borgerligheten har fört till torgs nu och under valrörelsen och som herr Wedén i huvudsak tog upp även nu, sätts skattesänkningar i centrum. Arbetsgivaravgiften är ju ingenting annat än en skatt — det betenade han ytterligare i sin andra replik då han skulle visa att han hade andra konkreta ting att komma med.

Hur skulle det ha sett ut i Norrland, om vi icke hade byggt upp ett starkt samhälle med stöd av skattemedel, med stöd av de samhälleliga resurser som vi under valrörelsen kämpade för att behålla och förstärka? Hur skulle Norrland ha sett ut, om vi i stället hade tillämpat generella metoder, vare sig dessa generella metoder skulle ha tagit formen av skattesänkningar eller någonting annat? Högkonjunkturen i södra och mellersta Sverige skulle ha force-rats på bekostnad av Norrland.

Det är ganska uppenbart att herr Skoglund, med de erfarenheter han har bakom sig, reagerar på det sätt som han här gör. Han tycker inte riktigt bra om mitt svar — och det är jag ledsen över — men han tycker ännu sämre om de mycket diffusa recept som herrarna har lagt fram.

Det är inte säkert att det finns någon motsättning mellan herr Hagnells artikel och mitt påpekande, att de tre stora statliga företagen har skött sig bra ur vissa synvinklar. Järnverket producerade sålunda 315 000 ton år 1957 men 480 000 ton år 1968/69. Jag medger villigt att den produktionsstegringen kanske inte är anmärkningsvärt stor. I ASSI har produktionsstegringen under denna tid stigit från 180 000 enheter till 427 000, och LKAB:s produktion har ökat 12,9 miljoner ton till 25,2 miljoner ton. Jag vågar påstå att i varje fall de två sistnämnda företagen inte har många konkurrenter på den privata si-

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

dan som kan uppvisa en lika snabb effektivitetsstegring.

Också jag kan beklaga det som herr Hagnell har tagit upp i sin artikel, nämligen att de statliga företagen liksom de privata har friställt arbetskraft och att det bl. a. i skogen sker en omfattande friställning av arbetskraft. Det är därför vi har detta problem. Strukturrationaliseringen friställer arbetskraft, och därför tvingas samhället att träda in. Det är väl inte så besynnerligt. Det finns ingen större motsättning på den punkten.

Vad jag har velat säga är att de statliga företagen i stort sett har skötts på ett tillfredsställande sätt, men att de friställer arbetskraft precis som de privata industrierna har gjort och därmed tvingar samhället till ökat engagemang.

Jag skulle gärna velat fortsätta denna diskussion, eftersom vi på vår sida har allt att vinna på att den fortsätter. Det som herrarna nu säger innebär nämligen ett kraftigt understrykande av att det fordras ett starkt samhälle, som med styrka och energi kan ägna sig åt planläggningsuppgifterna men som också har ekonomiska resurser att träda till i en situation där strukturrationaliseringen går hårt och till synes obarmhärtigt fram över delar av vårt land.

För ungefär två och ett halvt år sedan, herr Wedén, var det Dalsland som stod i förgrunden. Alla talade om det öppna sår, som Dalslands näringsliv utgjorde. Där kan man väl inte skylla på den statliga företagsamheten. Det var privata industrier som drabbades av strukturrationalisering. Fråga i dag, om det icke varit med statens stöd som det ena företaget efter det andra har kommit dit och klarat upp den arbetsmarknadssituation som för kort tid sedan tedde sig synnerligen hopplös. Jag är övertygad om att det, innan herr Skoglund har dragit sig tillbaka, kommer att visa sig att samma utveckling kommer att ske även i det län, vars intressen han här liksom vid många

andra tillfällen så skickligt har företrätt. Jag är övertygad om att ifall vi tillsammans bestämmer oss för att marknadshushållningen inte räcker kommer det att klara sig lika väl i Västerbottens län som det har gjort i Dalsland.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag måste beklaga att vi får flera lokaliseringsdebatter. Vi har ju två i dag och en i morgon. Men det var närmast för att knyta an det vi håller på med i dag till den debatt vi kommer att få i morgon som jag ville ta upp några frågor.

Jag delar statsministerns uppfattning att vi måste ha ett starkare samhälle för att kunna lösa denna art av frågor. Jag tror för min del inte att det håller med någon liberal låt-gå-politik i den hårdare värld som vi nu står inför.

Jag skulle vilja att vi tog föredöme av länder som har betydligt mera samhällsengagemang i näringslivets utveckling än vi har. Det är inte alls fråga om kommunistiska länder, om det är någon som tror det, utan det finns en hel rad andra som visar att man kan gå den väg som jag tror att vi måste gå.

Det är riktigt att, såsom här har påpekats, den statliga företagsgruppen på en tioårsperiod har minskat antalet arbetsplatser från 50 000 till 40 000 — det betyder ju inte direkt att folk behöver avskedas, men det betyder, att så många arbetsplatser försvinner. De statliga företaget i Norrland som gjort detta svarar dock bara för en femtedel av sysselsättningen i övre Norrland, vilket alltså innebär att det privata näringslivet svarar för fyra femtedelar. Där har tillbakagången, som herr Erlander har framhållit, varit väl så stark som inom den statliga gruppen. Det visar ju hur stort problemet är.

Men naturligtvis måste problemen lösas både inom den del som är statlig och inom den del som är privat, om Norrland skall kunna klara sin framtid. Jag är glad över att herr Erlander så-

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

ger i sitt svar att den politik som vi skall föra för framtiden »baseras på förvisningen om att Norrlandslänet skall bestå som en med andra regioner fullt likvärdig del av den svenska nationen även i framtiden».

Jag har i det särskilda yttrande till bankoutskottets utlåtande nr 30, som skall diskuteras i morgon, sagt samma sak på följande sätt, nämligen att vi måste inrikta oss på att upprätthålla den nuvarande befolkningen i Norrland, 1,25 miljoner människor. Det behöver inte betyda att människor inte kan flytta ut. Tvärtom finns en befolkningstillväxt som gör utflyttning i viss omfattning nödvändig, men vi måste se till att utflyttningen inte blir så kraftig, att den befolkning försvinner som lättast kan användas i den nya industri som vi vill bygga upp, nämligen den yngre och den mest utbildade arbetskraften.

Då min tid nu är ute får jag återkomma senare.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Mitt senaste inlägg be-
tingades av herr Wedéns påstående,
att det i mitt eget län stod företagare
i kö för att få etablera sig men inte
kunde göra det av brist på pengar. Där-
på citerade herr Wedén en skrivelse
från länsstyrelsen och företagareföre-
ningen. Vad är det fråga om för peng-
ar? Jo, de klagar över att de inte har
tillräckligt med pengar för att expan-
dera på den administrativa sidan,
d. v. s. för att kunna ge service. Det gäl-
ler alltså inte att kunna lämna bidrag
till företagare som vill starta en rörel-
se. Det är detta som gör skillnaden så
stor mellan herr Wedéns påstående och
verkligheten.

Vad är det för kortsiktig politik som
folkpartiet och herr Wedén presente-
rar? I motionen begärs en utredning,
ingenting annat. När herr Wedén hade
sitt valmöte på torget i Umeå tillsam-
mans med de berömda halmhattsgos-

sarna, omskrivna i bl. a. Göteborgs-Pos-
ten, anlades precis samma synpunkter
på Norrlandsfrågorna.

Avslutningsvis vill jag beröra punkt
5, där statsministern nämnde att för-
svarsdepartementet avser att lägga ut
beställningar i Norrland. Jag hoppas
att detta skall kunna ske på så bred
basis som möjligt och att beställning-
arna inte inskränkes till endast ett el-
ler annat län. Jag har tidigare tagit upp
denna fråga och hoppas att den nu så
att säga mognat, så att vi kan räkna
med att övre Norrland i stort skall få
del av de beställningar som försvarsde-
partementet kommer att lägga ut.

**Herr JÖNSSON i Ingemarsgården
(fp):**

Herr talman! Jag representerar ett av
de län som är direkt berörda av den
av regeringen förda Norrlandspoliti-
ken. Mitt hemlän har genom utflyttning
förlorat ungefär 10 000 människor un-
der de senaste åren, framför allt perso-
ner i de arbetsföra åldrarna och perso-
ner med bättre utbildning. Därför har
vi väntat på att något effektivt skulle
vidtas. Jag skall emellertid inte nu gå
igenom våra problem, eftersom vi, som
riktigt påpekats, diskuterat frågan i för-
ra veckan. I morgon kommer vi också
att få goda möjligheter att ta upp kon-
kreta objekt och då kan statsministerns
punkter också synas litet mera ingå-
ende från effektivitetssynpunkt.

I svaret framhålles att den lokalise-
ringspolitiska försöksverksamheten un-
der de senare åren har varit värdefull
och det är ju riktigt. I hela landet har
det satsats totalt 700—800 miljoner kro-
nor på lokaliseringsspolitisk verksam-
het, varav 70 procent gått till stödområ-
det, och det stämmer nog. Statsminis-
tern fortsatte med att säga att använd-
ningen av investeringsfonder skall ge
Norrland styrka och en ljus framtid
och han framhöll att man skall fort-
sätta med verksamheten. Jag vill i det-
ta sammanhang bara påminna om att

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

ett enda stort mellansvenskt företag för inte så länge sedan träffade avtal med regeringen om en stor investering på i runt tal 1 000 miljoner kronor. Investeringsfondsmedel skulle därvid i stor utsträckning användas men nästan allt gick till platser utanför stödområdet. Var detta någon effektiv hjälp till Norrland? När det i svaret framhålles att totalt 50 miljoner kronor av investeringsfondsmedel gått till Västerbottens län kan det ju inte sägas att man speciellt stött Norrland, eftersom det satsats ett mångdubbelt större belopp på ett enda företag i de södra, överhettade regionerna av landet. I vart fall stärker man inte härigenom det norrländska näringslivets konkurrensförmåga utan gör i stället avflyttningstendenserna ännu starkare. Är det så man skall fortsätta? Jag fick närmast det intrycket av statsministerns svar i dag.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! De undersökningar och utredningar från Västerbotten som jag återopade, herr Skoglund, skildrar vilken inverkan utvecklingen under ett antal år har haft när det gäller mindre företag, säg av storleksordningen 50—100 anställda. Självfallet måste vi där fortsätta att tillvarata de möjligheter som finns, och då är det understöd man kan få på service- och utredningssidan av väsentlig betydelse. Jag skulle kunna anlägga även några andra synpunkter men avstår från det.

Jag finner det vara ett egendomligt förhållande som har uppstått mellan å ena sidan herr Hagnell och å andra sidan bankoutsiktens majoritet och regeringen. Herr Hagnell talade nu åter om en »liberal lät-gå-politik». Men den faktiska situation som kammaren kommer att konfronteras med i morgon, när bankoutsiktens utlåtande i dessa frågor skall diskuteras och beslutas, är att det föreligger en reservation på grundval av en vid årets början väckt folkpartimotion. I den har vi tagit upp flertalet

av de konkreta punkter som jag inledde denna debatt med att mycket kortfattat redogöra för. Eftersom herr Hagnell ingår i bankoutsiktens majoritet har han varit med om att avstyrka den motionen.

Men jag skulle tro att sedan herr Hagnell litet närmare studerat motionen och reservationen har han funnit det nödvändigt att skriva ett särskilt yttrande som på några väsentliga punkter i sak innebär att vi är i behov av en sådan målsättning som regeringen har försummat. Detta gäller t. ex. översynen av transporttaxorna och en del andra ting, som jag här inte skall upprepa. Men där har herr Hagnell i sak anslutit sig till den reservation som avgivits till bankoutsiktens utlåtande med anledning av folkpartimotionen. Den motionen och reservationen är alltså mera positiva än bankoutsiktens och regeringens inställning. Såvitt jag förstår måste herr Hagnell därför med uttrycket »liberal lät-gå-politik» mena den politik som regeringen och bankoutsiktens majoritet företräder i denna fråga.

Låt mig sedan säga till statsministern att samtliga de punkter som jag här har räknat upp har *selektiv* inverkan för näringslivet i norr. Ingen av dem har generell verkan över hela landet, såvitt jag kunnat finna vid en hastig genomgång. Det är sålunda ett helt vilseledande resonemang statsministern för, när han talar om generella metoder kontra andra typer av metoder. Samtliga uppräknade punkter är avsedda att undanröja en del av de nackdelar som Norrlands näringsliv nu arbetar under.

Eftersom tiden för det här inlägget snart är ute vill jag slutligen bara säga ytterligare en sak som visar vad jag sagt och som jag tror att jag också nämnde i mitt första anförande. Vi har förordat ett ökat extra mjölkpristillägg till norrlänningarna. Självfallet har det sin betydelse med den arbetslöshet som råder i Norrland och de svårigheter man där har att få arbete i skogen. Då behö-

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

ver man sannerligen inte driva på avvecklingen av denna andra typ av sysselsättning så starkt som för närvarande sker.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Tillåt mig återknyta till vad jag nyss slutade med, nämligen målsättningen för den fortsatta Norrlandspolitiken. Vi skall diskutera den frågan mera ingående i morgon, men jag vill ändå här knyta an till vad statsministern sade — vilket jag citerade — nämligen att Norrland skall bli en med övriga delar likvärdig del av den svenska nationen. Det måste betyda att vi skall upprätthålla befolkningen i Norrland. Vi kan inte efter att ha skummat grädden av mjölken genom att flytta bort den rörliga, bäst utbildade och yngsta arbetskraften sitta kvar med ett socialt problem och hoppas att vi inom området skall kunna skapa livskraftiga industrier. Varifrån skall vi i så fall ta arbetskraften?

Vi drar på oss ett oerhört stort socialt problem om vi flyttar bort ytterligare något hundratusental av den effektiva arbetskraften från Norrland och tror att vi med de kvarvarande skall kunna locka dit statliga och privata företag med möjligheter att expandera. Jag vill i stället stämma in bäcken för att inte sedan hamna i ån.

Vad som menas med liberal låtgåspolitik kan vi väl diskutera i morgon och inte nu ge oss in på. Beträffande den statliga företagsgruppen vill jag säga att jag sedan mitten på 1950-talet sökt skapa ett intresse för denna. Den har ett stort ansvar just i Norrland, där den stora delen av dess industriella arbetskraft finns. Därför bör denna grupp skötas bättre än hittills. Det föreligger inget hinder för att den rationaliseras. Det måste ske. Annars kommer 10 000 personer att hamna på gatan när de avskedas från skogsbruket, skogsindustrin och gruvorna. Felet är att man inte skaffat arbetsplatser inom

nya färdigvaruindustrier. Det är på denna punkt jag skulle ha velat få till stånd en ny politik. Är har gått, under vilka denna uppgift försumrats, men det är ännu inte för sent. Det är i detta avseende jag vill få något gjort.

I januari detta år lade vi från den statliga företagsdelegationen fram ett förslag. Vi hade hoppats att i mars få oss förelagda en proposition i anledning härav, men det kom ingen sådan. Vi hoppades sedan få se en sådan i maj, men inte heller då kom den. Vi hoppas nu att få den i slutet av juni för behandling i höst.

Förslaget avser inte hela den statliga företagsgruppen utan bara en sjättedel av den, som föreslås få förbättrade organisationsförhållanden. Fem sjättedelar av arbetet återstår alltså ännu. I 20 år har jag arbetat på denna fråga på partikongresser och i andra sammanhang. Så långt vill jag inte att arbetet i fortsättningen skall dra ut på tiden. Då kommer Norrland inte att bli en med övriga delar av landet jämställd del. Vi måste därför gå in för en helt annan och mera medveten politik inom detta område. Vi skall gå närmare in på detaljerna i detta sammanhang i morgon. Huvudpunkten i statsministerns anförande, såsom jag uppfattade det, är dock att Norrland skall bli likvärdigt med övriga delar av Sverige, d. v. s. kunna upprätthålla sin befolkning för att inte sjunka ner i social misär.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Vi kommer ju att få tillfälle att diskutera detta många gånger. Jag vill konstatera att skiljelinjen i denna fråga går mellan dem som tror på en fri marknadshushållning och dess förmåga att lösa problemen och dem som kräver ett starkt samhälle och ett stärkt samhällsinflytande. Jag har därför lättare att förstå de Hagnellska synpunkterna än de Bohmanska och Wedénska. Herr Bohman skakar på hu-

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

vudet åt denna bristande förståelse, som jag är ledsen över. Jag brukar ha lätt att förstå honom, men i detta fall tillåter jag mig att säga att vi måste reducera den fria marknadshushållningen för att få rum med det statliga ingripande som är nödvändigt. Jag tyckte faktiskt att det i herr Wedéns senaste anförande fanns en betydande förståelse för att detta är nödvändigt, och det gläder mig.

Jag tog emellertid närmast till orda med anledning av herr Jönssons i Ingemarsgården anförande. Herr Jönsson! Vi kan inte tvinga något privat företag att acceptera en viss användning av investeringsfonderna. Det blir alltid en diskussion om hur stor del av planerad företagsamhet som kan förläggas till Norrland och hur stor del som skall läggas på platser där företagsledningen tror att det är lämpligare att ha den därför att man kommer närmare hufvudfabriken o. s. v.

Det gäller alltså en avvägningsfråga. Det är alldeles självklart att det ur regeringens synpunkt hade varit en stor fördel om hela miljarden hade kunnat gå till Norrland, men det finns ju ingen möjlighet att förfara på detta sätt. Vi har inte sådan tvångsmakt att vi kan föreskriva detta. Vill de borgerliga ge oss den makten, så att vi inte bara skall kunna använda investeringsfonderna till att locka industrier till lokalisering utan också till att tvinga dem när de är motspänstiga mot att flytta till Norrland, finner jag detta vara en intressant variant på den fria marknadshushållningen.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Man skulle egentligen fråga herr Skoglund, om detta är ett privat västerbottenslagsmål eller om man kan få vara med, men eftersom både jämtar och andra deltar, så tar jag risken att säga några ord.

Ett av de verkligt svåra problemen när det gäller att utveckla näringslivet

i Norrland är bristen på verkligt produktiva uppslag, på nya idéer om vad man skall kunna komma i gång med där uppe i fråga om större företag. Det var främst ett yttrande av herr Bohman om den saken som gjorde att jag begärde ordet.

Herr Bohman talade om industrietableringsdelegationen — som nu skall bli SVETAB eller Industrietableringsaktiebolaget — och säger att där har ingenting hänt, där har man bara lanserat en talloljefabrik i Piteå. Detta är, säger herr Bohman vidare, prov på statlig företagsamhet. Jag kan trösta herr Bohman med att inom delegationen och inom det som nu blir aktiebolaget har man arbetat och kommer man att arbeta med mellan 20 och 30 olika uppslag. Men det kan väl inte vara meningen att dessa skall redovisas i riksdagen innan de föreligger fullt färdiga?

Detta med industrietableringsdelegationen och SVETAB är inga blindgångare, ingenting som regeringen tar till för att visa att den vill någonting — men i verkligheten inte gör något. Jag vill peka på en skiljaktighet, som är rätt väsentlig, eftersom vi diskuterade SVETAB ganska ingående här i kammaren i torsdags i förra veckan.

Det statsministern säger om att man vill integrera det norrländska näringslivet med det syd- och mellansvenska är väl det enda rimliga. Det är därför jag tycker att idén om att begränsa SVETAB tvångsvis enbart till Norrland eller till och med enbart till Norrbotten, som hade föreslagits i en motion, är helt tokig. Vi måste se saken så, att det gäller att åstadkomma en integration. — Det har ju också visat sig att de filialföretag till storföretag längre ned i landet som startats i Norrland varit de mest livskraftiga.

Vad sedan gäller den statliga företagsamheten och dess betydelse tror jag att jag som norrbottning kan omvittna, att det hade varit ganska bedrövtligt ställt härvidlag åtminstone i Norrbottens

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

län om vi enbart hade haft att lita till den privata företagsamheten. De statliga företagen har effektiviserats och blivit bättre, men de har gett mindre sysselsättning genom rationaliseringarna. Vi hoppas på en fortsatt utveckling av dem. Men den privata företagsamheten i länet har i stort sett lyst med sin frånvaro ända till dess att regeringen genom lockelse med investeringsfondsmedel, med subventioner eller hur man vill beteckna det, har fått upp några företag som vi är glada för.

Jag upprepar vad jag sade i torsdags i diskussionen om SVETAB: Vi i Norrland välkomnar varje form av privat företagsamhet liksom varje form av statlig företagsamhet till Norrland. Jag förstår då inte varför man här skall försöka dra upp gränser för den statliga företagsamheten.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Denna debatt borde för länge sedan ha varit slut. Att jag nu begärt ordet beror på att statsministern förenklade debatten på ett, som jag tycker, otillåtligt sätt, när han sade att vad det här uppenbarligen gäller är meningsmotsättningar mellan dem som tycker att det behövs statliga insatser i Norrland och dem som bara tror på att fri företagsamhet skall lösa alla problem.

Herr statsminister! Personligen tror jag på den fria marknadshushållningen som idé — jag tror att det är ett system som är överlägset alla andra marknadssystem. Men det räcker inte med detta i det moderna samhället, och det är ju därför som vi alla har accepterat den moderna blandekonomin — den blandekonomi som vi har byggt vårt välbefinnande på i detta land. I den blandekonomin har staten en stark och en central ställning och drar upp ramarna för företagsamhetens handlande.

Att vi nu och i andra sammanhang har kritiserat statsmakterna för deras Norrlandspolitik beror på att de inte

har utnyttjat sina resurser på ett riktigt sätt, inte använt de medel som står till förfogande för att leda utvecklingen så som statsmakterna skulle ha kunnat göra.

Slutligen vill jag säga att jag med stor spänning väntar på SVETAB:s redovisning av alla de lönsamma projekt som skall lösa Norrlandsproblemen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att det program för blandekonomin i fortsättningen, som herr Bohman nu lägger fram, i stor utsträckning är detsamma som vi kämpade för mot herr Bohmans parti under valrörelsen.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Statsministern säger att regeringen inte kan tvinga företagen när dessa använder investeringsfonderna utan att man måste resonera sig fram med dem för att få en avvägning till stånd. Detta förstår också jag. Men jag reagerade när statsministern i sitt anförande här anförde att investeringsfonderna var ett så viktigt instrument, ett av de allra förnämsta när det gällde lokaliseringspolitik. Det var genom utnyttjande av investeringsfonderna som man skulle fullfölja lokaliseringspolitik. Men när man på ett enda företag utom stödområdet satsar mer än man satsat på hela stödområdet sedan 1965, kan väl instrumentet inte vara så oerhört effektivt när det gäller att dirigera en lokalisering till Norrland. Samtidigt som detta har skett har man vägrat att bevilja investeringsfondsmedel till mitt eget län till lönsamma projekt.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Herr Bohman väntar med intresse på att få presentation av alla de lönsamma företag som SVETAB

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrland

arbetar med. En del av dem kanske kommer i form av privata, en del i form av statliga företag; jag hoppas det. Men jag vill inte gå upp här och påstå att detta löser alla problem. Jag vill inte göra som herr Bohman, som säger att bara det hade funnits mer av privat näringsliv i Norrbotten, hade därigenom alla problem blivit lösta.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Herr Bohman sade i sitt senaste anförande i själva verket motsatsen till det som herr Svanberg nu påstått att herr Bohman skulle ha sagt. Statsministern registrerade också detta nyss.

När de åtgärder, som jag här talar för och som förordas i reservationen till bankoutsnittets utlåtande och som har förts fram i motioner från vårt parti tidigare i år, och även under föregående år, faktiskt är inriktade på en större kraft, en mera aktiv hållning från statsmakternas sida är den som regeringen hittills har lagt i dagen, kan man förstå att statsministern här har gjort en halv reträtt. Det fattas bara annat. Den gränsdragning som statsministern gjort har han alltså måst falla ifrån. Mot bakgrunden av det föreliggande sakmaterialet förefaller det inte så märkligt att så blivit fallet.

Beträffande ytterligare en sak har statsministern gjort en annan reträtt. Från början blåstes investeringsfondernas användning upp till en fråga av mycket stor betydelse, nästan den största av alla när det gällde att lösa Norrlandsproblemen. Sedan det emellertid för statsministern påpekats hur ringa del av dessa fonder som används för de syften som statsministern talar om, har den diskussionen också försvunnit ur statsministerns senare resonemang.

Även detta tror jag var välbetänkt, herr talman!

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Att herr Wedén nu tror sig kunna registrera »reträtter» beror bara på att jag inte upprepar ting som jag trodde att herr Wedén hört att jag sagt förut. Jag kan gärna ta om allting igen. Jag har inte ett enda ord att ta tillbaka.

Beträffande investeringsfonderna har jag inte sagt någonting annat än att de för den selektiva blandekonomi som vi för närvarande tillämpar är en långt bättre metod än generella skattesänkningar. Generella skattesänkningar blir inte bättre om man inskränker dem till ett visst län. De kommer ändå att omfatta praktiskt taget alla företag inom detta län. Jag vidhåller därför vartenda ord jag sagt om investeringsfonderna. Men enbart därför att de är ett utmärkt instrument jämfört med herr Wedéns trubbiga instrument betyder det inte att man kan använda investeringsfonderna till allting. De kan sannerligen inte lösa alla problem. Det har aldrig gjorts gällande av mig. Jag har bara konstaterat att de är effektivare om man vill nå fram till ett väl arbetande Norrland. Detta har jag sagt och det vidhåller jag.

Sedan var det också något annat som jag hade retirerat från — jag har glömt vad det var men säkert var det lika felaktigt som det andra påståendet.

Jag har inte på någon enda punkt under denna diskussion blivit annat än styrkt i uppfattningen att den promemoria, som vi har lagt fram, är ett ganska hyggligt program för hur kampen för sysselsättningen i Norrland skall föras.

Till sist, tålmodige herr talman: Allt vad som har sagts här av den borgerliga oppositionen inkasserar vi som en stor ideologisk framgång. Ni på oppositionssidan kräver nu ett starkt samhälle, utrustat med smidiga instrument och med ett betydande mått av ekonomisk kraft, ty annars blir det ingenting av era vackra drömmar. Vi noterar det; det skall bli mycket spännande att se hur 1970 års valrörelse skall se ut, sedan

Svar på interpellation ang. utredning rörande en allmän försvarsplikt omfattande både män och kvinnor

hela den ideologiska grunden för de borgerliga partiernas valrörelse i fjol i dag har brutit samman.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Nu tycker jag allt att statsministern gör ett försök att konstatera ungefär motsatsen till vad som här har förekommit. Får jag bara peka på två saker!

Beträffande investeringsfonderna kan statsminister Erlander läsa ett yttrande som han själv hållit här i kammaren, i vilket han på ett yvigt sätt förklarar vilket underbart instrument investeringsfonderna är i Norrlandspolitiken. När det sedan, i frågor som herr statsministern inte vill besvara, påvisas att de har varit ett ganska medelmåttigt instrument i Norrlandspolitiken — en politik som vi har bejakat — då »droppar» statsministern dem för att sedan komma tillbaka och säga: »Nja, de är ett bra instrument, men de klarar inte alltsammans.» Men frågan gällde om investeringsfonderna är detta underbara instrument som regeringen använt på ett utomordentligt sätt i Norrlandspolitiken. Där har de i verkligheten spelat en ganska ringa roll.

Vidare låtsades statsministern som om det fanns en tydlig gränslinje mellan dem som vill använda generella åtgärder och dem som vill ha selektiva åtgärder. Vad Norrlandspolitiken avser är emellertid praktiskt taget alltsammans selektiva åtgärder. Statsministern fantiserar helt enkelt när han söker göra detta till en avgörande distinktion. Om det från oppositionssidan, särskilt av mittenpartierna, har föreslagits flera lokaliseringspolitiska åtgärder under en rad år — och det är selektiv politik — och mer av andra åtgärder — vilket herr Wedén här redogjort för — då kan regeringen inte komma och säga: »Nja, vi vill ha selektiva men ni vill ha generella åtgärder.» Det sättet, herr stats-

minister, att sammanfatta denna debatt är ett försök att konstatera något helt annat än vad som här har förekommit: oppositionen har krävt en mer energisk och aktiv Norrlandspolitik även vad de selektiva åtgärderna beträffar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. utredning rörande en allmän försvarsplikt omfattande både män och kvinnor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig, om jag överväger att tillsätta en parlamentarisk utredning för att undersöka möjligheten att genomföra en allmän försvarsplikt omfattande både män och kvinnor och möjligheten att differentiera utbildningstiden för olika funktioner inom totalförsvaret efter de behov som krigsplaceringsuppgiften ställer.

Vårt militära försvar bygger på allmän värnplikt för män. Inom totalförsvaret i övrigt förekommer för män och kvinnor i huvudsak lika tjänstgöringsplikt i form av civiltjänstgöringsplikt, medicinaltjänstplikt och allmän tjänstplikt. Utbildningsplikt i fred föreligger inte beträffande det område som omfattas av den allmänna tjänstplikten. En allmän försvarsplikt för både män och kvinnor kan alltså i sak sägas föreligga för totalförsvaret vid sidan av det militära försvaret. Den pliktmässiga utbildningen inom angivna delar av totalförsvaret är omfattande men starkt differentierad efter krigsuppgifternas behov.

I krigsorganisationen för det militära försvaret skall många befattningar skötas av redan i fred anställd personal. En

Svar på interpellation ang. utredning rörande en allmän försvarsplikt omfattande både män och kvinnor

del av denna personal är kvinnor. Till viktiga poster i krigsorganisationen kvalificerar sig också kvinnor som är engagerade i den frivilliga försvarsverksamheten. Trots att någon plikt inte föreligger engageras sålunda många kvinnor aktivt i den samhällsfunktion som det militära försvaret utgör.

Vad det här framför allt gäller är, enligt min uppfattning, att få rätt person på rätt plats. I detta sammanhang vill jag meddela att överbefälhavaren den 12 maj i år överlämnat en framställning från chefen för flygvapnet angående utredning om möjligheterna att anställa kvinnor i militära och civilmilitära befattningar inom flygvapnet. Överbefälhavaren säger i sitt yttrande bl. a. att denna fråga inte bara berör flygvapnet och har härvid förklarat sig beredd att analysera frågan för hela krigsmakten. Enligt överbefälhavaren bör det undersökas om modifieringar av nuvarande anställningsformer är erforderliga. I första hand bör enligt överbefälhavaren möjligheten att ge ökat utrymme för civil anställning av kvinnlig personal klargöras.

Ett utredningsuppdrag åt överbefälhavaren i denna fråga övervägs för närvarande inom försvarsdepartementet.

Frågan om allmän totalförsvarsplikt har bl. a. aktualiserats genom debatten om värnplikt för kvinnor. Med hänsyn till framförda förslag om införande av kvinnlig värnplikt synes det lämpligt att 1966 års värnpliktskommitté får i uppdrag att göra en översiktlig belysning av konsekvenserna av de framförda förslagen i anslutning till sitt arbete med rationalisering av värnpliktsutbildningen och samordning av denna med övrig totalförsvarsutbildning.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Jag skall oförbehållsamt säga att jag tycker det var positivt — mer positivt än jag egentligen hade vågat hoppas på. I och för sig skulle jag kunna sluta med detta, men jag tar mig friheten att dels säga något om utgångspunkterna för min interpellation, dels göra en kommentar till svaret. Jag skall emellertid försöka begränsa mitt inlägg så att det i varje fall inte blir längre än de inlägg som vi har lyssnat på i samband med att den enkla frågan besvarades.

När jag framställde interpellationen hade jag främst två utgångspunkter. Den ena av dem hade en principiell inriktning. Vi har i dag nått så långt att det är naturligt att män och kvinnor tillsammans försöker lösa olika samhällsproblem. Vårt lands försvar är utan tvivel en av de grundläggande samhällsfrågorna, och tiden är därför enligt mitt sätt att se nu inne för att verkligen på allvar diskutera mäns och kvinnors gemensamma ansvar för försvaret.

Den andra utgångspunkten för min interpellation är en önskan att höja försvarets kvalitet och i samband därmed öka dess effektivitet. Om man breddar basen för urvalet genom att rekrytera bland både män och kvinnor har man naturligtvis större förutsättningar att få en kvalitativ förstärkning av försvaret. Men jag tror inte att vi bör nöja oss med det, utan vi måste också göra en översyn av utbildningen på så sätt att vi strävar efter en ökad differentiering av utbildningstiden och anpassar tiden efter de krav som de olika krigsplacementsuppgifterna ställer.

Jag vet att försvarsministern är inne på dessa tankegångar och att man har gått några steg på vägen, men jag tror att åtskilligt mer kan göras. I det sammanhanget vill jag också framhålla den icke oväsentliga besparingseffekt som härigenom kan uppnås och som kan utnyttjas till en nödvändig förstärkning på materielsidan.

Svar på interpellation ang. utredning rörande en allmän försvarsplikt omfattande både män och kvinnor

Jag har med min interpellation inte avsett att vi skulle få en generell soldatutbildning för kvinnor, men jag har ifrågasatt, om inte tiden nu är inne att oavsett kön försöka välja ut de lämpligaste för de olika uppgifter som finns inom totalförsvaret och att anpassa utbildningen efter de olika uppgifterna. Försvarsministern säger i sitt svar att man skall sträva efter att få rätt person på rätt plats — han säger inte rätt man på rätt plats. Den inställningen anser jag är riktig. Man skulle kunna komplettera med att också säga att det skall vara rätt person med adekvat utbildning på rätt plats.

Om jag sedan får göra några randanmärkningar till försvarsministerns svar, skulle jag ändå vilja ifrågasätta huruvida det är riktigt som försvarsministern säger, att vi nu har en allmän försvarsplikt för både män och kvinnor. I krigstid har vi det, ty i krigstid fungerar den allmänna tjänsteplikten. Men i fredstid har vi det inte. Jag uppfattar det så, att det är väsentligt att vi också i fredstid har en sådan beredskap, att alla vuxna människor känner att de har en uppgift för den händelse vi skulle komma in i en krigssituation.

Vi har den frivilliga försvarsverksamheten, och det är glädjande att den attraherar så många kvinnor. Den kommer säkerligen också i fortsättningen att ha en funktion att fylla, men det är ju inte det jag avsett med min interpellation.

Jag tycker att det är otillfredsställande att så många medborgare inte har sin krigsplaceringsuppgift klar för sig och att inte heller har fått någon utbildning för denna. Vi måste komma ihåg att det moderna kriget är totalt. Det är ju inte så att männen kämpar vid fronten, medan kvinnor och barn sitter hemma i någorlunda skydd. Kriget fungerar för närvarande på ett helt annat sätt, och det är nödvändigt att vi anpassar vår beredskap efter den nya situationen.

I sitt svar säger försvarsministern bl. a.: »I krigsorganisationen för det militära försvaret skall många befattningar skötas av redan i fred anställd personal. En del av denna personal är kvinnor.» Det är riktigt. Jag kan som exempel nämna luftbevakningen, till vilken det visat sig vara svårt att rekrytera underofficerare. De är placerade i lönegraderna 15—17, och dessa har tydligen inte haft tillräcklig attraktionskraft. Då har man kommit på lösningen att i stället engagera kvinnor som utför samma jobb och då kallas tekniska biträden. De placeras i lönegraderna 9—11. Det är alltså en konsekvens av att kvinnor inte kan få militär grad.

Om man för övrigt tittar på försvarsgrenarnas tjänsteförteckningar, finner man att inte mindre än 66 procent kvinnor är placerade i lönegraderna 3—11, under det att vi i lönegraderna därutöver endast har 6 procent kvinnor. Jag tror väl inte att försvarsministern har deltagit i utarbetandet av den svenska regeringens FN-rapport om den svenska kvinnans ställning, ty om försvarsområdet hade skildrats så hade det blivit ett mörkt kapitel. Jag är inte riktigt tillfredsställd med ÖB:s synpunkt på denna fråga: han vill i och för sig inte motsätta sig en utredning om dessa frågor, men han anser att man i första hand skall öka utrymmet för civil anställning av kvinnlig personal. Han säger dessutom i sitt yttrande, att det inte finns någonting som hindrar att ytterligare kvinnor anställs »under förutsättning att behov härav föreligger». Detta är en utomordentligt viktig principiell fråga: man konstaterar när det gäller männen att alla har denna skyldighet, medan man när det gäller kvinnornas engagerande i försvaret skall pröva huruvida det föreligger behov av deras insats eller inte. Jag anser inte att kvinnorna skall vara en arbetskraftsreserv i försvaret på samma sätt som de tidigare varit inom andra områden — detta

Svar på interpellation ang. utredning rörande en allmän försvarsplikt omfattande både män och kvinnor

har nu börjat försvinna på dessa områden. Därför skulle jag vilja se försvarsministerns uttalande, att ÖB skulle få ett utredningsuppdrag som syftar till att ge ökat utrymme för civil anställning av kvinnlig personal, bara som en övergångshistoria, som bör kunna accepteras i avvaktan på att man får en omprövning av hela frågan hur vi bör ha det med den allmänna försvarsplikten.

Det sista avsnittet i försvarsministerns anförande var emellertid det mest intressanta och det mest glädjande. Jag tar fasta på att man nu i försvarsdepartementet är mer öppen för dessa frågor. Jag skulle ändå vilja fråga försvarsministern om han är beredd att förorda en belysning av konsekvenserna av en så genomgripande reform som jag har avsett, nämligen att mot bakgrunden av en starkt differentierad försvarsutbildning genomföra en allmän försvarsplikt för alla vuxna medborgare. Om försvarsministern skulle vara villig att göra det, vilket jag hoppas, skulle jag ändå våga ha den uppfattningen, att den enmansutredning som nu sitter — 1966 års värnpliktskommitté — kanske borde breddas för att frågorna skall få en mer allsidig belysning.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Den fråga — och det är egentligen endast den jag skall yttra mig om — som fru Kristensson ställer mera konkret och som avser allmän försvarsplikt för både män och kvinnor har jag möjligen undvikit att direkt ta ställning till i mitt interpellationssvar. Den svåra frågan huruvida vi skulle ha en allmän försvarsplikt omfattande även den rent militära sidan t. ex. beträffande utbildning har vi hittills avvisat, och det har väl egentligen inte från något håll hävdats att vi bör gå in för någonting sådant. Vad som begränsar kvinnornas användbarhet på en mängd

befattningar inom försvaret är självfallet den omständigheten att de saknar soldatutbildning och att någon sådan utbildning inte finns planerad. Vi har alltså — som också flygvapenchefen har uttalat — ingen möjlighet att för närvarande placera kvinnor i direkt stridande befattningar därför att de inom vårt system inte har tillgång till den militära utbildning som är en förutsättning för detta.

Som flygvapenchefen bl. a. har påpekat finns det emellertid en mängd befattningar som kvinnor redan i dag kan sköta. Från försvarsdepartementets sida avser vi att hos överbefälhavaren beställa en analys av detta problem omfattande samtliga försvarsgrenar och även en katalog över de tjänster där man inte till varje pris måste förutsätta att vederbörande skall ha den stridsutbildning som för närvarande på grund av värnpliktsystemets utformning endast män har i Sverige.

Vidare kommer vi att få ta del av värnpliktsutredningens analys av den grundläggande frågan om huruvida det skall finnas kvinnlig soldatutbildning eller inte.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag kan ha förståelse för och respektera att försvarsministern i detta läge vill undvika att själv ta ställning. Jag trodde att försvarsministerns svar till mig ändock innebar att man förutsättningslöst skulle pröva de förslag som framförts inklusive det förslag som jag har väckt för att se om det finns möjligheter att lösa dessa frågor som utan tvekan är aktuella.

Jag har ansett att man skall betrakta totalförsvaret som en enhet, och i detta totalförsvaret skall det vara en skyldighet för både män och kvinnor att fylla en funktion. Detta behöver ju inte betyda att kvinnorna skall ha soldatutbildning. Å andra sidan kan det finnas kvinnor

Svar på interpellation ang. den anställdes innestående lön och semesterersättning vid företags konkurs

som skulle vara lämpade för en sådan utbildning.

Försvarsministern sade själv att det finns en hel del militära befattningar som är lämpade för kvinnor. Jag skall inte trötta kammaren med att ge en redovisning beträffande tänkbara tjänster som jag erhållit från flygvapnet utan endast konstatera att de är många. Utan tvivel finns det ett ökat utrymme för militära befattningar som även kan rekryteras av kvinnor. Jag kan inte begära att försvarsministern skall ge mig ett mera positivt besked än jag fått, men jag är glad om han inser att utvecklingen går åt detta håll och att kvinnorna verkligen vill ta sitt ansvar för vårt lands försvar och ta ett ansvar på det sätt som de var och en individuellt kan vara skickade till.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. den anställdes innestående lön och semesterersättning vid företags konkurs

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Ekvall har frågat mig om jag är beredd att medverka till att åtgärder prövas för att vid arbetsgivares konkurs säkerhet skall föreligga för anställdas innestående lön och semesterersättning.

Lagberedningen har nyligen avgett ett betänkande (Utsökningsrätt IX, SOU 1969: 5) med förslag till nya regler om förmånsrätt i konkurs. I fråga om arbetstagares lönefordringar innebär förslaget i stort sett att de nuvarande reglerna skall bestå. Men vissa justeringar föreslås. Bl. a. begränsas den tid för vilken tjänstemäns lönefordringar

får bevakas med förmånsrätt till sex månader före konkursen, d. v. s. samma tid som redan nu gäller för arbetare. I frågan huruvida lönefordran såsom nu är fallet skall gå före panträtt på grund av inteckning i fast egendom lägger lagberedningen fram två alternativa förslag, som i olika hög grad skyddar de skilda grupperna av fordringar. Betänkandet remissbehandlas för närvarande, och jag är inte nu beredd att ta ställning till hur reglerna om förmånsrätt för lön bör vara utformade i fortsättningen.

Men jag vill framhålla att de regler som för närvarande gäller i Sverige vid en internationell jämförelse framstår som mycket förmånliga för arbetstagarna. Bl. a. i våra nordiska grannländer är skyddet för arbetstagarens lönefordringar sämre än hos oss.

En särskild olägenhet som framgår av det exempel herr Ekvall nämner är att det ofta dröjer länge innan något belopp delas ut till fordringsägarna. Detta beror bl. a. på att konkursförfarandet är komplicerat och tar lång tid i anspråk. Det finns anledning att räkna med att den översyn av konkurslagstiftningen som lagberedningen sysslar med för närvarande skall ge uppslag till reformer som är ägnade att förkorta denna tid. Jag vill vidare erinra om att konkurslagen innehåller bestämmelser som gör det möjligt för förmånsberättigad borgenär, exempelvis arbetstagarare, att med konkursförvaltarens medgivande lyfta betalning före slututdelningen, i den mån det finns medel tillgängliga.

Det är givetvis beklagligt att företagskonkurser i allmänhet leder till förluster för de anställda. Huruvida dessa problem kan lösas genom ändringar i konkurslagstiftningen är nu svårt att bedöma, men eventuella uppslag till lösningar kommer att prövas vid övervägandena av lagberedningens förslag. Även åtgärder av annat slag kan kom-

Svar på interpellation ang. den anställdes innestående lön och semesterersättning vid företags konkurs

ma i fråga. Jag vill här bara peka på en typ av åtgärder som är aktuella, nämligen att öka de anställdas och samhällets insyn i företagets förhållanden.

Vidare anförde:

Herr EKVALL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation.

Jag är medveten om att en allmän översyn av konkurslagstiftningen pågår inom lagberedningen och att beredningens uppdrag även innefattar en översyn av bestämmelserna i 17 kap. handelsbalken om förmånsrättsordningen samt att detta omfattande arbete bedrivs i nordisk samverkan för åstadkommande av enhetliga lagbestämmelser inom Norden i dessa frågor.

Justitieministern redogör i interpellationssvaret för lagberedningens arbete samt omtalar att lagberedningen nyligen avgivit ett betänkande rörande förmånsrättsordningen men att förslaget i stort sett bibehåller de nuvarande reglerna.

Syftet med min fråga var emellertid inte främst att få en redogörelse för det arbete som pågår inom lagberedningen, utan snarare att få en redovisning av justitieministern för vilka åtgärder som departementet kan anse som tänkbara och möjliga för lösande av ifrågakvarande problem med konkurser, som ofta medför förluster för de anställda.

Det kan även tilläggas att oavsett gällande bestämmelser om förmånsrättsordningen måste konkursboet innehålla kapitaltillgångar om lönefordringar över huvud taget skall kunna betalas. Tyvärr händer det alltför ofta att det inte finns medel kvar till innestående löner och semesterersättningar vid företagskonkurser. Det är enligt min mening rimligt att av företagen kräva ett större ekonomiskt ansvar för de an-

ställda, särskilt i samband med konkurser.

I aktiebolagslagen finns t. ex. ett noggrant regelsystem för att skydda kapitalägarnas penninginsats i olika situationer. Där finns regler om skydd för aktiekapital, om reservfond, skuldregleringsfond o. s. v., men det finns inte motsvarande regler till skydd för de arbetande människorna inom företaget, människor som ofta arbetat en stor del av sitt produktiva liv inom företaget. Lönerna har visserligen prioritet vid en konkurs, men som jag sade tidigare blir det alltför ofta inga pengar över till lönerna. Först och främst skall konkursförvaltaren ha sitt arvode. Det kan därför anses vara rimligt att arvodet till konkursförvaltaren i stället utgår av allmänna medel för att inte belasta konkursboet. Det skulle också innebära att samhället finge en bättre kontroll över konkursförvaltningen här i landet.

Herr talman! Det kan inte vara rimligt att många människor varje år skall behöva mista miljontals kronor i innestående lön samt semesterersättning vid företagskonkurser. Tyvärr medför den pågående strukturrationaliseringen att antalet konkurser ökar för varje år, och därmed ökar också angelägenhetsgraden för lösande av detta problem.

Det exempel på en enskild människas situation som anges i interpellationen kan mångfaldigas. I flera fall drabbas de anställda mycket hårt. Alltmer framstår någon form av samhällsgaranti för de anställdas lönefordringar som den enda realistiska lösningen, kompletterad med lagstiftning om fondbildning inom företag för eventuella lönekrav vid konkurs. Eftersom det inte bara är de anställda som förlorar på konkurser, kunde även andra ford-ringsägare ersättas ur en sådan fond. Sålunda inbetalas sällan skatter av företag som går i konkurs.

Slutligen, herr talman, hemställer jag

Svar på interpellation ang. barns vårdnadsplacering

till justitieministern att de framförda förslagen beaktas i lagberedningens fortsatta arbete.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Som jag sade i mitt interpellationssvar skall alla tänkbara uppslag övervägas när vi skall bedöma lagberedningens produkter. Däribland kan det tänkas någon fondbildning. Jag tror inte så mycket på en fondbildning inom företagen, men kanske kan ifrågakomma någon form av fondbildning utanför företagen ungefär av den art som man har anordnat kollektivt för att säkra avgångsersättningar. Det är tänkbart att en sådan lösning skulle innebära en framkomlig väg.

Herr EKVALL (s):

Herr talman! Som exempel kan nämnas att man inom byggnadsbranschen har skapat en fond för konkurser. Arbetsgivarna får betala 1 procent av det belopp, som de inbetalar i semesterersättning, till en speciell semesterfond som Byggnadsarbetareförbundet har, och de pengarna används sedan vid konkurser.

Jag tror att man skulle kunna göra på samma sätt och skapa branschfonder inom varje bransch.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. barns vårdnadsplacering**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Henningsson har ställt vissa frågor till mig som rör barnets rätt vid tvist om vårdnaden om barnet.

Den ledande principen i den familjerättsliga lagstiftningen är att frågan om vårdnaden skall avgöras med hänsyn till vad som är bäst för barnet. Föräldrarnas ekonomiska förhållanden blir därvid i princip av helt underordnad betydelse. Denna grundsats slås fast i föräldrabalken. Men det sägs också att hänsyn kan tas till vem som bär den huvudsakliga skulden till söndringen. Det kan dock ske bara under förutsättning att båda föräldrarna är lika väl lämpade att ta hand om barnet. Domstolarna brukar undvika att låta skuldfrågan bli utslagsgivande. Med ledning av yttranden från barnavårdsnämnd, läkare eller barnpsykolog och annan kan i allmänhet avgöras vem som är bäst lämpad att ta hand om barnet.

När det gäller vilken hänsyn man skall ta till barnets egen inställning i vårdnads- och adoptionsfrågor vill jag framhålla, att ju äldre och mer utvecklat ett barn är, desto större hänsyn måste tas till dess egen vilja. I fråga om adoption gäller enligt föräldrabalken att barn som fyllt 12 år inte får adopteras utan eget samtycke. Kan det antas lända barnet till skada att det tillfrågas, kan adoptionen ske utan barnets samtycke, om det inte har fyllt 16 år. I fråga om överflyttning av barn gäller att sådan inte får ske mot barnets vilja, om det har fyllt 15 år, såvida inte länsstyrelsen finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa. Detsamma gäller, om barnet ännu inte har fyllt 15 år men har nått en sådan mognad, att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt. Vid tillkomsten av denna bestämmelse framhöll jag, att 15-årsåldern inte borde vara någon absolut gräns och att det var angeläget att man iakttog största omsorg och försiktighet när det gäller att klarlägga barnets viljeinriktning. Första lagutskottet underströk i sitt utlåtande att det inte sällan torde finnas anledning att beakta en väl utvecklad tolvårings vilja, om barnet bestämt motsatte sig att flytta och det inte var skadligt

Svar på interpellation ang. barns vårdnadsplacering

för barnet att stanna. Någon bestämd åldersgräns finns alltså inte.

I fråga om vårdnadstvister vid domstol finns inte några lagbestämmelser om vilken hänsyn som skall tas till barnets egen vilja. I domstolspraxis beaktas dock barnets synpunkter om det är över eller nära 15 år. Vilken betydelse som skall tillmätas barnets egen vilja beror på omständigheterna i det särskilda fallet och vilken mognad barnet har uppnått.

De lagbestämmelser som jag har nämnt fungerar enligt min uppfattning tämligen väl i praktiken. Möjligen kan det finnas anledning till jämkningar på vissa punkter. Det finns sålunda mycket som talar för att man bör slopa den i praktiken sällan tillämpade bestämmelsen om att domstolarna i vårdnadsmål kan ta hänsyn till vem av föräldrarna som har skulden till söndringen. Jag avser att inom den närmaste tiden föreslå att särskilda sakkunniga tillkallas för att göra en översyn av stora delar av den familjerättsliga lagstiftningen. I det sammanhanget får övervägas i vad mån ändringar behövs i gällande regler på de områden herr Henningsson åsyftar.

Vidare anförde:

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag får tacka justitieministern för svaret. Jag vill gärna tillägga, att om allting fungerade på det sätt som det skall göra enligt den redogörelse justitieministern lämnade hade allting varit gott och väl. Men tyvärr är det inte så. Ganska ofta förekommer händelser, där polismakten ingriper för att överföra barn till deras vårdnadshavare på ett sätt som verkar mycket störande och som i hög grad har upprört den allmänna opinionen.

Jag känner till ett fall, där ett barn nu har varit ett slagträ mellan föräldrarna i mer än fem år. Fader och moder har slagits om vårdnaden under

hela denna tid, och barnets skolgång och hela umgänge har förändrats gång efter annan utan någon som helst hänsyn till barnets vilja, allt enligt gällande regler och enligt bestämmelsen att det skall ske för barnets bästa.

Man anser sig ha konstaterat att faderns ekonomiska ställning är bättre än moderns, varför fadern skulle vara vårdnadshavare, trots att man genom ingående undersökningar vid berörda länsstyrelser konstaterat, att placering hos fadern är helt emot flickans vilja, en flicka som för någon månad sedan fyllt 13 år.

Fadern har sedan fyra år genom utslag i hovrätten efter ändring av underrettens dom tillerkänts vårdnaden, men flickan har vid upprepade tillfällen återvänt till modern, varvid polisen fått ingripa för att återföra flickan. Vid ett tillfälle sökte polisen under mycket lång tid och över ganska vida områden, då på sommaren modern hade tagit flickan med sig och sökt upp släktingar på landsbygden. Flickan hittades slutligen; hon hade då jagats över dessa områden ungefär som en brottsling och blev fast och infäst i en bil och skjutsad ned till en anstalt i Lund, där hon skulle undersökas efter särskilda regler.

Man har ingen anledning att förvåna sig över att allmänheten reagerar, när omtanken om barnets bästa tar sig sådana uttryck. Flickan placerades av myndigheterna på en ungdomsvårdsklinik. Denna klinik är avsedd för att omhänderta ungdom med psykiska störningar, narkotika- och alkoholmissbrukare. Efter en tid på denna klinik konstaterades, att flickans vilja var orubbad. Hon stod fast vid att hon ville vara hos sin mor, varför länsstyrelsen efter undersökningen vägrade handräckning för att återföra henne till fadern.

Länsstyrelsens utslag gav flickan hopp om att hon nu skulle få stanna hos modern som hon ville, men fadern överklagade, och det konstaterades, att den juridiska rätten att ha flickan ha-

Svar på interpellation ang. barns vårdnadsplacering

de fadern, och hon skulle nu föras till honom. Fadern hade emellertid blivit tveksam om huruvida han kunde räkna med att flickan skulle stanna hos honom, varför han har överenskommit med barnavårdsnämnden om att flickan nu skall placeras i ett tillfälligt fosterhem, som är så långt borta från hemorten att flickan inte har möjlighet att rymma tillbaka till sin mor.

Jag tycker, herr justitieminister, att det utövas grymhet mot flickan under påståendet att det sker av omtanke för hennes bästa. Hon har inte gjort någonting annat som stört myndigheter eller skolgång i övrigt mer än att hon vill vara hos sin mor. Men i alla fall hämtas hon med polismakt och skall föras till sin far, trots att hon inte vill vara hos honom.

Allt detta sker väl i enlighet med lagar och bestämmelser, men jag reagerar mot att rätten begagnas på detta sätt, låt vara att det enligt lag beslutats att fadern skall ha flickan i sin vård. Men när flickan så bestämt visat sin vilja och rymt gång på gång från fadern till modern frågar man sig, om det inte finns humanitära skäl att anse att barnavårdsnämnden inte längre har någon anledning att ingripa till förmån för fadern; han kan bevisligen inte hålla henne kvar hos sig. Det vore väl konstigt om det inte genom en sådan behandling lätt skapades en asocial inställning hos en flicka i en dylik situation. Hur skall hon kunna vara positivt inställd till det samhälle hon lever i när hon gång efter annan känner sig jagad, trots att hon inte på något sätt förbrutit sig mot samhället utan endast velat vara hos sin mor? Jag tycker att detta är en mycket fin känsla. I många fall är den rent biologiskt betingad, och enligt min mening bör den också respekteras.

Jag är fullt medveten om att modern inte handlat rätt i vårdnadsfrågan. Hon har inte brytt sig om myndigheternas

bestämmelser att fadern har en viss rätt till umgänge med flickan — jag känner till allt detta. Jag känner också till att hennes mormor handlat felaktigt gentemot myndigheterna och vet också att myndigheterna känt ett starkt behov av att tillrättaföra modern och mormodern. I sin lust att tillrättaföra dessa för att de skall handla i enlighet med lagens bestämmelser utsätter de flickan för den enligt min mening fruktansvärda orätten att ständigt bli flyttad. Hennes lärare har bett att hon skall få stanna hos sin mor, hon trivs och sköter sin skolgång utomordentligt, men lagen har sagt att hon skall vara hos sin far och därför flyttas hon dit.

Nu har man, herr justitieminister, flyttat flickan från Hälsingborg till ett hem i Rättvik, så att hon inte skall kunna rymma tillbaka. Flickan är vid det här laget tretton år gammal. Jag tycker att man i en sådan situation har anledning att ta hänsyn till barnets vilja, ty enbart föräldrarnas önsksningar kan inte vara helt avgörande, och det får inte bli fråga om en direkt äganderättsmentalitet. Det måste också finnas rätt för en liten flicka att stanna hos den av föräldrarna som hon vill vara tillsammans med. Vid samtal med barnavårdsnämnden har det framhållits att flickan är påverkad av sin mor, och jag är övertygad om att så är fallet. Men jag är innerligt glad över att barn över huvud taget låter sig påverkas av någon av sina föräldrar, ty när inte längre någon av föräldrarna har möjlighet att påverka barnen befinner man sig i en besvärlig situation.

Justitieministerns svar innebär en något vag förklaring att man vid en fortsatt undersökning av lagen kanske får överväga i vad mån det behövs ändringar av gällande regler. Jag är övertygad om, herr justitieminister, att lagen bör överses på en mängd områden så att barnen och inte bara föräldrarna får sin rätt.

Svar på interpellation ang. bestämmelser om högsta tillåtna vibrationsnivå för motorsågar

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Gällande grundlagar förbjuder mig att från denna talarstol diskutera ett enskilt fall. Jag kan därför inte här uttala mig om huruvida länsstyrelse och barnavårdsnämnd i det av herr Henningsson åberopade fallet har handlat rätt eller fel. Det tillkommer inte mig att fälla några omdömen därom. Jag vill bara understryka vad första lagutskottet skrev i sitt utlåtande till 1967 års riksdag, när vi införde de bestämmelser som nu gäller. Utskottet skrev då att det inte sällan torde finnas anledning att beakta en väl utvecklad 12-årings vilja, om barnet bestämt motsatte sig att flytta och det inte var skadligt för barnet att stanna.

Jag vill också erinra om vad som står i den nya 5 § i 21 kap. föräldrabalken, en paragraf som infördes samtidigt och där det står: »Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan domen eller beslutet meddelades, kan länsstyrelsen vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att frågan om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av rätten.»

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Men, herr justitieminister, sedan barnet placerats på hemmet i Lund blev hon undersökt av länsstyrelsens skolpsykologer, som förklarade att flickans vilja var obruten och klar och att hon ville vara hos sin mor, varför handräckning inte fick förekomma. Men vad hände sedan? Jo, fadern överklagade och ärendet gick till högsta instans, där han fick rätt: fadern skulle ha barnet. Handräckning blev därför beordrad, trots att länsstyrelsen sagt nej. Man förklarade på länsstyrelsen att man inte hade någon möjlighet att förhindra detta.

Jag menar att barnet därigenom utsatts för psykisk misshandel. Flickan har nu vistats på ett hem i Rättvik i

två månader och har ingen möjlighet att komma hem. Barnavårdsnämnden har vägrat lämna modern besked om var barnet finns, och man säger sig inte ens ha laglig rätt att låta modern ta kontakt med flickan per telefon. Ingen har hittills kunnat bevisa att barnet lidit någon som helst skada av att vara hos sin mor, men sedan myndigheten sagt sitt ord skall man tydligen böja sig för det, menar man i barnavårdsnämnden. Det är bara något förvånande att man då kallar sig för barnavårdsnämnd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. bestämmelser om högsta tillåtna vibrationsnivå för motorsågar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindberg har frågat om jag anser att det inom en snar framtid är möjligt att utfärda bestämmelser om högsta tillåtna vibrationsnivå för motorsågar.

Frågan om bestämmelser rörande motorsågar har tagits upp av arbetarskyddsstyrelsen. Styrelsen har nyligen erhållit medel från yrkesskadeförsäkringsfonden för att låta utföra undersökningar angående motorsågarnas buller, vibrationer och benägenhet för kast. Arbetsmedicinska institutet kommer också att fullfölja undersökningar beträffande metoder för medicinsk diagnostik av vibrationsskador.

Enligt vad jag inhämtat är det arbetarskyddsstyrelsens avsikt att på grundval av resultaten av dessa undersökningar meddela bestämmelser angående motorsågarnas konstruktion för att förebygga vibrationsskador och andra skador.

Svar på interpellation ang. bestämmelser om högsta tillåtna vibrationsnivå för motorsågar

Vidare anförde:

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Jag måste dock beklaga att svaret innebär en besvikelse för mig.

Ett positivt inslag i svaret är konstatandet att arbetarskyddsstyrelsen nu erhållit medel för fortsatta undersökningar angående motorsågarnas vibrationer, buller och kast. Socialministern säger vidare att arbetsmedicinska institutet kommer att fullfölja sina undersökningar beträffande metoder för medicinsk diagnostik av vibrationsskador. Först när dessa undersökningar är klara ämnar arbetarskyddsstyrelsen utfärda bestämmelser beträffande motorsågarnas konstruktion för att förebygga vibrationsskador och andra skador.

Det sägs däremot inget i svaret om huruvida arbetsmedicinska institutet erhållit sökta anslag för att fortsätta sin forskning. Enligt vad jag inhämtat lär så inte vara fallet. Oavsett om institutet fått sina anslag eller kommer att få sådana inom en nära framtid, är emellertid dessa forskningar så omfattande att det lär dröja minst fyra år innan man kan få fram resultaten av dem. Det har sagts att detta arbete är minst lika komplicerat som arbetet med bullerfrågan; det tog åtta till tio år för att få fram värden i detta sammanhang. Medan vi väntar på att forskarna skall göra sitt fortsätter arbetarna att skakas sönder.

Jag kommer så fram till vad jag anser vara negativt i svaret. Jag finner det högst beklagligt att man inom arbetarskyddsstyrelsen inte med ledning av t. ex. de hygieniska värden, som tillämpas i Sovjet, ansett sig kunna fastställa en högsta tillåtna vibrationsnivå och med utgång från denna med stöd av arbetarskyddslagens 45 § förbjuda saluförandet av sågar med högre vibrationsvärden. Motiven för att man inte funnit

det lämpligt att följa denna väg är höljda i dunkel såväl i arbetarskyddsstyrelsens yttrande till socialdepartementet som i socialministerns svar på min interpellation.

Arbetarskyddsstyrelsen fastslår dock i sitt remissyttrande att läget är allvarligt. Man hänvisar gång på gång till civiljägmästare Sven-Åke Axelssons avhandling i det aktuella ämnet. Men i det slutliga ställningstagandet har man glömt eller inte tagit hänsyn till vad denne expert på området sagt i sitt remissyttrande till arbetarskyddsstyrelsen. Det påpekas där bland annat att på grund av det konstaterade allvarliga läget bör tills vidare de utländska skaderiskkriterier som uppställts kunna tjäna som underlag för kungl. arbetsmarknadsstyrelsens ställningstagande till eventuellt försäljningsförbud för motorsågar. Vidare framhålles att det inte finns någon anledning att ifrågasätta den ungefärliga riktigheten av i Sovjetunionen lagstadgade hygieniska gränsvärden även om svenska medicinska experter inte erhållit bakgrundsmaterialet.

Civiljägmästare Axelsson framhåller vidare i sin sammanfattning att läget inte tillåter att kungl. arbetarskyddsstyrelsen avvaktar forskningsresultatet från arbetsmedicinska institutet. Han anför dessutom att det är fullt motiverat att tills vidare använda de ryska hygieniska gränsvärdena för arbetarskyddsstyrelsens bedömningar och att det likaså är fullt motiverat och nödvändigt att arbetarskyddsstyrelsen tillämpar 45 § arbetarskyddslagen beträffande de sågar, vilkas vibrationsvärden ligger över de ryska gränsvärdena. Han framhåller också att inte bara verksamheten vid statens maskinprovningar allvarligt försenats på grund av bristande ekonomiska resurser utan att detta även gäller arbetsmedicinska institutets verksamhet. Han understryker att detta missförhållande måste rättas till

Svar på interpellation ang. bestämmelser om högsta tillåtna vibrationsnivå för motorsågar

för framtiden exempelvis genom att arbetarskyddsstyrelsen erhåller ökade möjligheter att initiera och bekosta nödvändiga undersökningar.

Chefen för norra distriktet av skogsyrkesinspektionen är av exakt samma mening som civiljägmästare Axelsson, och jag ber att få återge ett par stycken ur hans remissvar. Det heter där följande:

»Det förefaller fullt realistiskt att redan nu fastställa provisoriska hygieniska gränsvärden för vibrationspåkänning på grundval av tillgängliga svenska och utländska undersökningar. Givetvis måste då resurser ställas till förfogande för objektiva mätningar. Mätningar medför även den fördelen att man får ett objektivt utlåtande om vilka fabrikat av t. ex. motorsågar som är bättre och sämre i fråga om vibrationer. Då dispositionen för att erhålla skador av vibrationer varierar så mycket för olika personer är det tvivelaktigt om Sverige ensamt har resurser att fastställa slutgiltiga hygieniska gränsvärden i detta fall. Troligen måste de svenska undersökningarna samordnas med utländska för att tillfredsställande resultat skall erhållas.»

Det råder ett allvarligt läge i detta avseende. 50 procent av huggarna i skogsarbete är mer eller mindre vibrations-skadade eller, så som det heter på fackspråket, skadade av TBV. De sakkunniga på området ser allvarligt på problemet och har ävenledes rekommenderat fastställande av provisoriska hygieniska gränsvärden liksom förbud med stöd av arbetarskyddslagens 45 § mot saluförande av sågar med vibrationsvärden överstigande de fastställda. Jag anser det vara en brist i interpellationssvaret att det inte av detta framgår att man på ansvarigt håll insett det allvarliga i situationen och i konsekvens härmed redan nu är beredd att fastställa en högsta tillåtna vibrationsnivå.

Detta missförhållande är, herr tal-

man, inget unikt i det svenska arbetslivet. Tyvärr har utvecklingen gått mot att teknikernas strävan i konstruktionsarbetet i stor utsträckning är inriktad på att få maskinen så tekniskt fulländad som möjligt ur produktionssynpunkt, medan de glömt bort människan. Det har i långa stycken blivit så att människan är till för maskinen och inte tvärtom. Såvitt jag kan förstå måste man ge teknikerna en vidare utbildning i ergonomi för att inte människan skall glömmas bort, lika väl som det måste framstå som självklart att åt arbetarskyddsstyrelsen framgent ges ekonomiska och personella resurser att bevaka arbetstagarnas intresse av förebyggande åtgärder mot ohälsa och olycksfall.

Med detta ber jag att än en gång få tacka för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill upplysa herr Lindberg om att arbetsmedicinska institutet nu fått de ekonomiska resurser som institutet har önskat för att kunna utföra ifrågavarande undersökningar. Ett belopp på sammanlagt cirka 400 000 kronor har ställts till förfogande för arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet för genomförande av undersökningarna. Beloppet fördelar sig med ungefär 225 000 kronor på arbetarskyddsstyrelsen och ungefär 180 000 på arbetsmedicinska institutet.

Jag har funnit det mycket angeläget, herr Lindberg, att arbetarskyddsstyrelsen får de ekonomiska möjligheterna att snarast genomföra de ytterligare undersökningar som behövs för att utfärda bestämmelser beträffande motorsågarnas konstruktion. Det särskilda anslag som styrelsen nu fått gäller förutom undersökningar rörande vibrationer även undersökningar beträffande motorsågarnas buller och benägenhet för kast. Arbetarskyddsstyrelsen har tillsammans med statens maskinprovning-

Svar på interpellation ang. förbättring av pensionerna för förtidspensionerade m. fl.

ar utarbetat program för dessa undersökningar. Vibrationsundersökningarna beräknas vara klara om ungefär ett halvt år, och jag räknar med att arbetarskyddsstyrelsen därefter skall vidta erforderliga åtgärder i denna fråga.

Arbetarskyddsstyrelsen har planerat de nämnda undersökningarna rörande motorsågar i samråd med bl. a. representanter för skogsarbetarnas fackliga organisation. Experter från skogsyrkesinspektionen ute på fältet kommer att delta i utredningsarbetet. Såvitt mig är bekant kommer just den av herr Lindberg nämnda biträdande yrkesinspektören Axelsson att engageras i detta arbete.

Parallellt med arbetarskyddsstyrelsens tekniska undersökningar genomför arbetsmedicinska institutet ett mera långsiktigt forskningsprogram för att få fram en medicinsk grundval för bedömning av skaderiskerna vid användning av vibrerande verktyg. Dessa medicinskt-kliniska undersökningar torde senare ge anledning till kompletterande bestämmelser beträffande motorsågarnas vibrationer.

Man kan ha olika bedömningsgrunder i fråga om det material som behövs för utfärdande av bestämmelser om vibrationsnivåer för arbetsredskap. Arbetarskyddsstyrelsen, som är den ansvariga tillsyningsmyndigheten i denna fråga, har ansett att det hittills tillgängliga materialet inte är tillräckligt. Det är därför som arbetarskyddsstyrelsen nu kommer att genomföra de undersökningar som behövs för att få underlag för att utfärda tvingande bestämmelser. Man hoppas, som sagt, vara klar med undersökningarna om ungefär ett halvt år.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Det är naturligtvis glädjande att arbetsmedicinska institutet har

fått sina resurser. Vad beträffar vibrationsmätningarna är det fullständigt klart, som socialministern säger, att det tar ungefär ett halvt år att få fram dessa värden. Om jag har fattat saken rätt, ämnar man inte vidta några åtgärder om försäljningsförbud förrän man fått fram de hygieniska gränsvärdena, vilket tar betydligt längre tid. Det är detta som är komplicerat i sammanhanget. Man kanske får vänta inemot fyra år, kanske längre, innan man får fram dem. Därför har jag i likhet med många experter på detta område funnit det angeläget rekommendera, att man tills vidare använder de hygieniska gränsvärden som tillämpas i öststaterna, gärna som provisoriska värden till dess vi har fått egna bedömningsnormer att gå efter.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! När vi får resultaten av de undersökningar som arbetarskyddsstyrelsen kommer att utföra, är det klart att vi också blir i tillfälle att bedöma denna fråga i hela dess vidd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på interpellation ang. förbättring av pensionerna för förtidspensionerade m. fl.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Marklund har frågat om jag vill upplysa om huruvida det uppdrag som lämnats riksförsäkringsverket att utreda frågan om att i ökad utsträckning ge förtidspension åt den äldre arbetskraften även innefattar uppdrag att utarbeta förslag till pensionsförbättringar i någon form för nu förtidspensionerade respektive personer med förtida uttag.

Svar på interpellation ang. förbättring av pensionerna för förtidspensionerade m. fl.

Den 31 januari i år uppdrog Kungl. Maj:t åt riksförsäkringsverket att utreda vissa frågor rörande förtidspension inom den allmänna försäkringen. Verket skall i första hand utreda frågan att öka möjligheterna att efter individuell prövning erhålla förtidspension. Utredningen skall särskilt ta sikte på dem som mot bakgrunden av sin ålder och med hänsyn till de krav som det moderna arbetslivet ställer har svårt att fortsätta sitt arbete eller erhålla ny stadigvarande och lämplig sysselsättning. För de personer som det här gäller bör övervägas att vid invaliditetsbedömningen i särskild mån beakta den föreliggande arbetssituationen samtidigt som kravet på nedsättning av arbetsförmågan i medicinskt hänseende mildras.

Vid sidan om vad nu sagts rörande den äldre arbetskraften skall riksförsäkringsverket undersöka tillämpningen när det gäller förtidspension i allmänhet och överväga vilka åtgärder som kan komma i fråga för att i ökad utsträckning låta arbetsmarknadsmässiga hänsyn inverka vid invaliditetsbedömningen. Därvid bör även prövas i vad mån det kan komma i fråga att minska de medicinska faktorernas betydelse vid invaliditetsbedömningen. Vidare skall verket överväga en lagändring innebärande att halv förtidspension utges till den vars arbetsförmåga är nedsatt med minst hälften och som enligt nuvarande regler erhåller en tredjedel av hel pension.

Det uppdrag som lämnats verket berör även dem som redan nu är förtidspensionärer men erhåller reducerad pension. Jag räknar med att även samordningsfrågor berörande dem som gjort förtida pensionsuttag kommer upp till bedömande i detta sammanhang.

Vidare anförde:

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Aspling för svaret på min interpellation, men jag vill från början säga att

jag inte finner det särskilt uppmuntrande för de människor det här är fråga om.

Bakgrunden till min interpellation är riksdagens behandling av frågan om pensionstillskott. I vänsterpartiet kommunisternas motion i detta sammanhang hävdades bl. a. att det lyft, som man då stod i begrepp att tillerkänna pensionärerna, borde vara enhetligt för alla kategorier pensionärer. Förtidspensionärer och pensionärer med förtida uttag skulle erhålla oreducerat tillskott. Detta yrkande avvisade riksdagen.

Det är naturligtvis inte min avsikt att ta upp någon ny sakdiskussion i detta ärende. I utskottsutlåtandet gjordes det emellertid en hänvisning till ett uttalande av departementschefen om att pensionsförbättringar före 67 års ålder borde åstadkommas »på annat sätt». Det var den punkten som föranledde min interpellation, och frågan är alltså: På vilket sätt?

Nu svarar statsrådet att en lagändring övervägs beträffande en höjning av förtidspensionen från en tredjedel till hälften av ålderspensionen för dem som enligt nuvarande regler åtnjuter en tredjedel. Det innebär att förtidspensionärer, som enligt riksdagens beslut om pensionstillskott skulle få ett årligt tillskott av 60 kronor i standardhöjning, nu kan se fram emot 90 kronor utöver den ökning av förtidspensionen som följer av höjningen från en tredjedels till en halv förtidspension i dessa speciella fall. För pensionärer med förtidspension uppgående till två tredjedelar av hel ålderspension blir pensionstillskotten fortfarande reducerade. Det blir alltså inte heller någon förändring »på annat sätt».

Vad sedan personer med förtida uttag beträffar utlovar socialministern i svaret ingenting annat än att samordningsfrågor kommer upp till bedömande i detta sammanhang. Är socialministern beredd att uttala sig något tydligare på denna punkt?

Svar på interpellation ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktsverksamhet

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Riksförsäkringsverket har fått ett viktigt utredningsuppdrag, det vill jag fästa fru Marklunds uppmärksamhet på. Det finns ingen anledning för mig att nu föregripa vad utredningen kan komma till för resultat i olika avseenden då det gäller de frågor fru Marklund tagit upp. Jag ber henne läsa mitt svar en gång till; jag har ganska utförligt redovisat det i och för sig ganska omfattande utredningsuppdrag som det här är fråga om.

Det bör tilläggas att utredningen skall föreligga klar till den 1 oktober i år.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på interpellation ang.
tillstånd till och tillsyn över
grustäktsverksamhet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Storfors har frågat mig om jag vill medverka dels till att klarare föreskrifter skapas i naturvårdslagen om samrådsförfarandet vid tillståndsgivning till grustäktsverksamhet, dels till att organisationen av tillsynen ses över så att ansvarsfördelningen blir klar.

Jag delar herr Anderssons uppfattning om vikten av att samråd med kommunerna sker i ärenden angående tillstånd till grustäkt. I naturvårdslagen sägs att naturvården är en såväl statlig som kommunal angelägenhet. I tillämpningskungörelsen åläggs länsstyrelserna att samråda med berörda kommuner i ärenden av vikt. Tillsynen av grustäktsverksamheten vilar i första hand på länsstyrelsen. Då naturvården också är en kommunal angelägenhet är emellertid en kommunal medverkan

önskvärd och även förutsatt vid naturvårdslagens tillkomst. Länsstyrelsen bör svara för att tillsynen organiseras på ett sätt som passar de lokala förhållandena.

Jag vill vidare erinra om att frågan om kontrollen av grustäktsverksamheten behandlades av riksdagen år 1967. Tredje lagutskottet underströk då i sitt utlåtande angelägenheten av kraftfulla insatser från kommunernas sida, bl. a. i form av skärpt övervakning av täktverksamheten. En förutsättning för detta var dock att kommunerna fick ta mera aktiv del i naturvårdsfrågorna på ett tidigt stadium och verkligen blev hörda i frågor av betydelse, innan länsstyrelsen fattade beslut. Riksdagens uttalande har delgetts länsstyrelserna. Jag kan dessutom nämna att naturvårdsverket planerar att under hösten 1969 ge ut nya råd och anvisningar för täktverksamheten. Avsikten är bl. a. att länsstyrelserna i ökad omfattning skall samråda med kommunerna vid handläggningen av grustäktsärenden och beträffande tillsynen av täktverksamheten.

Av vad jag sagt framgår att de bestämmelser som nu finns om samråd mellan länsstyrelsen och kommunen är tillräckliga. Med hänsyn härtill och till att naturvårdsverket planerar att meddela nya råd och anvisningar är några åtgärder från min sida inte aktuella.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Vi är överens om vikten av samråd mellan länsstyrelserna och kommunerna angående tillstånd till grustäkter. Men enligt min mening klaffar inte detta samråd som det borde göra.

Alla är vi medvetna om att sten- och grustäkter kan spolia stora naturvärden och åstadkomma svårläkbara sår i

Svar på interpellation ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktsverksamhet

landskapsbilden. Den nya naturvårdslagen föreskriver att täkt av sten, grus, sand eller lera ej får ske utan tillstånd av länsstyrelsen annat än för husbehov. Länsstyrelsen kan också ålägga den som ansöker om att få bedriva täktverksamhet att framlägga en täktplan. I samband med tillståndet kan länsstyrelsen vidare meddela föreskrifter som begränsar eller motverkar företagets menliga inverkan på landskapsbilden. Länsstyrelsen kan också kräva att ekonomisk säkerhet ställs för fullgörandet av vad länsstyrelsen föreskrivit.

Låt mig här citera ett stycke av ett brev till byggnadsnämnderna från en länsstyrelse i vårt land. Man skriver följande:

»Det är givetvis av största intresse även för kommunerna att täktverksamheten bedrivs på ett riktigt sätt och att den alltså bl. a. sammanfaller med kommunernas dispositioner inom såväl naturvård som bebyggelse- och annan planering. Länsstyrelsen är därför angelägen om att kommunerna får tillfälle att framföra sin uppfattning och önskemål i täktärenden. Ett gemensamt intresse för länsstyrelsen och kommunerna är också att täkten utföres i enlighet med de anvisningar som länsstyrelsen och kommunerna enats om. Den kontroll som med hänsyn härtill blir erforderlig bör ske med beaktande av både statliga och kommunala synpunkter, och även den bör ombesörjas gemensamt av länsstyrelsen och kommunerna. Med nödvändighet kommer den direkta kontinuerliga tillsynen i så fall huvudsakligen att falla på kommunala organ. Enligt länsstyrelsens mening måste byggnadsnämnderna på grund av sina uppgifter och insikter på planläggnings- och bebyggelseverksamhetens område vara särskilt väl skickade att utöva nu berörda funktioner som remiss- och kontrollorgan.

Länsstyrelsen hemställer att Ni, därest så anses lämpligt och erforderligt, hos fullmäktige väcker frågan om bemyn-

digande för Eder att tills vidare åtaga Eder angivna naturvårdsuppgifter.»

Vad blev svaret på detta brev till byggnadsnämnderna? Jo, de flesta svarade ja och var således villiga att tjänstgöra som remiss- och kontrollorgan. Men i ett flertal fall, bl. a. i städer med stora markområden och såväl större som mindre kommuner, var man ej villig att medverka. De anledningar som angavs härför var flera. I en del fall sade man helt nej till medverkan. I andra fall sade man att man ej hade personella resurser och inte kunde skaffa dem. Man ville inte heller begära bemyndigande. Andra har klart sagt ifrån att de ej anser sig förpliktigade att åtaga sig tillsyn enligt naturvårdslagen.

Av detta framgår att oklarhet i stor utsträckning råder om hur ärendena skall handläggas och skötas. De exempel jag nämnt är inte ovanliga.

Som statsrådet hänvisar till i svaret behandlades frågan om kontrollen av grustäktsverksamheten av 1967 års riksdag. Tredje lagutskottet underströk i sitt utlåtande angelägenheten av kraftfulla insatser från kommunernas sida bl. a. i form av skärpt övervakning av täktverksamheten. Förutsättningen härför var dock att kommunerna fick ta mer aktiv del i naturvårdsfrågorna på ett tidigt stadium och verkligen blev hörda i frågor av betydelse innan länsstyrelserna fattade beslut. Riksdagens beslut har, som statsrådet sade, också delgetts länsstyrelserna.

Låt mig här framhålla, herr statsråd, att jag inte tror att det räcker med enbart denna delgivning till länsstyrelserna. Alltför ofta glömmar man bort att det finns kommunala organ, vilkas synpunkter kan vara så tungt vägande att ett tillstånd skulle aldrig kunna bli aktuellt. De lokala hälsovårdsnämnderna bör få säga sitt.

Tillsynen och efterlevnaden är enligt min uppfattning miserabla. Det borde stå klart för envar att länsstyrelserna aldrig kommer att få möjligheter att

Svar på interpellation ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktsverksamhet

utöva en effektiv tillsyn över de grustäktstillstånd man beviljar runtom ute i länen. Låt det i stället bli klara föreskrifter, så att kommunerna får det direkta ansvaret för tillsynen. På så sätt skapar man effektivitet.

Jordbruksministern meddelar till sist att naturvårdsverket planerar att hösten 1969 utkomma med nya råd och anvisningar för täktverksamheten. Avsikten anges vara att ökat samråd skall ske mellan länsstyrelserna och kommunerna vid handläggningen av grustäktsärenden och beträffande tillsynen av täktverksamheten. Det är bra att så sker, men tillåt mig än en gång säga att det inte kommer att räcka med detta. Som jag ser det är det nödvändigt med en grundlig översyn, så att det skapas klarhet i dessa viktiga frågor.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Det är egentligen två frågor som herr Andersson i Storfors tagit upp. Den ena gäller samrådsförfarandet vid tillståndsgivningen, d. v. s. huruvida länsstyrelserna, som har att fatta beslut i dessa mål, samråder med kommunerna innan de fattar beslut. På den punkten har det enligt alla uppgifter jag fått skett en förbättring; länsstyrelserna samråder med kommunerna innan de beviljar grustäkter. Vilket organ länsstyrelserna skall samråda med kan man diskutera, men därest kommunerna inte utsett något särskilt organ för den uppgiften, är det alltid kommunernas styrelse som företräder kommunerna. Jag anser nog att vad jag svarat på den punkten bör vara tillfredsställande. De åtgärder som vidtagits efter riksdagens beslut och de åtgärder som naturvårdsverket avser att vidta medverkar till ett ökat samråd i dessa mål.

Att beslutanderätten inte kan ligga hos kommunerna är ganska självklart, eftersom ett avslag på en ansökan om grustäkt kan föra med sig enorma kost-

nader för statsverket. Den som nekas tillstånd till en grustäkt kan göra anspråk på ekonomisk gottgörelse. Det samrådsförfarande som är förutsatt i naturvårdslagen är tillfredsställande.

När det gäller kontrollen och efterlevnaden har jag i svaret framhållit att det är en lämplighetsfråga vilket kommunalt organ som skall sköta tillsynen. Jag tycker för egen del att det är utomordentligt egendomligt om det skulle vara riktigt — som herr Andersson i Storfors säger — att kommunerna vägrar att medverka i en sak som är så betydelsefull för kommunerna. Det stämmer inte riktigt med den bild vi fått. Som exempel kan jag nämna att i Gävleborgs län har 33 av länets 38 kommuner gett byggnadsnämnden i uppdrag att sköta tillsynen. Att man vänder sig till byggnadsnämnden får anses vara ganska naturligt, eftersom naturvårdslagen när den behandlar grustäkterna och bestämmelserna för dessa avser endast landskapsvården och landskapsbilden. Naturvårdslagen talar inte om vattentäkter och grundvattentäkt som det ankommer på hälsovårdsnämnderna att övervaka. Både i vattenlagen och i hälsovårdsstadgan finns redan nu bestämmelser som helt enkelt föreskriver att hälsovårdsnämnderna skall vara aktiva på denna punkt. Man har alltså skyldighet att deltaga i detta arbete.

Herr talman! Det är väsentligt i denna fråga att ett samråd sker mellan länsstyrelse och kommun innan man bestämmer hur en grustäkt skall utformas. Om detta samråd sker på ett riktigt sätt är det ganska lätt att ordna tillsynen så att grustäkten utföres enligt de bestämmelser som kommit fram under samrådsförfarandet mellan kommun och länsstyrelse.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag är överens med jordbruksministern att om samrådsförfarandet sker på det sätt som det borde ske, så uppstår det inga problem. Så

Svar på interpellation ang. tillstånd till och tillsyn över grustäktsverksamhet

är tyvärr inte fallet. Jag har tagit upp denna fråga för att om möjligt kunna få en bättre ordning till stånd.

Jag har i dag fått del av resultatet från en inspektion som av myndigheterna gjorts i ett norrlandslän. Detta material tar upp vissa problem i detta avseende och det utsäges också klart, även om det kanske är något vid sidan av ämnet, att det råder stor osäkerhet och att detta beror på att det enbart finns anvisningar och råd och icke några fasta bestämmelser.

Till jordbruksministern vill jag emellertid säga att det finns fall som är bekymmersamma och där det tydligen är så att samrådsförfarandet icke är det allra bästa. Jag vill anföra ett färskt exempel för att belysa hur det i verkligheten kan vara. En person sökte hos länsstyrelsen tillstånd för en grustäktsverksamhet. Byggnadsnämnden svarade på remissen — det var i det här fallet byggnadsnämnden, som ju även jordbruksministern anser vara det lämpligaste organet och jag kan instämma med honom — att man var beredd att tillstyrka om grustakten gjordes på så sätt att man stannade vid omkringliggande marknivå. Tillstånd gavs till den sökande och utan att byggnadsnämnden visste någonting tillstyrkte länsstyrelsen en meter djupare grustäkt än vad byggnadsnämnden hade föreslagit. Efter någon tid utökades detta med ytterligare en meter. Det måste vara någonting galet här. Under tiden kom stenkrossarna, sorteringsverken och allt vad som hör till och uppställdes 40 meter från en skola med lärarbostäder och övrig bebyggelse. Vad det innebär av störande moment, rök och tillkommande trafik förstår vi alla.

Hälsovårdsnämnden har gång efter gång försökt få en ändring till stånd på grund av de olägenheter som vållas närboende och skolbarn, men den har inte haft någon som helst möjlighet att få rättsida på saken. Nu har man tagit ut allt vad som går att ta ut, och nu står

ett stort gapande hål där grustakten fanns, eftersom området icke är återställt.

Jag frågar nu: Hur skall en kommun klara detta, då de av länsstyrelsen beslutade dispositionspengarna icke är inbetalda? Här får kommunerna satsa stora pengar för att snygga upp vad andra har förstört. Bevisar inte detta att vi måste dra upp klara linjer för hur man bör förfara i dessa frågor?

En kommunalman sade för en stund sedan till mig att han hade sett på ett flertal grustäkter, som icke är återställda och för huvudparten av vilka man icke hade inbetalat de dispositionsavgifter som krävs i samband med tillståndsgivning från länsstyrelsen. Hur skall man göra i sådana fall? Jo, kommunerna får träda till och försöka göra det bästa möjliga av situationen.

Anledningen till att jag tagit upp frågan är att jag tror att man på ett smidigare sätt kan undanröja oklarheten, om man bara vill. Jag förutsätter att jordbruksministern, som är ny på posten, skall göra ett allvarligt försök att lösa dessa problem. Jag tror att man bör göra en ny ordentlig översyn i samråd med alla de organ som är berörda, så att vi på bästa sätt kan lösa uppgiften att skydda vår natur.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Herr Andersson i Storfors anförde ett exempel där en länsstyrelse medgav större grustäkt än vad byggnadsnämnden ansett sig kunna tillstyrka. Detta är inte det vanliga fallet. Det vanliga är att kommunerna går med på större grustäkt än vad länsstyrelsen anser sig kunna medge.

Jag är visserligen ny i min befattning, men varje vecka får jag ta ställning till besvär från sakägare över länsstyrelsernas beslut om grustäkter. Det normala är således att man vill göra ännu större

ingrepp än länsstyrelsen har gått med på.

Det förekommer visserligen även denna typ av mål, men kommunen saknar fördenskull inte möjlighet att påverka ärendets gång. Kommunen har full rätt att anföra besvär över länsstyrelsens beslut, och naturvårdsverket hörs alltid innan sådana besvärshandlen avgörs av regeringen. Det har förekommit flera sådana mål där regeringen har ansett sig kunna gå med kommunen och naturvårdsverket och gå emot länsstyrelsen.

Jag kan alltså inte finna annat än att vi med stöd av gällande författningar och lagar har möjlighet att påverka dessa ärenden i rätt riktning. Jag tror för min del också att naturvårdsverket och länsstyrelsernas naturvårdssektioner tillsammans skall bidra till en bättre ordning. Både naturvårdsverket och länsstyrelserna och kommunerna bör nämligen vara intresserade av dessa frågor.

Jag tror därför att herr Andersson i Storfors är alldeles för pessimistisk i detta ärende. Skulle det komma till min kännedom att det är riktigt som han säger, är jag självfallet beredd att vidta de åtgärder som då kan anses erforderliga, men innan jag gör det vill jag se om han har rätt. Hans skildring stämmer nämligen inte med den jag har fått av frågan.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! För detta sista besked ber jag att få tacka. Det kan inte innebära några svårigheter att få fram sådana fall, eftersom förhållandena enligt uppgift är sådana som jag har beskrivit. Jag tror därför att jordbruksministern skall få tillfälle att träda i aktion för att få förhållandena på detta område ändrade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. flyttningsbidrag vid viss s. k. arbetsmarknadsutbildning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Åkerlind har frågat mig, om jag är beredd att medverka till att flyttningsbidrag skall kunna utgå till person som deltar i arbetsmarknadsutbildning på annan ort än hemorten, om det är troligt att vederbörande efter avslutad utbildning har möjlighet att få arbete på utbildningsorten.

Enligt bestämmelserna i arbetsmarknadskungörelsen utgår flyttningsbidrag i regel endast till arbetslösa som tar arbetsanställning i annan ort än hemorten. Personer som genomgår arbetsmarknadsutbildning kan beviljas bidrag för flyttning från hemorten till annan ort först när utbildningen är avslutad eller om de under utbildningens gång får ett konkret erbjudande om arbete.

Flyttningsbidrag utgörs av bortavistelsebidrag, starthjälp, utrustningsbidrag och respenning. De tre förstnämnda bidragen kan av olika skäl knappast komma i fråga i nu avsedda fall. Respenning, som inkluderar ersättningar för familjemedlemmars resor och flyttning av bohag, är därför det enda bidrag som skulle bli av betydelse i dessa fall.

Mot interpellantens tanke kan riktas invändningar av praktisk art. Många av kurserna inom arbetsmarknadsutbildningen är korta. Behovet av definitiv utflyttning från hemorten kan i sådana fall framstå som mindre angelägna. När det gäller de längre kurserna, som sträcker sig över ett läsår eller mer, måste man beakta arbetsförmedlingens svårigheter att på så långt sikt garantera kursdeltagare anställning på utbildningsorten. Att på annat sätt än genom arbetsförmedlingens bedömning avgöra vederbörandes möjligheter att få arbete efter utbildningen är knappast möjligt.

Svar på interpellation ang. flyttningsbidrag vid viss s. k. arbetsmarknadsutbildning

Slutligen vill jag framhålla att det troligen många gånger är till fördel för kursdeltagaren att under utbildningstiden få lära känna utbildningsorten och se, om han kan tänka sig att flytta dit för gott, om lämpligt arbete senare skulle kunna erbjudas honom. Flyttning med bidrag från arbetsmarknadsverket i ett tidigt skede skulle i realiteten låsa honom i hans senare val av anställning.

Den situation som kan uppstå för kursdeltagare och som är bakgrunden till interpellationen är emellertid beaktansvärd. Enligt vad jag har erfarit har frågan uppmärksamrats inom arbetsmarknadsstyrelsen.

Vidare anförde:

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesminister Holmqvist för svaret på min interpellation.

Den huvudsakliga anledningen till interpellationen är de sociala och personliga problem som ofta uppstår när familjemedlemmar av olika anledningar tvingas leva på skilda orter under en längre tid därför att en av familjemedlemmarna går på omskolningskurs på annan ort.

Vi behöver inte vara skilda från våra familjer under många dagar för att upptäcka hur snart problem kan uppstå som inte är så lätta att lösa per telefon. Nu utgår ju ett antal fria hemresor under arbetsmarknadsutbildning, men det löser ändå bara en del av problemet. Därutöver har frågan en ekonomisk sida. Under längre kurser kan det kanske vara betydligt billigare att bevilja respenning för familjens flyttning till utbildningsorten än att bekosta några fria hemresor.

Nu säger inrikesministern i sitt svar att behovet av utflyttning från hemorten inte kan anses som angeläget vid korta kurser. Det är jag den förste att hålla med om. Man skall inte rycka upp folk ur den invanda miljön utan

någon större anledning. Då kan kanske skapas andra problem. Men i de fall när man utan tvekan kan säga att vederbörande inte har någon möjlighet eller i varje fall ytterst små möjligheter att få anställning i hemorten inom det yrke för vilket han utbildats, kommer ju flyttning att bli aktuell förr eller senare i vilket fall som helst. Till dessa fall menar jag att man borde kunna ta hänsyn vid bedömning av möjligheten att utge respenning för flyttning av familjen, även om arbetsanställning formellt inte erhållits på utbildningsorten. Det har visserligen en viss betydelse att kursdeltagare får lära känna utbildningsorten för att se om de kan tänka sig att flytta dit, men det är ju inte bara familjeförsörjaren som skall trivas. Det gäller i lika hög grad övriga i familjen, och därför kanske det många gånger vore förmånligt för familjen att få bo på utbildningsorten för att se hur den kan anpassa sig, innan den yrkesutbildade familjeförsörjaren har påbörjat en anställning och därigenom bundit familjen vid orten för en tid.

Det jag här sagt gäller i särskilt hög grad om det inte finns anledning anta att den yrkesutbildade kan få anställning i hemorten. Att det i sådana fall skulle vara detsamma som att låsa vederbörande i hans senare val av anställning, om flyttningsbidrag beviljas i ett tidigt skede av utbildningstiden, har jag litet svårt att förstå.

Vidare vill jag säga att det är en bedömningsfråga vad man skall räkna till korta eller långa kurser. Inrikesministern talar i sitt svar om längre kurser, som sträcker sig över ett läsår eller mer. Jag har den uppfattningen att även en kurs som sträcker sig över ett halvår måste betraktas som ganska lång och att man även vid den kurslängden bör ompröva reglerna för erhållande av bidrag till flyttning av familj och bohag. Det innebär ju inte att en person som går på utbildning skall vara tvungen att flytta till utbildningsorten. Frågan

Svar på interpellation ang. sysselsättningsläget i Norrland

blir aktuell först om bostad kan ordnas och om familjen är villig att flytta med.

Det gäller att så långt möjligt är slä vakt om den enskildes trygghet. Och det gäller inte bara den ekonomiska tryggheten utan kanske i lika hög grad den trygghet som består i att få leva tillsammans med sina nära och kära i ett harmoniskt familjeliv. Därför bör vi från samhällets sida underlätta för den enskilde att så långt möjligt är få uppleva den tryggheten. Om det inte sker får vi ökade personliga problem för de enskilda med allt vad det kan innebära av personligt lidande för både barn och vuxna. Samtidigt kanske det då på längre sikt skapas större kostnader för samhället genom att samhället måste gripa in för att försöka lösa olika problem. Det är alltså en social, en medmänsklig och en ekonomisk fråga som jag här har tagit upp.

I slutet av sitt svar betonade inrikesministern att bakgrunden är beaktansvärd och att frågan har uppmärksamats inom arbetsmarknadsstyrelsen. Jag är glad att inrikesministern har denna uppfattning, och det är tydligt att spørsmålet uppmärksamats inom arbetsmarknadsstyrelsen, ty enligt uppgift avser man att göra en översyn av såväl utbildnings- som flyttningsbidraget. Efter denna översyn som skall gälla både belopp och konstruktion kommer man att framlägga förslag i årets petita om vissa ändringar av bestämmelserna. Detta är alltså de uppgifter jag erhållit, och jag hoppas inrikesministern kan verifiera dem. Jag hoppas verkligen också att reglerna för erhållande av flyttningsbidrag får en gynnsammare utformning, som i högre grad tar hänsyn till de här berörda problemen och att även inrikesministern beaktar dem i sin bedömning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag kan förstå herr Åkerlind när han påpekar att det kan

uppstå svårigheter då en familj splittas genom att familjeförsörjaren ligger på en kursort medan familjen vistas på hemorten. Men detta problem kan inte lösas på det sätt som herr Åkerlind anvisat, nämligen att den som får arbete på kursorten och stannar kvar skulle ha rätt att få bidrag till sina kostnader för flyttningen. Jag tror att även vid denna lösning endast ett mindre antal människor skulle bli hjälpta, ty problemen skulle kvarstå vid de långa kurserna.

Jag kan hålla med om att vi skall ägna uppmärksamhet åt frågan. Det finns redan olika former av stöd. När familjeförsörjaren deltar i en kurs utgår ju bidrag för hyra till hustru och barn m. m. Frågan gäller hur man skulle kunna förbättra bestämmelserna så att även familjen kan få flyttningsbidrag. Jag antar att man inom arbetsmarknadsstyrelsen måste diskutera hela detta problemkomplex för att se om det finns möjligheter och berättigad anledning att vidta ändringar i detta syfte.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Det är givet att det här rör sig om en lösning för endast en mindre del av de berörda. Man får naturligtvis ta upp hela problemkomplexet, men jag har velat fästa uppmärksamheten på just denna punkt och är tacksam för att inrikesministern ändå har en så pass positiv syn på saken.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på interpellation ang.
sysselsättningsläget i Norrland**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Sundelin har frå-

Svar på interpellation ang. sysselsättningsläget i Norrland

gat mig om jag anser det möjligt att med lokaliseringspolitiska åtgärder nå sådana resultat att man i Norrland kan räkna med en påtaglig förbättring av sysselsättningsmöjligheterna och om jag kan ange efter vilka principer en effektiviserad lokaliserings- och näringspolitik för Norrland kan tänkas bli genomförd.

Jag delar interpellantens uppfattning att sysselsättningssituationen i skogslänen är otillfredsställande. För att övervinna svårigheterna bedrivs en omfattande verksamhet som går ut på att upprätthålla ett livskraftigt näringsliv i området och att tillförsäkra befolkningen i såväl glesbygd som tätorter en tillfredsställande service. Arbetsmarknadspolitiken är ett viktigt hjälpmedel för att nå detta syfte. Genom beredskapsarbetena har t.ex. åstadkommits en kraftig ökning av investeringarna i vägar, skogsvård, rennäring, sjöfart, naturvård o. s. v. Dessa investeringar är av väsentlig betydelse för näringslivet i området.

Redogörelser för det statliga lokaliseringsstödet och för de resultat som detta har gett har lämnats kammaren vid olika tillfällen. Någon repetition av dessa uppgifter anser jag inte vara behövlig nu. Jag vill emellertid understryka att verksamheten pågår med oförändrad intensitet och att den påtagliga konjunkturuppgång som vi nu befinner oss i bör ge verksamheten ett uppsving. Regeringen har också i en skrivelse till Industriförbundet inbjudit till ett närmare samarbete i organiserade former mellan staten och näringslivet i syfte att snabbt få till stånd en ökning av främst den industriella verksamheten i regioner med alltför svag spontan tillväxt.

I detta sammanhang finns det också anledning att erinra om propositionen till årets riksdag om inrättandet av ett statligt industrietableringsbolag. Syftet med detta bolag skall vara att skapa nya arbetstillfällen framför allt genom

företagsetablering.

Vad slutligen gäller glesbygdens problem vill jag peka på den verksamhet som bedrivs av den av regeringen tillsatta arbetsgruppen för glesbygdsfrågor. Gruppen har till uppgift att pröva och successivt lägga fram förslag till åtgärder för att förbättra levnadsförhållandena för befolkningen i glesbygden främst vad gäller den samhälleliga servicen.

Jag delar interpellantens uppfattning att lokaliseringspolitiken måste vara inordnad i regionalpolitiken. En första etapp i en långsiktig, fortlöpande regional planering har genomförts i och med Länsplanering 1967. I nästa etapp skall de praktiska konsekvenserna av Länsplanering 1967 belysas. Denna etapp skall mynna ut i regionalpolitiska handlingsprogram för länen.

Som framgår av vad jag har anfört har olika initiativ tagits som alla syftar till att förbättra sysselsättningsmöjligheterna och effektivisera lokaliseringspolitiken. Jag vill emellertid samtidigt säga att de åtgärder av strukturell natur som vidtagits och som planeras inte alltid ger omedelbara sysselsättningseffekter. Strukturuomvandlingen inom skogsindustri, skogsbruk och jordbruk kan väntas fortsätta. I denna situation med stegrad efterfrågan på arbetskraft i andra delar av landet är det angeläget att genom rörlighetsfrämjande åtgärder också underlätta flyttning av arbetskraft för att nedbringa arbetslösheten.

Vidare anförde:

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Det gläder mig att svaret är så positivt, även om något direkt och entydigt svar på mina frågor inte kan utläsas däri.

Jag har fäst mig speciellt vid ett par meningar i interpellationssvaret. Den första lyder: »Jag vill emellertid under-

Svar på interpellation ang. sysselsättningsläget i Norrland

stryka att verksamheten pågår med oförändrad intensitet — — —.» Det vill jag här bekräfta. Men jag ifrågasätter samtidigt om inte den nuvarande intensiteten kan ökas, så att vi når ännu snabbare resultat när det gäller att lokalisera företag till Norrland.

Den andra mening som jag fäst mig vid lyder: »I denna situation med stegrad efterfrågan på arbetskraft i andra delar av landet är det angeläget att genom rörlighetsfrämjande åtgärder också underlätta flyttning av arbetskraft för att nedbringa arbetslösheten.» Jag förstår att man inte kan upphöra med denna rörelsefrämjande verksamhet, men jag ifrågasätter allvarligt om den måste försiggå i den omfattning som vi har fått uppleva under den senaste tiden. Om utflyttningen från Norrland får fortgå efter samma mönster som nu, får vi efter en tid antagligen höra det resonemanget att det inte går att etablera industriell verksamhet i Norrland, därför att man inte har tillräckligt med arbetskraft där.

Jag vill understryka den stora betydelse lokaliseringsverksamheten hittills haft för olika undersysselsättningsområden i inte minst Norrlandslänen. Det finns områden som sannolikt redan nu skulle ha stått utan möjligheter att klara sig såväl ekonomiskt som befolkningsmässigt, om inte betydelsefulla lokaliseringsspolitiska åtgärder vidtagits. Dessa åtgärder har emellertid varit alltför få. Lokaliseringsåtgärderna, som i och för sig varit bra, har enligt min mening också lett till att olika företag kunnat stabilisera sig och fått möjlighet att ytterligare utveckla sin verksamhet i sådan utsträckning att de inte behövt göra några större friställningar, vilket eljest skulle ha varit nödvändigt. Men även antalet sådana företag har varit mycket begränsat och effekten mycket liten i förhållande till det enorma behov av nya arbetsobjekt som faktiskt föreligger och som måste tillgodoses om Norrlandslänen skall kunna klara de

alltjämt växande sysselsättningsproblemen.

Den lågkonjunktur som för tre år sedan började göra sig påmind har naturligtvis under den tid den förelegat drivit på företagens rationaliseringsåtgärder, vilket i sin tur lett till att många anställda blivit utan arbete. Detta har i alla avseenden varit fördelaktigt på de expansiva orterna där arbetskraftefterfrågan, frånsett kortare perioder, alltid är tillfredsställande. Men i Norrlandslänen har samma utveckling givit till resultat att med några få undantag arbetskraften friställts och fått möta den undersysselsättningsmarknad som år från år endast förvärrats.

Herr talman! Detta förhållande har inte förändrats i Norrlandslänen, trots att den uppåtgående konjunkturen i övriga delar av landet tvingat regeringen att ingripa med konjunkturdämpande åtgärder, som naturligtvis också påverkat undersysselsättningsområdena, dock i negativ riktning.

Från dessa utgångspunkter kommer den förda lokaliseringsspolitiken, hur bra den än varit, att framstå som en blygsam och verkningssvag insats. Man får också i detta sammanhang påminna sig att siffran för de arbetslösa i Norrlandslänen fortfarande är högre än under motsvarande perioder tidigare år och att beredskapsarbetena inte bedrivits i en utsträckning som motsvarat arbetslöshetens stegring. Detta blir så mycket mer besvärande när ryktena bland de arbetslösa gör gällande att beredskapsarbetena inte hållits i gång i större utsträckning därför att arbetsmarknadsmyndigheten vill förflytta den lediga arbetskraften till södra Sverige, där olika industrier — bl. a. nyetablerade sådana — är i behov av arbetskraft.

Herr talman! Allt detta och mycket mer gör att det nu måste framstå som utomordentligt angeläget att statsmakterna på verkligt allvar tar sig an frågan om att tillföra Norrland fler syssel-

Svar på interpellation ang. sysselsättningsläget i Norrland

sättningsmöjligheter. Detta bör göras genom ökad satsning på såväl utbyggnad av redan befintliga industrier som förflyttning av sådana från översysselsättningsområdena liksom även på nyetablering av industrier i Norrland.

Jag hälsar med tillfredsställelse den kontakt som nu tagits med Industriförbundet för att detta om möjligt skall bidra till utvecklingen i de undersysselsatta områdena. Herr talman! Även om jag inte har någon större tro på positivt resultat av Industriförbundets medverkan hade det varit bättre att kontakterna med industrin tagits redan tidigare, då dessa frågor var på tal.

Det har också talats mycket om en bättre planering och om länsplaneringarna, som på sina håll påbörjades redan 1967 och nu skall följas upp av ytterligare detaljundersökningar, som avses vara färdiga i början av 1970. Jag är helt på det klara med att de olika länsplaneringarna ytterst är nödvändiga för att man på lång sikt skall kunna göra det bästa möjliga av de satsningar som bör ske. Men jag är lika medveten om att regeringen inte kan vänta med att göra någonting till dess att de olika planeringsåtgärderna är vidtagna. Handlar regeringen på det sättet är det troligt att det sedan är för sent att över huvud taget kunna klara många av de områden som redan nu måste få hjälp om man skall kunna bibehålla de tänkta storkommunområdena och länsområdena. I många områden är den pågående utflyttningen nära att omöjliggöra för de olika kommunenheterna att upprätthålla den mest elementära serviceverksamheten såsom skolor, läkarevård, affärer, drägliga kommunikationer och många andra serviceformer som behövs för de kvarvarande människorna.

Förutom att snarast ge Norrlands arbetskraft arbete i Norrland bör man vidta åtgärder för att i görligaste mån motverka utflyttningen av Norrlands arbetslösa till storstadsregionerna. Det

måste, herr talman, vara minst lika angeläget för regering och riksdag som för människorna i Norrland att balans mellan sysselsättning och tillgänglig arbetskraft uppnås i de olika regionerna.

Jag förstår att det inte är en lätt uppgift att klara de här påtalade problemen över en natt. Men detta får inte avskräcka oss från att vidta verkliga åtgärder. I avvaktan på att den ordinarie sysselsättningen kan komma i gång bör det vara möjligt att i större utsträckning än nu ge arbetslösa sysselsättning i meningsfull verksamhet i Norrland, exempelvis byggande av vägar för att ge det framtida samhället de kommunikationer som det ändå måste ha. Det har under den nu pågående debatten om nya kommunområden framstått som ännu mera angeläget att vägarna blir utbyggda i raskare takt och utbyggda på rätt sätt för att samhället med minsta kostnad i tid och pengar skall kunna på bästa sätt sköta de nybildade kommunernas angelägenheter.

Eftersom även turismen har sina stora betydelse för norrlandslänen finns det säkerligen många turistprojekt, i varje fall i Västernorrlands län, som också är lämpliga för att skapa sysselsättning.

Jag sade nyss att det säkerligen inte är så lätt att klara norrlandsproblemen trots att många viktiga förberedande beslut fattats under de senaste åren. Jag tänker då på Utvecklingsbolaget, Investeringsbanken m.m. Jag har en känsla av att de olika arbetsmarknadsmyndigheterna inte har tillräckligt med kvalificerad arbetskraft för att kunna engagera sig på det sätt som erfordras för att kunna följa upp de olika företagen och verkligen göra en effektiv insats för exempelvis Norrland. Även de berörda departementen bör mera helhjärtat ägna sig åt sysselsättningsfrågorna. Ekonomiska eller personella frågor får inte vara hindrande när det gäller att klara sysselsättningen i områden med brist på arbetstillfällen.

Svar på interpellation ang. sysselsättningsläget i Norrland

Herr talman! Jag vill också understryka vad jag framhållit i min interpellation rörande Västernorrlands län och de ytterst allvarliga problemen i Ådalen, inte minst utvecklingen inom kommunerna i Ådalens västra skogsområden. Även om den norra delen av Ångermanland, örnsköldsviksområdet, inte under lika lång tid haft svårigheter av samma grad, har under de senaste åren på ett alldeles särskilt sätt en betydande och högst oroande sysselsättningsminskning ägt rum. Således kan erinras om att under vårvintern antalet arbetslösa i örnsköldsviksblocket uppgått till i runt tal 600. Det har inneburit att det på varje ledig plats funnits åtta sökande. Den höga arbetslöshetssiffran har funnits samtidigt som vissa beredskapsarbeten bedrivits med folk från orten.

De största sysselsättningssvårigheterna återfinns liksom i andra delar av länet i skogskommunerna, där rationaliseringarna inom skogsbruket pågår och kommer att pågå under lång tid. I länet i sin helhet men framför allt i ådalsregionen på sträckan Härnösand—Kramfors—Sollefteå och västerut mot Höting, en sträcka på cirka 20 mil, samt i örnsköldsviksblockets åtta kommuner är stämningen bland kommunfolket mycket irriterad, särskilt då i fackföreningarna. Aldrig förut har förväntningarna på regering och riksdag ställts så höga. Jag hoppas, herr talman, att inrikesministern och övriga regeringsmedlemmar inser att en snabb och intensiv verksamhet måste komma i gång för att ge Norrland allt det stöd som det så otåligt väntar på. Skulle regeringen anse sig böra ha vidgade fullmakter för att förmå enskilda företag att förlägga sin verksamhet till Norrland, anser jag att sådana också skall krävas av riksdagen.

Med det anförda ber jag ännu en gång att få tacka herr inrikesministern för svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag har ju haft tillfälle att tillsammans med herr Sundelin besöka Västerbottens län och bli informerad om sysselsättningssituationen där, och jag kan förstå herr Sundelin då han understryker vikten av en ökad satsning på Norrland. I regeringen har vi varit väl medvetna om behovet av en sådan satsning. Här i kammaren har också statsministern i dag besvarat en enkel fråga i samma ämne, där frågeställaren var från Västerbotten. Förhållandena i Västernorrland är väl ganska likartade. Såvitt jag kan förstå har vi dock alltså de största sysselsättnings-svårigheterna inom vissa regioner i Norrbotten.

Jag håller med herr Sundelin om att det är angeläget att vi fortsätter att ägna intresse åt dessa och andra regioner, och alldeles speciellt tror jag att vi måste ägna intresse åt — något som jag är tacksam för att även herr Sundelin underströk — problemen i inlandet. Det gäller inte bara ådalsregionen utan även ljusdalsregionen och flera motsvarande områden som herr Sundelin pekade på och där svårigheterna är betydande.

Jag hade tillfälle att under en debatt i medkammaren tidigare i eftermiddag säga, att det är angeläget att samhället — vi inom regeringen och andra som har att ta befattning med dessa frågor — talar för en lokalisering just till inlandsregionerna, där så är möjligt. Det visar sig nämligen vara mycket lättare att få företagen att etablera sig vid kusten. Synnerligen glädjande är ju att utvecklingen för några städer längs kusten varit mycket positiv. Det hindrar naturligtvis inte att vi måste fortsätta att satsa även där. Men just när det gäller avvägningen mellan inland och kustland är det nog viktigt att man från samhällets sida starkt trycker på betydelsen av att få aktiviteter av olika slag förlagda till inlandet.

Svar på interpellation ang. sysselsättningsläget i Norrland

Jag har en bestämd känsla av att den konjunkturuppgång, som vi nu talat om i denna diskussion, verkligen också börjar ge resultat i Norrland. Vi befinner oss förmodligen just i det ögonblick då det liksom börjar bryta igenom. Jag har gjort den iakttagelsen att vi i departementet nu har under beredning en rad ärenden som kan betyda rätt stora tillskott i fråga om sysselsättning för vissa norrländska städer och regioner.

Vi har också undersökt hur många ärenden som ligger hos arbetsmarknadsstyrelsen och således är på väg och hur många ärenden som i länen har tagits upp till en första granskning. Det visar sig att i dag 13 ansökningar från Norrland ligger hos arbetsmarknadsstyrelsen och att 54 ansökningar är under behandling i länsstyrelserna. Jag har försökt göra en inventering av vad detta kan betyda i sysselsättningstillskott. Det är svårt att av det mycket schematiska materialet få en klar bild, men såvitt vi nu kan överblicka situationen innebär det ett tusental nya arbetstillfällen, om allt kan realiseras.

Jag hoppas att det samarbete som vi har inlett med Industriförbundet kommer att ge resultat, och jag skall gärna vara med om att vidga det till att omfatta också andra organisationer. Om det inom småindustrin, Kooperationen eller jordbruksorganisationerna kan finnas intresse för ökad samverkan med staten, bör vi ställa oss positiva. Jag har gjort vissa sonderingar i den riktningen, och jag tycker alla goda krafter bör förenas för att åstadkomma en fortsatt och kanske ännu kraftigare satsning på Norrland, där vi fortfarande har betydande bekymmer. Allteftersom förhållandena ljusnar i de södra delarna av landet kommer ojämnheterna i levnadsvillkoren att framstå ännu tydligare, vilket ger oss dubbel anledning att satsa på Norrland även i framtiden.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Inrikesministern är fortfarande optimistisk, vilket ju är utomordentligt bra. Det är en förutsättning för att man över huvud taget skall lyckas.

Jag märker på hans tonfall att det kanske ändå förhåller sig så, att det finns en del objekt på gång som inte är officiella. Han talade om vad som ligger hos AMS och vad som finns hos länsstyrelserna. Det är i och för sig bra, men självfallet måste ytterligare åtgärder vidtagas för att man skall klara upp den utomordentligt akuta situation som föreligger. Vi kommer också självklart från det län jag representerar och från olika organisationers sida att följa den här frågan och lär inte dra oss för att göra oss påmindas ytterligare en gång. Jag ber än en gång att få tacka för svaret!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Vid föredragning av riksdagens revisorers å bordet vilande framställning angående förvaltningen av vissa kungl. slott, m. m. hänvisades framställningen, såvitt avsåg driften av affärsrörelserna vid Drottningholms slott och vid Gripsholms slott samt förvaltningen av Drottningholms kungsgård, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

§ 12

Föredrogs, men bordlades åter sammansatt utrikes- och första lagutskotts utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 112—114, bevillningsutskottets betänkanden nr 45 och 48, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 26 och 29—37, första lagutskottets utlåtande och memorial nr 35 och 40, andra lagutskottets utlåtanden nr 59 och 60, tredje lagutskottets utlåtanden och memorial nr 37, 43 och 44, jordbruksutskottets utlåtande nr 18 samt allmän-

Interpellation ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd — Interpellation ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

na beredningsutskottets utlåtande och memorial nr 48 och 49.

§ 13

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras dels sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtande nr 1, tredje lagutskottets utlåtande nr 37, jordbruksutskottets utlåtande nr 18, första lagutskottets utlåtande nr 35 samt bankoutskottets utlåtanden nr 30 och 31 i nu nämnd ordning närmast efter jordbruksutskottets utlåtande nr 24, dels bevillningsutskottets betänkande nr 48 närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 33, dels andra lagutskottets utlåtanden nr 59 och 60 samt statsutskottets utlåtande nr 113 i nu angiven ordning sist.

Denna hemställan bifölles.

§ 14

Interpellation ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

Ordet lämnades på begäran till

Herr AHLMARK (fp), som yttrade:

Herr talman! Under pingsten utvisades ur Sverige den grekiske medborgaren Paul Kotzikos. Han har i Sverige bedrivit viss politisk verksamhet riktad mot den nuvarande grekiska regimen. Han har bl. a. hungerstrejkat utanför den grekiska ambassaden i Stockholm. Det är uppenbart att han i Grekland riskerar straff som följd av kritiken mot militärjuntan.

Natten före verkställandet av utvisningsbeslutet inlämnades till inrikesdepartementet en nådeansökan för Kotzikos; polismyndigheterna fick också kännedom om den. Trots att denna ansökan inte hade hunnit behandlas sattes

Kotzikos på morgonen den 24 maj på ett flygplan till Zürich-Aten. Enligt tidningsuppgifter var inrikesministern medveten om Kotzikos situation innan han avvisades men vidtog ingen åtgärd.

Det inträffade avslöjar allvarliga svagheter vid behandlingen av fall av detta slag. Eftersom frågan har stor principiell räckvidd och har väckt betydande uppmärksamhet och oro, och då höstsessionen inleds först om fyra-fem månader, anser jag det angeläget att inrikesministern besvarar följande båda frågor innan vårsessionen är slut.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att det är rimligt att till Grekland utvisa grekiska medborgare som vid politisk verksamhet i Sverige har kritiserat och demonstrerat emot militärregimen i Aten?

2. Anser statsrådet att det är rimligt att verkställa en utvisning av detta slag innan en inlämnad nådeansökan har hunnit behandlas?

Denna anhållan bifölles.

§ 15

Interpellation ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDKVIST (s), som yttrade:

Herr talman! Det grekiska folket lider sedan mer än ett år under en militärdiktatur. Den svenska regeringen har, stödd av en mycket stark opinion, på olika sätt visat sin avsky för den grekiska förtryckarregimen. Ett stort antal greker har i vetskapen härom sökt sig till vårt land. På grund av den politiska situationen i Grekland blir prövningen av uppehållstillstånd och arbetstillstånd

Interpellation ang. handläggningen av ansökningar om uppehållstillstånd

för grekiska medborgare i Sverige en mycket grannliga uppgift.

Den grekiska befrielseörelsen stöds av en stor majoritet av det svenska folket och av de ca 10 000 greker, som är bosatta i Sverige. En av befrielseörelsens ledare har också sin verksamhet förlagd till vårt land.

Mot denna bakgrund ter det sig naturligt att vi på olika sätt i praktiken söker underlätta de grekiska medborgarnas möjligheter att vistas här. Den anda som präglar prövningen av ansökningar om uppehålls- och arbetstillstånd är härvidlag av mycket stor betydelse. Under den senaste tiden har händelser inträffat, som spritt oro rörande grekernas situation i vårt land.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få rikta följande fråga:

Kan en sådan prövning av nuvarande bestämmelser förväntas att ansökningar om uppehållstillstånd för grekiska medborgare bedömes med tillfredsställande hänsyn till den politiska situationen i Grekland?

Denna anhållan bifölles.

§ 16**Till bordläggning anmäldes**

utrikesutskottets utlåtanden och memorial:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur,

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation jämte i ärendet väckt motion,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa internationella överenskommelser

på den intellektuella äganderättens område, och

nr 13, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av proposition med förslag till ändringar i landstingslagen och till särskilda bestämmelser för Stockholms läns landstingskommun jämte följdmotioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskaffande av almanacksprivilegiet m. m. jämte motioner,

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1969/70 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar, m. m.,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70 i vad avser godkännande av förslag till stat, m. m.,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1969/70, och

nr 120, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

bevillningsutskottets memorial nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av framställning från Nordiska rådets svenska delegation angående ändring i reglementet för delegationen, och

nr 28, angående regleringen för budgetåret 1969/70 av utgifterna under hu-

vudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets utlåtande nr 38, rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättgångsbalken m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motion om sänkning av valbarhetsåldern för nämndeman;

jordbruksutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av visst utskottet tilldelat ärende; samt

allmänna beredningsutskottets memorial nr 50, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av allmänna beredningsutskottets utlåtande i anledning av motioner om förebyggande åtgärder inom hälso- och sjukvården, m. m.

§ 17

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 209, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området jämte motioner;

nr 210, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförord-

ningen den 23 november 1956 (nr 623) jämte motioner;

nr 211, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beräkning av skogsvärde vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, m. m. jämte motioner;

nr 212, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968 (nr 25), m. m.; och

nr 231, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1968 års internationella sockeravtal, m. m.; och

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till jordbruksutskottet.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.24.

In fidem

Sune K. Johansson